

Det teologiske fakultet ved UIO

**Masteroppgave høsten 2009
I RELIGION OG SAMFUNN**

Anne-Heidi Barli

***Hijab* i norsk offentlighet
-en diskursanalyse**

Veileder Sidsel Roalkvam

*Jeg vil først og fremst rette en stor takk til min veileder
Sidsel Roalkvam.*

*Hun har gitt meg uvurderlig hjelp i denne prosessen og
hun har lært meg mye.*

*Jeg vil også takke min gode venn Jan Lasse som har
tatt seg bryet ved og leseoppgaven med "friske øyne".*

*En stor takk for god oppmuntring underveis
fra Birger, Dag og Paul.*

1. Innledning.....	5
1.1 Noen begrepsmessige avklaringer	9
1.2 <i>Hijabens</i> mange betydninger	13
1.2.1 <i>Hijab</i> som et religiøst symbol.....	14
1.2.2 <i>Hijab</i> som politisk symbol	14
1.2.3 <i>Hijab</i> som mote.....	17
1.2.4 <i>Hijab</i> som symbol på feminisme	18
1.2.5 <i>Hijab</i> som identitetsmarkør	19
1.2.6 <i>Hijab</i> som et undertrykkende plagg.....	20
1.3 Oppsummering.....	21
2. Tema	23
2.1 Metode	23
2.2 Forskningslitteratur	25
2.2.1 Integreringsbarometeret 2006.....	27
2.2.2 Islamofobi- en studie fra Sverige.....	29
2.2.3 EMCU- rapporten om islamofobi etter 11.09.2001.....	30
2.3 <i>Diskursens orden</i> av Michel Foucault	32
2.4 Oppsummering.....	39
3. <i>Hijab</i> - et hodeplagg – fortolkningsmuligheter?.....	40
3.1 Den rådende diskurs i media.....	41
3.1.2 Den rådende diskurs blant ”folk flest”.....	45
3.1.3 Hvorfor skaper dette hodeplagget så mye støy?.....	47
3.2 Mediene og ”folk flest”- diskursene i lys av Foucault	49
4. Den <i>hijab-bærende</i> kvinnen som objekt	51
4.1 Den kjønnede diskurs.....	52
4.1.2 Den kulturelle diskurs	55
4.1.3 Den religiøse diskurs	57
4.2 Oppsummering.....	60
5. <i>Hijab</i> som bærer av islam.....	62
5.1 Bruk av <i>hijab</i> : religionsfrihet eller religiøs undertrykking?.....	64
5.1.2 <i>Hijab</i> som rettighet	70
5.2 Oppsummering.....	73

6. <i>Hijab</i> i arbeidslivet og den offisielle sfære	75
6.1 Majoritet kontra minoritet.....	81
6.1.1 Integrering kontra segregering.....	83
6.2 Oppsummering.....	85
8. Konklusjon	86
Vedlegg - Menneskerettighetskonvensjoner	100
Avis- og internett artikler og ”Redaksjon En”- debatter.....	102
Litteraturliste	110

1. Innledning

For å sette agendaen her vil jeg innledningsvis belyse den diskursive kompleksiteten og maktspeilet rundt *hijaben* i det offentlige Norge.

Tittel for denne oppgaven er: *Hijab i norsk offentlighet- en diskursanalyse. Hijab* er et hodeplagg som brukes av kvinner.

I løpet av de siste fem årene har vi hatt to store debatter som omhandler *hijab* i Norge. Den første debatten hadde sin høyde i 2004. Den gangen var spørsmålet om vi burde følge etter Frankrike ved å forby *hijab* som hodeplagg i det offentlige rom. Frankrike iverksatte totalforbud og ble særlig kjent for å nekte elever med *hijab* tilgang til skolene. Debatten spredte seg til flere land i Europa. I Storbritannia fikk de en ganske heftig debatt, men det kom ikke til forbud. I enkelte delstater i Tyskland derimot er det forbud mot bruk av *hijab* i det offentlige. Sveits og Tyrkia er også land hvor kvinner med *hijab* kan møte motstand hvis de vil jobbe eller studere (Plesner 2004, Njål Høstmælingen 2004).

Vi var ikke så langt inne i 2009 før en ny og tilspisset *hijabdebatt* tok til. Det hele startet med at den muslimske og *hijabkledde* Keltoum Hasnaoui Missoum fra Sandnes sendte et brev høsten 2008 til Politidirektoratet hvor hun søkte om tillatelse til å bruke *hijab* hvis hun kom inn på Politihøgskolen (TV2 04.02.2009). Hun fikk støtte fra politimester Geir Gudmundsen i Rogaland (Budstikka.no 04.02.2009).

Arne Johannessen leder i Politiets Fellesforbund kom raskt på banen når saken ble kjent og mente at det var uaktuelt med *hijab* i politiet. Den 4.februar fikk Keltoum Hasnaoui Missoum et positivt svar fra Justisdepartementet. Svaret fulgte opp et forslag fra politidirektøren om at man burde tillate *hijab* i politiet.

For en kort stund virket det som om ”*politi-hijaben*” var et faktum. Dette førte til sterke reaksjoner i det offentlige. Forslaget som det først var gitt klarsignal for, ble raskt trukket tilbake for revurdering. Debattene har til dels vært ganske så intense. *Politi-hijaben* ble diskutert i de fleste medier og motstanden var stor. På Facebook, det nye sosiale mediet, ble det raskt etablert en ”nei til *hijab*”- gruppe med 50.000 medlemmer (VG.Nett 12.02.2009).

Når justisminister Knut Storberget (AP) gjorde helomvending da protestene ble så sterke, førte det til at enda flere kom på banen med synspunkter både for og mot *hijab*. Opposisjonen på Stortinget ønsket å kaste Storberget, ikke bare fordi han virket vinglete og forandret standpunkt, men også med bakgrunn i påstander om et ”*hijab-kupp*” blant to av hans rådgivere som årsaken til at det ble kunngjort et ja til *politi-hijab* på Justisdepartementets hjemmesider (Dagbladet.no 19.02.2009).

Justisministeren måtte komme tidligere hjem fra vinterferien for å redegjøre i Stortinget. Stortingets Kontroll- og konstitusjonskomité besluttet å granske *hijab-saken*, og den jobben skulle Høyres Per-Kristian Foss, Carl I. Hagen og Lovde Solholm fra Frp utføre (Aftenposten.no 24.02.2009). Etersom justisministeren endret sitt standpunkt til bruk av *hijab* i politiet, ble det ingen videre granskning fra Stortingets Kontroll- og konstitusjonskomite.

På samme tid blir bruk av *hijab* også en likestillingssak. Likestillingsombudet Beate Gangås krevde at Storberget måtte redegjøre for argumentene som ligger til grunn for hans snuoperasjon, hvor ja ble til nei angående bruk av *hijab* i politiet (Aftenposten.no 25.02.2009). Det å nekte kvinner å bruke *hijab*, kunne være brudd på likestillingsloven.

Likestilling blir underveis i disse diskusjonene et tema det også er stor uenighet om. Motstanderne av *hijab* ledes i et likestillingsperspektiv av Karita Bekkemellem (AP)¹. Bekkemellem deltar i flere debatter og kommer med flere utspill hvor hun hevdet at *hijaben* er kvinneundertrykkende. Hun angriper videre kvinnebevegelsen for å svikte de muslimske kvinnene. Skribenten Sara Azmeh Rasmussen² fikk stor oppmerksomhet da hun tok av seg *hijaben* og brente den under kvinnedagsmarkeringen i Oslo 8.mars. Representanter fra *Hijab-brigaden*³ var til stede for å markere sin rett til å bruke *hijab* (NRK Nyheter 08.03.2009). Denne gruppen har også dannet sin egen Facebookgruppe.

Tove Smaadahl fra Krisesentersekretariatet, representerer den andre siden og ser at *hijaben* ut fra er kvinnerettighetsperspektiv. Hun så brenningen av *hijaben* som uheldig. Hun hevdet at

¹ Karita Bekkemellem (AP) er tidligere statsråd for Familie- og Integreringsdepartementet.

² Sara Azmeh Rasmussen er kjent skribent og debattant fra media de siste årene. Hun er opprinnelig iraner og har de par siste årene stått åpent frem med sin homofile legning.

³ *Hijab-brigaden* er en gruppe muslimske jenter og de som støtter deres rett til å bruke *hijab*. Jusstudenten Ilham Hassan er her en viktig aktør. De har startet et nettsted hvor de kan hevde sine meninger som en motvekt til hva som skjer i den offentlige debatt.

brenningen var med på å skyve minoritetskvinnene unna kvinnebevegelsen og 8.mars-toget (NRK Nyheter 08.03.2009). Tove Smaadhal var bekymret for at denne handlingen vil føre til avstand imellom kvinnebevegelsen og innvandrerkvinnene. Kvinner som tilhører de forskjellige minoritetene er grupper som kvinnebevegelsen ønsker å inkludere og prøve å hjelpe så godt de kan her i sitt nye hjemland. Hun ser det som riktig at kvinnebevegelsen signaliserer åpenhet og trygghet for kvinner som opplever en vanskelig hverdag og trenger hjelp ellers støtte i sitt nye hjemland. Dersom kvinnebevegelsen blir knyttet til brenning av *hijaben* kunne det virke som om toleransen er liten ovenfor muslimske kvinner.

Hva dreier dette engasjementet om *hijab* seg om? Handler det om religion? Eller er det politikk? Er det slik at det er uheldig for et samfunn å tillate religiøs symbolikk slik som de hevdet i Frankrike hvor det ble forbud mot å bruke *hijab*? Vil rene sekulære samfunn være enklere for oss å leve i ettersom det har kommet så mange forskjellige nye borgere hit de siste førti-femti årene? Er det likestilling eller medvirkning til undertrykking av kvinner å tillate bruk av *hijab* i den offentlige sfære? Er det en menneskerett å bære *hijab*?

Hvorfor skaper dette plagget så sterke følelser? Hvorfor er det så vanskelig å forholde seg til *hijaben* som et klesplagg? I og rundt debatten om *hijab* ble det referert til omskjæring av jenter, til kvinner på krisesentre, tvangsgifte og islamisering av Norge. Siv Jensen, formannen i Frp, gikk sterkt ut i mediene. Lørdag den 21.02.2009 og mandag 23.02.2009 gikk Frp ut i mediene og hevdet at det foregikk en snik-islamisering av Norge. I ”Redaksjon En” på NRK 23.02.2009 angrep Jensen bruk av *hijab* blant tollerne og i forsvaret, halalkjøtt i fengslene, samt atskilt svømmeundervisning på Møllergata skole i Oslo som eksempler på snik-islameringen av Norge. Dreier disse argumentene her seg bare om at det var politisk valg høsten 2009? Eller er det slik som Siv Jensen påstår, at frykten for islam og muslimer er reell i de tusen hjem, og utgjør en virkelighet politikerne må ta på alvor?

Den velkjente norsk-pakistanske AP-politikeren Aslam Ahsan hevdet på lik linje med Siv Jensen at det pågår en snik-islamisering av Norge (”Redaksjon En” og til VG Nett 19.02.2009). Kan dette være riktig? Pågår det virkelig en snik-islamisering av Norge? Utenriksminister Jonas Gahr Støre (AP) var i ”Redaksjon En” mandag 23. februar i debatt med Siv Jensen, og han hevdet at det var bra at muslimene organiserte seg og stilte krav. Han ser på dem som deltakere og som et tegn på en vellykket integrering. Har han rett? Hvis vi tillater *politihijab*, er det et tegn på god integrering? Eller er det et tegn på det motsatte, at vi ikke har klart å få til en god integrering?

Noen er redde for islamisering av Norge. En ny gruppe, ”Nei til mer islamisering av Norge”, er også etablert på Facebook og har 23.000 medlemmer (Nettavisen 26.02.2009). Har de rett? Andre igjen snakker om islamofobi. De vil hevde at muslimer har blitt mer utsatt for diskriminering og rasisme de seneste årene. Stemmer dette, eller skyldes det bare manglende kunnskap og dårlig kommunikasjon mellom forskjellige grupper av mennesker? Det er mange spørsmål man kan stille seg.

Jeg kan ikke svare på alle disse spørsmålene i denne oppgaven. Målet mitt her blir å sette søkelys på kompleksiteten rundt *hijaben*. Jeg håper på å få finne svaret på noen av disse spørsmålene ved å arbeide meg gjennom materialet som ligger til grunn for denne oppgaven. Jeg kan ikke love at leseren vil kunne få et svar på alle spørsmålene jeg selv stiller meg, men jeg håper at ved hjelp av Foucaults analytiske verktøy å få en bedre forståelse av diskursene rundt *hijaben*. Ifølge Iver B. Neumann er hensikten med en diskursanalyse vil være å finne ut hvorfor ting fremtrer slik de gjør (2001:14ff). Dette vil også være mitt utgangspunkt å prøve å forstå noen av diskursene rundt *hijaben*.

I en tidsramme på to år har jeg fulgt de forskjellige innspillene i ulike medier, og de mest fremtredende aktørene i disse debattene. Jeg ønsker å belyse ulike sider av *hijab* debatten. I hovedsak så er det ofte de som har et klart standpunkt for eller mot *hijab* som får spalteplass og annen oppmerksomhet i mediene. Jeg ønsker et fokus på ulike diskurser. Derfor har jeg ikke valgt ut en eller to bestemte aviser. Jeg har fulgt ulike diskurser på TV, på internett og i de flere aviser. Jeg forholder meg til Michel Foucault og hans *Diskursens orden*. Han har et godt begrepsapparat for en diskursanalyse. I *Diskursen Orden* viser nettopp Foucault hvordan diskurser er satt sammen av mange ulike diskurser (1999:9ff)

I første del av oppgaven vil jeg presentere de vanligste måtene å se *hijaben* på. Slik den debatten vi har her i landet nå viser, hagler det med forskjellige meninger om hva *hijaben* symboliserer. Ved å dele opp den symbolikken som ofte blir tillagt *hijaben* opp kan vi lettere forstå hva denne debatten dreier seg om.

I del to vil jeg presentere Michel Foucault og *Diskursens orden* det er hans begrepsapparat jeg vil bruke som verktøy for å analysere *hijaben* og de rådende diskurser som omhandler *hijaben*.

I fra kapittel tre i oppgaven starter analysedelen. I først del vil jeg forholde meg til meiediskursen og ”folk flest” – diskursen. Det er i de offentlige mediene vi ser hvordan diskurser starter og utvikles. I denne delen vil jeg også ta i bruk tre rapporter som sier noe om nordmenns, svenskens og europeeres forhold til *hijabkledde* kvinner, og deres forhold til islam og muslimer. Det er *Integreringsbarometeret fra 2006, Islamofobia en studie fra Sverige og EMCU-rapporten 2002 om islamofobi etter 11.09.2001*.

Videre i kapittel fire er *hijaben* som objekt det sentrale. Her vil jeg henvise til tre sentrale aktører i diskursene som er knyttet opp til *hijaben*. Som representant for den *kjønnediskurs* har jeg valgt Hege Storhaug. Som representant for den *kulturellediskurs* har jeg valg Berit Thorbjørnsrud og for den *religiøsediskurs* har jeg valgt Lena Larsen.

I kapittel fem dreier analysen seg om *hijaben* som rettighet, og hvorvidt den bør sees på som kvinneundertrykkende eller om den kan representere religiøs frihet. Diskusjonene rundt *hijaben* som omhandler religionsfriheten og yringsfriheten. Ettersom samtlige mer eller mindre i diskursene rundt *hijab* påberoper seg å være forsvarer av forskjellige rettighetsprinsipper, må man ta stilling til om *hijaben* er et symbol for religiøs undertrykking eller religiøs frihet. Videre i denne sammenhengen vil også *hijabens* plass i det offentlige Norge bli drøftet, deriblant spørsmålet om *hijaben* skaper distanse til omverdenen og er til hinder for en god integrering.

1.1 Noen begrepsmessige avklaringer

Her vil jeg presentere noen sentrale begreper som ofte er brukt i *hijabdebatten* og i denne oppgaven. *Hijab* blir ofte kalt slør, skaut eller hodeplagg her i den vestlige verden og er det hodeplagget som mange muslimske jenter bruker. Størrelsesmessig er *hijaben* vanligvis større enn det ”klassiske” norske skautet ettersom det ofte også dekker halsregionen og nakken. *Hijab* skal dekke håret slik at ansiktet er helt synlig. Derfor er det viktig at *hijab* ikke blir forvekslet med *niqab* som er et ansiktsslør som tildekker hele ansiktet, og hvor bare øynene synes.

Det er et helt vanlig syn her i Vesten at muslimske jenter som bor her går vestlig kledd, men bruker *hijab*. I så måte går det med andre ord fint å kombinere østlig og vestlig klesstil. Det å kle seg på en muslimsk måte i tråd med Koranen, spriker alt etter hvilket land man kommer fra og hvilken retning innen islam man legger til grunn for sitt ståsted. Mitt fokus i denne oppgaven er bare *hijaben* og ikke de mer eller mindre heldekkende muslimske klesplaggene. Dette hodeplagget skaper hos enkelte mange følelser. *Hijaben* skaper debatt i de fleste vestlige land. Mange forklarer dette med en gryende *islamofobi*. Dette begrepet kan man spore tilbake til 1918 i en fransk biografi om Muhammad skrevet av Alphonse Etienne Dinet og Sliman ben Ibrahim, men det er først utover 1900-tallet begrepet oftere blir tatt i bruk. I 1996 kom en rapport fra den engelske tankesmien The Runnymede Trust med tittelen ” *Islamophobia – a challenge to us all*”. Rapporten dokumenterte en økning av utestengning, diskriminering, angrep mot enkeltindivider og moskeer hvor den eneste årsaken syntes å være at det var Islam og muslimer som var målet for sjikaneringen (Otterbeck & Bevelander 2006:9).

Senere har islamofobi blitt et begrep man ofte kommer over i bøker og artikler skrevet om muslimer etter 11. september 2001. Terroranslaget mot USA fikk følger for muslimer over hele verden og spesielt for mange av de som bor i Vesten. Sjikaneringen mot muslimer hører man om fra flere hold spesielt hver gang et terrorangrep et eller annet sted i verden har funnet sted. Når fundamentalistene langer ut mot vestlige interesser, slår det tilbake med en uheldig boomerangeffekt på den ”vanlige” muslim. Muslimer er ikke en ensartet gruppe. De kan være moderate til sterkt religiøse, akkurat som mennesker i de andre religionene, men de færreste er fundamentalister i så måte at de utfører terrorhandlinger (Integreringsbarometeret 2006, *Islamofobia* 2006).

Islamofobi er ikke bare et enkelt begrep. Ettersom det har blitt langt vanligere å ta det i bruk, blir det også misbrukt. Det er et begrep som brukes av både muslimske aktivister, antirasister, forskere og politikere. Det er dessuten enkelte som mener at det er et unødig begrep (*Islamofobia* 2006:19). Er det grunnlag for påstanden om at *hijab*- debatten er grunnet skyldes at det er en økt islamofobi her i landet, eller er det slik at det rett og slett er naturlige konflikter mellom forskjellige grupper av mennesker som det blir satt ”feil merkelapper på”? Er det slik at sunn kritikk blir vridd om til rasisme eller islamofobi? Er det grunnlag for å si at *hijabkledd* jenter blir mer utsatt for islamofobi enn ikke tildekkede muslimske jenter?

Et begrep som en del akademikere velger å bruke, er *Kulturrasisme*. Dette er et begrep som er en blanding av rasisme og xenofobi. Ifølge Otterbeck & Bevelander (2006:10) er dette begrepet vanligere å bruke innen rasisme- og xenofobiforskningen. Et eksempel på kulturrasisme er oppfatningen om at ”vestlig kultur” har flere gode verdier i seg enn ikke-vestlige kulturer. Begreper som kultur og religion går ofte over i hverandre, og rasebegrepet blir også viktig i denne konteksten. Dette begrepet ble også aktualisert med klassikeren til Edward Said, *Orientalismen* (2005), hvor han tar et oppgjør med Vestens syn på Orienten (Midt-Østen), og hvor han ønsker å analysere vesten tilbake ved og ta i bruk de samme metoder som vestlige akademikere gjør overfor Orienten. Han tar da i bruk begrepet *Oksidenten* som blir sentralt og er motsatsen til *Orienten*. Han setter et kritisk søkelys på Vestens sosialantropologer og andre som i vitenskapens navn formidler og opprettholder myter, fordommer og i verste fall rasistiske holdninger til mennesker som faller under samlebetegnelsen og tilhører Orienten. Eksempler på slike myter er at muslimske menn er sexgale, og at muslimske kvinner har det så forferdelig at de bør reddes av hvite, siviliserte mennesker. Edward Said mente at vesten konstruerte et bilde av orienten, og hvor dette bilde legitimerte en form for vestlig imperialisme ettersom Vesten tillate seg selv de gode egenskapene som å være sivilisert, kunnskapsrik, dannet og lignende, ble menneskene fra orienten sett på som usivilisert, enkle og styrt av sine drifter (Said 1994, Woodhead & Heelas 2005:270).

Minoritetsforskeren Randi Gressgård (2006) mener at måten *hijab* blir fremstilt på, er et tegn på kulturrasisme. Hun hevder at det de siste årene har blitt mer akseptert å kritisere muslimer og islam, og at de forskjellige individene blir lett stemplet og plassert i en gruppe som tilhører en mer ”negativt ladet kultur” (Forskning.no 31.12.2006). Motstand mot *hijab* kan være en form for *diskriminering*⁴. Diskriminering defineres med at man kan gjøre forskjell, sonde, skjelne eller gi en ufordelaktig særbehandling. En annen definisjon er å finne på den norske menneskerettighetsportalen, og den lyder som følger: forskjellsbehandling på grunn av språk, kjønn, rase, religion, politisk oppfatning m.m. Denne definisjonen favner menneskerettighetene tydeligere. Spørsmålet er hvorvidt det er diskriminerende å nekte bruk av *hijab* på forskjellige arbeidsplasser eller om å tillate *hijab* er særbehandling som Siv Jensen hevder (NRK nyheter 21.02.2009). Dette kan være en form for positiv diskriminering.

⁴ Ifølge Kunnskapsforlagets blå ordbok

Mennesker kan få forrang og forholdene lagt bedre til rette for seg på grunn av sitt kjønn, etnisitet, tro eller lignende.

Vi har hatt flere saker hvor jenter med *hijab* mener å bli diskriminert, og i enkelte saker blir det påstand mot påstand. Det er flere arbeidsplasser som ikke ser på *hijab-nekt* som diskriminering. De mener at *hijaben* ikke passer til uniformen, slik som de fleste i politiet hevder, eller at det gir et lite nøytralt ansikt utad. Diskriminering blir ofte brukt når det gjelder de *hijabkledd* jentene. En del kvinner med *hijab* mener å bli diskriminert på grunn av dette hodeplagget. Enkelte mener at diskrimineringen kan skyldes *rasisme*. Definisjon på rasisme er: *den tro at visse raser er overlegne eller underlegne; rasefordommer*⁵. Dette er et begrep som sikkert de fleste kjenner til. Rasisme forekommer blant de fleste befolkningsgrupper og er nøytral i forhold til hudfarge, religion og kultur. Rasisme forekommer blant alle grupper også blant minoritetene selv (*Handlingsplan mot rasisme og diskriminering 2002-2006* s.8).⁶

Hijaben er et effektivt begrep. Det er like effektivt som rasisme begrepet. Derfor kan vi snakke om rasisme når vi hører om kvinner med *hijab* blir trakassert og sjikanert på åpen gate. Når de blir spyttet på og når enkelte trekker av dem *hijaben*. Når mennesker ringer, chatter og sender trakasserende meldinger på grunn av dette hodeplagget (*Islamofobia 2006, EMCU 2002*). Det er også rasisme når kvinner blir nektet arbeid fordi de bruker *hijab* (Aakervik 2008:16f).

Rasismebegrepet kan bli brukt i visse situasjoner hvor man heller burde snakke om fordommer, manglende kunnskap eller frykt. Marianne Gullestad (2002:148) påpeker at avmakt er nært knyttet opp mot rasisme, og at man lett kan sette en motstander ”ut” ved å kalle en annen for rasist for å gi ekstra kraft til sine egne politiske synspunkter. **Nyrasisme** er et begrep som har blitt mer brukt de siste årene og er tett knyttet opp mot kulturrasisme ettersom flere mener at den nye formen for rasisme ikke begrunnes ut i fra biologiske ulikheter, men etniske og kulturelle forskjeller (Gullestad 2002:150,163). Er det rasisme hvis det er slik at *hijab* i politiet ikke blir tillatt her i landet? Eller er det rasisme hvis en arbeidsgiver mener at *hijaben* ikke passer inn til den øvrige klesdrakten på et arbeidssted?

⁵ Definisjon ifølge Kunnskapsforlagets blå ordbok

⁶ Kommunal- og regionaldepartementets *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering 2002-2006*

Xenofobi er et begrep som ofte blir brukt sammen med islamofobi. En definisjon er: *redsel eller avsky for alt fremmed*⁷. Otterbeck & Bevelander (2006:10) utdyper dette begrepet nærmere. De hevder at xenofobien er et allmennmenneskelig trekk blant makteliten (majoriteten), og ligger i tankestrukturene til de som styrer et samfunn. Det vil si at man idealiserer eget verdisyn og derfor vil se litt ned på annerledes tenkende (minoritetene). Ut ifra denne definisjonen oppfatter jeg det slik at *xenofobi* er mer vanlig enn uvanlig blant flertallet i et samfunn. Stemmer det? De fleste land har majoriteter, og det kan vel sees på som naturlig at de fleste ut fra felles utspring som kultur, språk, historie og muligens religion har et felles syn på forskjellige saker, men er det slik at frykt og til og med avsky for annerledes tenkende eller mennesker med en annen kulturell bakgrunn er det som ligger til grunn for makten?

1.2 *Hijabens* mange betydninger

Hijaben er av mange sett på som et mettet symbol. I diskusjonen rundt *hijaben* er det enkelte som vektlegger den religiøse betydningen, av noen vektlegges den politiske, mens enkelte knytter den til kjønn og feminisme. Uansett så blir *hijaben*, og kvinnene som bærer av den, tillagt holdninger. *Hijaben* er ikke nøytral. Ettersom man tillegger den forskjellige betydninger, har det dannet seg ulike diskurser som omhandler *hijaben*. Der enkelte ser på den som frihet, velger andre å se på den som undertrykkende. Noen finner den truende, mens andre opplever den som harmløs (Berit Thorbjørnsrud 2004).

Ved å skildre *hijabens* betydning i ulike diskurser kan vi kanskje forstå mer om hvorfor et hodeplagg kan skape så mye splid, diskusjoner til og med forbud i enkelte land. La meg nå gi et innblikk i *hijabens* mange betydninger.

⁷ Definisjon ifølge Kunnskapsforlagets blå ordbok

1.2.1 *Hijab* som et religiøst symbol

Det er generelt akseptert *hijab* først og fremst blir brukt av kvinner på grunn av sin religiøse tro. De aller fleste som har blitt spurt om hvorfor de bruker *hijab*, oppgir at det er på grunn av islam og sin tro. Ettersom *hijaben* er et tolknings spørsmål innen de forskjellige muslimske miljøene er det klart at de fleste som tildekker seg velger å se på *hijaben* som et religiøst påbud. Det er uenighet innad blant muslimske lærde om en kvinne må dekke til håret eller ei. Det er skrevet mye om dette og om hvordan visse surer i Koranen skal tolkes. Diskusjonen går også på hvor mye av kroppen som skal tildekkes. De mest konservative, i hovedsak tilhørende salafiskolen, ønsker ofte at hender og ansikt også skal dekkes til (Anne Sofie Roald 2005:204, Jan Opsahl 1994:155ff).⁸ De mest liberale tolker tekstene om tildekking på en slik måte at det var noe som bare profetens koner trengte å gjøre. Begrepet *hijab* kommer ofte opp i denne sammenhengen, men blir tolket som et forheng som skulle skille profetens koner fra gjester som ankom huset. Kari Vogt skriver at alt i fra det annet årtusen før vår tidsregning var sløret et tegn på sosial status og ærbarhet (2004:23)⁹ Videre skriver hun at denne slørskikken ble videreført av alle monistiske religioner og at den dag i dag bruker katolske og ortodokse nonner slør, samtidig dekker mange jødisk ortodokse kvinner håret (2004:25).

1.2.2 *Hijab* som politisk symbol

I de delstatene i Tyskland hvor *hijab* har blitt forbudt har årsaken vært at *hijaben* har blitt sett på som en politisk markering, og da som en truende politisk markør som er uforenelig med demokratiet. *Hijab* blir sett på som symbolet for islamisme, og islamister igjen blir sett på som en gruppe som ønsker seg et totalitært regime styrt under sharialovgivning. En islamsk stat, med andre ord. Det er fullt lovlig å gå med politiske markører i Tyskland, men nazistiske symboler, og i enkelte stater *hijab*, blir sett på som så ekstremt truende at forbud er iverksatt. De har satt en grense for hva man finner akseptabelt eller i harmoni med demokratiet. I delstaten Baden-Württemberg har de konservative politiske partiene fremmet forslag om

⁸ Innen sunni islam er det fire anerkjente lovskoler. De respekterer hverandre, men noen er mer konservative enn de andre. Navnet på de fire skolene er Hanafiskolen, Malakiskolen, Shafiskolen og Hanbaliskolen (Islam-Lydighetens vei av Jan Opsal)

⁹ *Historien om et hodeplagg* En artikkel i *Hijab i Norge*. Red. Njål Høstmælingen

forbud for lærere å bruke religiøse symboler eller klær som uttrykker tilhørighet til ”orientalske” religioner og tradisjoner (Ingvill Thorson Plesner 2004:155)¹⁰. Selv om Baden-Württemberg ikke ønsker *hijab* i offentligheten, godtar de at elevene bruker religiøse symboler og religiøse plagg (Plesner:2006:58).

Det er ikke bare i Tyskland *hijab* først og fremst blir tillagt politisk betydning. *Hijab-bruk* har blitt brukt av mange kvinner i Midtøsten som en protest og markering mot sittende regimer. Ser man til Iran, vokste misnøyen mot Reza Shah de siste tiårene før hans fall og Kohmeini tok over i 1979. Misnøyen i folket bunnet i korrupsjon og rikdom hos eliten, mens kårene til vanlige folk ble stadig forverret. Stor befolkningsvekst, mangel på jobber og økende fattigdom, samt for enkelte en for rask vestliggjøring av landet, gav grobunn for religiøs fundamentalisme. Samtidig ønsket Sjahan en vestlig klesstil ettersom han ønsket å gjøre Iran (Persia) så vestlig som mulig. Derfor ble det å ikle seg slør en viktig politisk markering for de iranske kvinnene som ønsket forandring og en måte hvor man offentlig kunne vise sin misnøye (Thorbjørnsrud 2004:44, *Nayerh Tohidi 2001:126*).

Iranerne ønsket forandring, og de fikk Kohmeini. Kohmeinis strenge styre og regler rundt kleddel ble en viktig politisk markør både innad og utad i forhold til omverdenen. Kvinnene måtte med eller uten tvang skifte ut sin vestlig inspirerte klesstil for chadoren, i alle fall i det offentlige rom (*Nayerh Tohidi 2001:127ff*).

Politikk og det kjønnete slo to veier i Iran. Nayerh Tohidi (2001:127) beskriver kvinnene som frivillig tok på seg chadoren som en protest mot Sjahan og i håp om at Kohmeini ville gjøre livet bedre for dem, men påpeker at det var ganske mange menn foruten Kohmeini og hans religiøse lederskap som ønsket at kvinnene burde holde seg hjemme. Tohidi hevder at en del utdannede menn oppfattet utdannede kvinner som en trussel. Det ble mer konkurranse om jobbene, og ved å redusere kvinners muligheter ved å følge et islamsk familiesyn, hvor kvinnene skulle være tildekket og ute i det offentlige rom minst mulig støttet mange menn opp om det strenge regimet som særlig kvinner måtte betale for når Kohmeini kom til makten.

¹⁰ *Erfaringer fra Tyskland og Frankrike* En artikkel i *Hijab i Norge*. Red. Njål Høstmælingen

I Tyrkia under Kemal Atatürk¹¹ ble det derimot totalforbud mot religiøse hodeplagg for både menn og kvinner. Turban, fez og skaut (*hijab*) ble forbudt. Atatürk ønsket å fjerne all religiøsitet fra offentligheten og gjøre Tyrkia til en sekulær stat (Berit Thorbjørnsrud 2004:44).

Kvinner i Tyrkia prøver å gjøre motstand og hevde sin frihet til å bruke *hijab* i offentlighet den dag i dag. Kvinnelige studenter ved universitetet i Istanbul har fått en del oppmerksomhet de siste årene ettersom universitetets ledelse nekter studenter som ønsker det å bruke *hijab*. Enkelte jenter har droppet studier, mens andre igjen har brukt parykker i stedet for *hijab*. Tyrkia har i dag en president, Abdullah Gül, som tilhører det politiske partiet AKP (Rettferdighets- og utviklingspartiet), og er et moderne islamistisk parti. Abdullah Gül's kone bruker alltid *hijab*, og dette har blitt kritisert av de mer sekulære kreftene i Tyrkia. De er redde for at islam skal få et sterkere grep om samfunnet, og de som ønsker at Tyrkia skal bli medlem i EU, er redde for at større rettigheter og synliggjøring av islam og muslimer vil ødelegge for et europeisk medlemskap (VG 10.Februar 2008:19).

En del muslimske jenter og studenter regnet nok med at det ville bli lettere å få bruke *hijab* på universitetet med dette partiet ved makten (Klassekampen 9. Februar 2008:14f). Så langt ser det imidlertid ikke slik ut. Denne saken har vært prøvd for domstolene i 2008, og ved den siste dommen i tyrkisk høyesterett slås det fast at universitetet har rett til å nekte studentene å bruke *hijab*. Grunnen for denne dommen er at den tyrkiske høyesteretten mener at det er i strid med den sekulære grunnloven (Dagsavisen 22.oktober 2008).

Det er ikke bare Kohmeinis forandringer i Iran som alene har ført til at enkelte velger å se på *hijab* som et politisk symbol. Ser man til Egypt og dannelsen av det Muslimske Brorskap, ser man en utvikling som den dag i dag gjør at en del land i Midtøstenområdet har iverksatt en del lover og regler som har som hensikt å sperre for politiske partier som ønsker en islamsk stat eller har et program hvor islam og sharialovgivning får en for stor rolle. Disse forskjellige gruppene er ganske like. De lever i skjevfordelte stater hvor de som sitter med den politiske makten ofte blir tillagt liten eller ingen vilje til å fordele godene likt eller ivareta de svakeste

¹¹ Kemal Atatürk (1881-1938) regnes som grunnleggeren av den moderne tyrkiske staten. Avskaffet kalifatet og iverksatte store politiske reformer. Han kom til makten i 1923. Forbudene mot religiøse hodeplagg regnes fra 1925.

på en god måte. Religiøse grupperinger bidrar med mat, skole og helsetjenester til de fattige, og det gjør at de samtidig sanker mange stemmer (Utvik 2000:71ff).

For kvinner som er i disse bevegelsene og kanskje mener at en islamsk stat er en løsning på deres og landets problemer, er *hijab* eller en religiøs påkledning et tydelig signal til omverdenen om hvor man står og hva man ønsker. Å bruke *hijab* kan sees på som en støtte til de undertrykte og som en protest mot de korruperte (Berit Thorbjørnsrud 2004:36ff)¹² Thorbjørnsrud skriver at de egyptiske kvinnene valgte å dekke seg til da britene stod sterkt i Egypt. Britene ville sette de egyptiske kvinnene ”fri”, men de egyptiske kvinnene ønsket ikke vestlig feminisme velkommen. Hun trekker frem et annet eksempel også på samme side hvor algeriske kvinner begynte med slør som et tegn på nasjonalfølelse og motstand mot Frankrike, som var en kolonimakt.¹³ Dette skriver også Valentine M. Moghadam (2001:98).

1.2.3 *Hijab* som mote

De siste årene har også *hijaben* utviklet seg. Den er ikke bare å se i sort, brun og grå. Spesielt blant de bedre stilte kvinnene har *hijaben* blitt utviklet i tråd med moten for øvrig. I flere Midtøstenland er det egne butikker som selger *hijaber* i alle regnbuens farger, og i forskjellige stoffer og kvaliteter. For en motebevisst kvinne har *hijaben* blitt en viktig effekt på linje med sko og vesker, og denne trenden har også kommet til Vesten. I Aftenposten (29.07.2008) var det en reportasje om to søstre, Susan og Nafeesah Badrkhan, som har utviklet en gründervirksomhet i Oslo. Tanken er å lage *hijaber* som passer alle formål, det være seg på jobb som sykepleier, eller om man ønsker seg en *hijab* som passer til festlige formål. Tanken bak er at selv om kvinner bruker *hijab*, bør ikke det være noe hinder for ens livsutfoldelse, og at deres kreasjoner skal passe til muslimske kvinner i Vesten.

Disse to søstrene er ikke de eneste som har tenkt nytt i forhold til hvordan *hijaben* kan tilpasses en vestlig livsførsel. Selv om jeg skriver om *hijab*, tillater jeg meg å kommentere

¹² *Motstand mot slør / motstand med slør*. En artikkel i *Hijab i Norge*. Red. Njål Høstmælingen

¹³ Frankrike koloniserte Algerie ifra 1830 og den var gjennomført i 1847. I 1954 startet en blodig og langvarig krig mellom FLN (Den nasjonale frigjøringsfronten) i Algerie og kolonimakten. Algerie fikk sin selvstendighet i 1962. Caplex 2004

Marked Moskva- kollektivet også ettersom det er familiært med *hijaben*. Det ble skapt her i Oslo og utviklet en Burkakolleksjon 2008. Denne kolleksjonen fikk en litt mer blandet mottagelse fordi noen muslimske jenter ble støtt. Grunnen var at samtidig som de lagde mer fargerike og klassiske burkaer, brukte de humor til å lage blant annet julenisseburkaer og babydollburkaer. Det var nok de mer spesielle kreasjonene her som gjorde at enkelte følte at dette ikke var seriøst.

1.2.4 *Hijab* som symbol på feminisme

Hijab er for mange muslimske kvinner også et symbol på feminisme.

Mange kvinner som ikke har likt den kulturimperialismen som de mener Vesten prøver å påføre dem, har gledelig tatt på seg *hijaben* som et symbol på at de ikke ønsker å underlegge seg det vestlige kvinnesynet. Dette er et velbrukt argument fra øst mot vest. Eksponeringen av kvinnekroppen i vestlig kultur oppfattes som respektløst og æreløst av både kvinner og menn (Thorbjørnsrud 2004:37).

I Egypt og Iran skjedde det samme. *Hijaben* ble tatt i bruk av kvinner som så seg som forsvarer av kvinner og mente at veien til et friere liv og rettferdighet ville være gjennom Islam. De støttet direkte politiske partier som hadde islam som grunnfilosofi. Det er naturlig og tydelig at mange muslimske kvinner ønsker å finne sin form for feminisme, og den formen er ikke lik den vestlige. De ønsker å bestemme selv hvordan deres verdisett og normer skal være og hva deres mål og kampsaker er (Moghadam 1994).

Et annet viktig punkt er at mange velger å gå med *hijab* slik at de kan ha jobber utenfor hjemmet, delta i foreninger og lignende og unngå seksuell sjikanering fra menn (Roald 2005:215).

Det er viktig å ha i mente at det er forskjeller i verdisyn, levesett og trosforhold som gjør at det som blir viktige feministiske kampsaker her i Vesten ikke alltid er i overensstemmelse med saker som har betydning blant muslimske kvinner. Hvordan man ser på kvinnens rolle og betydning i den private og offentlige sfære, er ofte svært forskjellig. Det man kan enes om, er

kampen mot vold, undertrykking, et ønske om å kunne delta i demokratiske samfunn og mer universelle verdier som de fleste kan enes om uavhengig av tro, kultur eller livsstil (Roald 2005:94ff).

I de første månedene i 2009 ble diskusjonen om feminisme knyttet opp til *hijaben*. Det virker så langt bare som om det ble en svart- hvitt diskusjon. De jentene som ønsker å bruke *hijab* her i landet og som blant annet har dannet *Hijab-brigaden*, vil hevde at for dem er det feminisme å kunne få bruke *hijab* i det offentlige rom. Det er videre viktig å kunne få utdanne seg og kunne få jobb tross *hijaben*. Motstanderne, med Siv Jensen (Frp) og Karita Bekkemellem (AP) i front, hevder på sin side at å tillate *hijab* er det samme som å undertrykke kvinner. Historisk sett er *hijaben* blitt brukt som et frigjøringsymbol, men den sees også på som tvang av enkelte kvinner.

1.2.5 *Hijab* som identitetsmarkør

Uansett hvilke tanker som ligger til grunn for at jenter og kvinner velger å bære *hijab*, må den ses på som en viktig identitetsmarkør, det være seg som opprør, protest eller av religiøse årsaker. *Hijab er* kjønnet. Det er kvinner som bærer *hijab*, og selv om menn også dekker til sine hoder, er det ikke med den samme symbolverdien som den kvinnene bærer. Berit Thorbjørnsrud påpeker i sin artikkel (2004:37)¹⁴ at kvinner blir bærere av å være grensesettende i forhold til menn, samfunn, familie, nasjon, religion med å bruke *hijab*. En kvinne skal føde barn og fostre dem på en god måte innen familien og gruppen. Dette er kvinnens ansvar. Hun blir den reproduserende part, og familiens ære og skam følger henne. En tildekket kvinne blir sett på som en mer ærbar kvinne og en god mor. Det å være mor og ta seg av familien, er kvinnens store ansvar innen islam, og derfor blir det en veldig sterk identitetsmarkør for de kvinnene som velger å bære slør. Ærbare kvinner bærer dermed også sin ektemanns og familiens identitet.

Lena Larsen skriver i sin artikkel (2004:57)¹⁵ om betydningen av hvordan *hijaben* skulle knyttes. Disse knutene ble et symbol på hvor man stod politisk. Et eksempel hun tar frem, er

¹⁴ *Motstand mot slør/motstand med slør* En artikkel fra *Hijab i Norge*. red. Njål Høstmælingen

¹⁵ *Tekst, tolkning og sosial endring* En artikkel i *Hijab i Norge*. red. Njål Høstmælingen

de tyrkiske kvinnene i Sulaymanbevegelsen, en sufibevegelse som vektlegger undervisning av barn. På denne måten viste man frem hvem man var og hva man stod for. Denne metoden med å signalisere ståsted via knuter på *hijaben* har også blitt utført av muslimske kvinner i andre land.

Foruten at *hijaben* gir en form for beskyttelse for eksempel mot rykter, ettersom man signaliserer ærbarhet og kanskje fromhet, beskytter *hijaben* en del kvinner fra å bli konfrontert med et forvirrende valg hvor de kan føle seg presset til å krysse grenser og etablere nye roller (Naguib & Thorbjørnsrud 1999:18).

Det er klart at *hijabens* forskjellige meningsinnhold flyter over i hverandre. Enkelte kvinner som bruker *hijab* kan identifisere seg med alle delene, mens for andre er det bare politikken, religionen, vanen eller et påbud som ligger til grunn. Årsakene kan være enkle eller sammensatte.

Flere muslimske jenter her i landet med og uten *hijab* har påpekt gang på gang at de ikke trenger å forandre sin klesstil for å kunne få realisert seg selv. De får realisert seg selv ved å utdanne seg og kunne velge de yrkene de ønsker. Til tross for dette er det flere jenter som nå opplever økt sjikanering av verbal art. Enkelte hevder at de har blitt spyttet på, og at noen har prøvd å dra av dem *hijaben* (Dagbladet lørdag 7.mars 2009).

1.2.6 *Hijab* som et undertrykkende plagg

Hijaben blir av enkelte oppfattet som kvinneundertrykkende. Mange kvinner har følt og opplevd at *hijaben* har blitt tvunget på dem. Kohmeinis Iran ble det pålagt kvinner å dekke til håret. Chadoren som den kalles der ble oppfattet som tvang og et tilbakeskritt for veldig mange kvinner. Ansiktet er fullt synlig med chador, men den er et heldekkende og vidt plagg som også har til hensikt å skjule kroppens konturer. I Iran i dag trenger ikke kvinnen nødvendigvis å gå med chador, men de må dekke til håret i det offentlige rom med et sjal eller noe tilnærmet likt *hijaben*. Jeg velger å løfte frem Iran som eksempel her ettersom landet frem til 1979 var et fritt land for kvinner når det kom til kleddel (Thorbjørnsrud: 2004).

Mange av kvinnene her i landet føler seg også presset av familie eller miljø til å bruke *hijab*. Det at enkelte føler seg presset eller tvunget, er det sterkeste argumentet for at man skal forby *hijaben* helt og holdent. Problemet med et eventuelt forbud ligger, som nevnt i punktene ovenfor, at veldig mange kvinner føler og mener at det er deres religiøse plikt å bruke *hijab*, og mange av de yngre muslimene ser på *hijaben* som deres form for feminisme og som en viktig identitetsmarkør (Larsen 2004:58).

Det som er tvang for enkelte, blir sett på som frihet for andre. Det som ligger i dette spenningsforholdet er hvordan man ser på *hijab*. De som ønsker et forbud vil hevde at det er kvinneundertrykkende og brudd på menneskerettighetene ved at kvinner må ikke se *hijab*. De som forsvarer bruk av *hijab* argumenterer på samme måte ved at det er brudd på menneskerettighetene om de blir fratatt muligheten til å bruke *hijab* og religionsfriheten. Samtidig vil de fleste av disse kvinnene, som har ytret seg her i landet, hevde at de selv har valgt å bruke dette hodeplagget og at det ikke er noe de er påtvunget fra familiens side.

Kjønnsidentiteten er et sentralt begrep for de kvinnene som finner *hijaben* undertrykkende. De argumenterer med at *hijaben* gjør dem underlegne menn. *Hijaben* blir et symbol på kjønnssegregeringen. Spesielt for de mer sekulære muslimske kvinnene vil dette være et viktig poeng og årsaken til at de ikke ønsker å bruke *hijab*. Det er også et delt syn blant muslimer i Europa om *hijaben* bør forbys, for de som er motstandere av *hijab* hevder at *hijaben* er til hinder for integreringen.

1.3 Oppsummering

I denne delen av oppgaven har jeg villet vise leseren at det er mange spørsmål som knytter seg til hodeplagget *hijab*. Det som enkelte vil si bare er en annen variant av det norske skautet fremprovoserer andre til å komme på barrikadene. *Politihijab-saken* viste oss at dette plagget skapte heftige diskusjoner blant store deler av befolkningen. For å prøve å skjønne hvorfor *hijaben* får en slik fokusering har jeg vist de forskjellige tolkningene som blir tillagt *hijaben*. Dette bør man ha til grunn før man går dypere inn i diskusjonene rundt *hijab*. Selv om man er muslim, betyr ikke det at man har et felles syn på *hijabbruk*. Spesielt her i Vesten er det mange muslimske kvinner og menn som mener at *hijaben* verken er påbudt i religionen eller

at den passer inn i det offentlige rom. Et eksempel her er den muslimske kvinnen Sugharan Khan, fra Politihøyskolen, som gikk imot *hijab* i politiet og hevdet at religionen hadde hun i hjertet og ikke på hodet (Aftenposten.no 18.02.2009).

Det finnes med andre ord ikke et ensartet syn på *hijabens* bruksområde verken blant muslimer eller ikke-muslimer. Til tross for det er det ikke slik at alle legger alle de forskjellige symbolske verdiene inn i *hijaben*. Uansett om man er for bruk av *hijab* eller mot bruk av *hijab*, brukes ofte de samme argumentene. Når kvinner med *hijab* snakker om frihet til å velge, snakker andre om frihet til å slippe. Når *hijaben* blir brukt som et religiøst symbol, kommer spørsmålet om religionsfrihet opp og hvor man skal sette grensene for religion i det offentlige rom. Frankrike har et forbud ettersom *hijaben* blir en viktig religiøs markør. Andre igjen velger å se *hijaben* mer som en radikal politisk markør. Vi ser ut fra våren 2009 at Frp har valgt å bruke *hijaben* som et politisk symbol. ”Islamisering av Norge” inneholder sammensmelting av religion og politikk. Ved å knytte *hijaben* og sharia- lovgivning sammen, har man beveget seg over i et felt hvor *hijaben* blir veldig symboltung (NRK nyheter 21.02.2009).

I neste kapittel vil jeg si noe om tema og metoden som ligger til grunn for denne oppgaven. Jeg vil også presentere tre rapporter som sier noe om hvordan *hijabkledde* kvinner oppfattes i det offentlige rom i Norge og Europa forøvrig. Disse rapportene sier noe om det er grunnlag for å påstå at det er en økning av *islamofobi* i de vestlige samfunn. De rapportene setter også søkelyset på hvordan mediene fremstiller islam og muslimer.

Videre vil jeg presentere *Diskursen orden* av Michel Foucault som er verktøyet jeg bruker i denne diskursanalysen (1999).

2. Tema

I kapitlet ovenfor gav jeg en gjennomgang av hijabens mange betydninger. *Hijaben* er sjeldent bare et hodeplagg. *Hijaben* blir bedømt ut fra blikket vi ser den med. Hijaben oppfattes som kvinnefrigjørende – og kvinneundertrykkende. Den oppfattes som trussel fra dem som tillegger *hijaben* politisk betydning. Når man tillegger *hijaben* politisk betydning er det radikal islam man knytter den opp mot, og da snakkes det om snik-islamisering av Norge (NRK nyheter 21.02.2009). Andre igjen oppfatter *hijaben* som religiøs symbolikk på lik linje med kors, turbaner og rosenkranser (Plesner 2004).

Temaet for denne oppgaven er å forstå *hijabens* komplekse rolle i den offentlige sfære. For å kunne få til det vil jeg nedenfor si noe om min metode og materialet som ligger til grunn for denne teksten. Verktøyet mitt er *Diskursens orden* av Michel Foucault(1999). Han har gitt meg et ypperlig analyseapparat for å trenge igjennom og gå dypere ned i diskusjonene rundt *hijaben*.

Nedenfor vil jeg gå nærmere inn på metoden jeg bruker under i denne oppgaven, og presentere noen av Foucault begreper som er analyseverktøy for denne diskursivanalyse.

2.1 Metode

I min oppgave ønsker jeg å se nærmere på hvordan *hijaben* og kvinnene som bærer den blir fremstilt i den offentlige debatten. Det pågår hele tiden mange diskurser. Alt fra de enkleste samtaler til de større og offentlige diskusjoner. Meningene er mange, og det enkelte mener er det rette, kommer på kollisjonskurs med hva andre igjen mener er mer i tråd med sannheten. *Hijaben* har skapt store bølger i Norge dette året, og mange blir trukket med inn i de forskjellige diskurser om de vil eller ei. Muslimer, politikere og menigmann blir tvunget til å ta standpunkt til om det er passende med *hijab* i politiet eller ikke. Eller hvorvidt *hijaben* passer inn på arbeidsplasser og i det offentlige rom.

Før jeg startet på masterutdanningen, fulgte jeg godt med på debattene i 2004 vedrørende et forbud mot bruk av *hijab* eller ei i det offentlige rom. Når jeg så startet på masterutdanningen og valget falt på *hijab* var det en følge av at jeg hadde fulgt debattene som rådet den gang i de overfor nevnte medier. Det var med utgangspunkt i 2004- diskusjonen denne oppgaven skulle bli skrevet. Derfor er den første diskusjonen en grunnmur i oppgaven, samtidig som det hadde kommet en del bøker om temaet i kjølvannet av forbudene som har blitt en realitet i enkelte europeiske land og har blitt diskutert i andre, blant annet Norge.

Når jeg var i gang med å skrive på masteroppgaven høsten 2008, startet *politihijab-saken*. Ettersom dette feltet interesserte meg, fulgte jeg med på de forskjellige utspillene fra første stund. De første månedene virket det ikke som det ble noen stor sak ut av dette forslaget, men dette endret seg vinteren og våren 2009. Det ble derfor naturlig for meg å følge de debattene som så blomstret opp på lik linje som jeg hadde gjort med forbudene i 2004. Etter hvert fant jeg det nødvendig å gi *politihijab-saken* god plass i denne oppgaven. På dette tidspunktet hadde jeg samlet på nyhetsartikler som dreide seg om et eventuelt forbud fra Aftenposten, VG og Dagbladet.

Jeg har fulgt debattene i ”Redakjson En” NRK, nyhetsinnslag angående *politihijab-debatten* på NRK P2. Jeg har også fulgt de mest sentrale avisene, som Aftenposten, VG, Dagbladet og TV2 –nettutgave av nyhets innslag angående *hijaben*. Dette har jeg gjort fra denne saken som startet høsten 2008 til avrundingen av debatten våren 2009.

Dette er en tekstbasert analyse. Jeg har satt meg inn i en god del forskningslitteratur på et relativt bredt felt. Det er litteratur som omhandler kvinnens stilling, spesielt da minoritetskvinner, samt forsknings- og analyselitteratur om media. Samtidig har jeg tatt i bruk bøker og artikler som omhandler rettigheter, filosofiske samfunnstekster og andre bøker med relevant tematikk som er relevant for denne oppgaven.

Denne oppgaven er en diskursanalyse. Ifølge Iver B. Neumann (2001:14ff) er en diskursanalyse litt vrien å plassere metodisk og teoretisk. Han hevder at en diskursanalytiker først og fremst er opptatt av det vordende og ikke det værende, og hensikten med en diskursanalyse vil være å finne ut hvorfor ting fremtrer slik de gjør. Ifølge Neumann mangler

det metodelitteratur for diskursanalytikere (2001:15). Han begrunner det med følgende utsagn:

Vi må akseptere den usikkerheten som ligger i å problematisere skillet mellom virkelighet forstått som fysisk gitt virkelighet og virkelighet forstått som sosial representasjon, og underkaste de spenningene som omgir dette skillet vitenskapelig undersøkelse.

Ifølge Tove Thagaard kan en diskursanalyse definere premissene eller reglene som styrer de personene som uttrykker seg innen de forskjellige diskurser. Man kan ikke ta for gitt at det er sannheten som nødvendigvis dominerer en diskurs(2003:111). Dette er i tråd med Foucault. Han hevder at *viljen til sannhet* ofte er tilstede, men ettersom det er så mange påvirkninger av en diskurs og forholdsregler, er det vanskelig å snakke om en allmenngyldig sannhet ettersom diskursene hele tiden er i forandring og utsettes for påvirkning fra andre diskurser (1999:38).

Det ligger også tre rapporter til grunn for denne oppgaven. Den ene er Integreringsbarometeret 2006, den andre er en rapport fra Sverige – *Islamofobia*. Det er en omfattende rapport som speiler nesten ti tusen svenske ungdommers forhold til islam og muslimer. Den tredje rapporten er en EU-rapport (EMCU) som undersøkte om det var en økning av islamofobi mot muslimer i 15 EU-land etter terroranslaget mot New York i 2001.

2.2 Forskningslitteratur

Grunnlaget for denne diskusjonen er en tekstbasert studie hvor det vil bli tatt i bruk ulike typer tekster.

Den første gruppen av tekster er basert på en god del artikler som er hentet fra aviser, papir og nettutgaver. Ettersom dette er en diskursanalyse fra det offentlige liv. Disse er oppført bak i oppgaven. Det er i de offentlige debatter diskursene rundt *hijaben* i hovedsak utspiller seg.

Den andre gruppen av tekster som ligger til grunn er tre rapporter som har undersøkt om det er grunnlag for økt islamofobi rettet mot muslimer i Europa de siste årene.

Kvinner med *hijab* har fra vært en del av de offentlige diskurser i de fleste europeiske land fra starten av dette tiåret. Det har medført at det har blitt forsket en del på dette området. Jeg vil presentere tre rapporter som inneholder aktuelle undersøkelser blant annet om europeeres holdninger til kvinner med *hijab*. Den første rapporten er det norske integreringsbarometeret 2006 (IMDI- rapporten) som blir utgitt av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. Denne rapporten har som hensikt å speile den norske befolkningens synspunkter på integrerings- og mangfoldsspørsmål. Her er det 1000 deltakere som skal representere et tverrsnitt av befolkningen.

Den andre rapporten er fra 2006. Det er studien *Islamofobia – en studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet* skrevet av Jonas Otterbeck & Pieter Bevelander (2006) fra ”Forum för levande historia”. Denne studien tok for seg ungdommers holdninger til muslimer i Sverige. Dette er en stor studie hvor grunnmaterialet var 10599 ungdommer. Etersom ikke alle har svart på alle spørsmålene, sitter de igjen med en gruppe på 9498 ungdommer, og av den gruppen er 536 muslimer (2006:46).

En del av undersøkelsen tar for seg ikke- muslimske ungdommers syn på muslimer, og en annen del av undersøkelsen omhandler de muslimske ungdommene og deres erfaring med å være ung muslim i Sverige.

Den tredje rapporten er *Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001* skrevet av Allen Christoffer & Jørgen S. Nielsen (2002). Dette er en undersøkelse fra 15 EU-land hvor de ønsket å finne ut om terrorangrepet mot New York 9/11 fikk følger for Europas muslimske befolkning. Etter det velkjente terroranslaget mot The Twin Towers i New York, USA, ble det innrapportert en økt sjikanering, vold og muligens drap mot muslimer som man mener kan settes i forbindelse med terrorangrepet. Selv om det er en klar økning av rasisme og islamofobi etter denne hendelsen, sier denne rapporten også noe om at det var en økende tendens innad i EU- landene før terrorangrepet mot USA skjedde. Arbeidsløshet og forskjellige samfunnsproblemer mener man har gjort denne gruppen til en sydebukk.

Når denne rapporten blir referert til i oppgaven, vil jeg forkorte den til *EMCU-rapporten 2002*. Den svenske rapporten vil jeg referere til som *Islamofobia 2006*.

Det tredje punktet, og selve arbeidsverktøyet jeg tar i bruk for å analysere den kompleksitet som omgir *hijaben* som hodeplagg i det offentlige rom, er *Diskursens Orden* av Michel Foucault (1999). Han gir meg det analysesystemet jeg trenger for å brette opp noen av disse diskursene rundt *hijaben*.

Jeg har satt meg inn et bredt spekter av forskningslitteratur som har betydning for denne oppgaven, men her referer jeg til litteraturlisten bak. Etersom jeg skal presentere tre rapporter og *Diskursens orden* i dette kapitlet, blir det et prioriterings spørsmål på hvor mye plass jeg skal bruke på den øvrige litteraturen.

2.2.1 Integreringsbarometeret 2006

I denne rapporten dreier spørsmålene seg om befolkningens holdninger til integrerings- og mangfoldsspørsmål. Denne rapporten skal måle befolkningens holdninger til alle typer innvandrere uavhengig av etnisk opprinnelse, men rapporten har et eget kapittel som tar for seg spørsmål knyttet opp til islam og muslimer (2006:62ff).

I denne rapporten har de flere spørsmål som dreier seg om folks holdninger til tildekkede kvinner. De som har laget rapporten har valgt og bruke ordet *skaut* istede for *hijab* som jeg velger å bruke når jeg henviser til denne undersøkelsen. De har også presisert at det er bare *skautet* de har spurt om og ikke *niqab* eller fult tildekkede ansikter.

Et av spørsmålene som blir stilt går på befolkningens holdninger til muslimske kvinners bruk av *hijab* og om det passer å bruke *hijab* på arbeidsplassen. Det er 34 % som ønsker et totalforbud mot *hijab* på arbeidsplassen. 22 % svarer at de er mer mot bruk enn for, 26 % verken eller, og kun 8% er for at kvinner skal kunne bruke *hijab* fritt på arbeidsplassen (2006:73).

Videre er det bare fire av ti som synes det er i orden å se at kvinner bruker *hijab* på gaten (2006:74). Ut fra denne undersøkelsen er det klart at nordmenn er skeptiske til *hijabklede* kvinner, og det er en økning av negative holdninger fra 2005 til 2006 (2006:74). De som har en positiv innstilling, tilhører i hovedsak en eller annen minoritetsgruppe eller er selv

muslimer (2006:74). Her er det også verdt å merke seg at det har vært en forandring blant de yngste deltakerne i undersøkelsen, de som faller under aldersgruppen 15-24 år. I 2005 var det denne gruppen både i Norge og Sverige som var mest tolerante overfor kvinner som brukte *hijab* i det offentlige. Denne gruppen er mindre tolerante i 2006-undersøkelsen, og det er aldersgruppen 25-39 år som er de mest tolerante i 2006 når det gjelder til å se kvinner med *hijab* på gaten (2006:74).

Åtte av ti svarer negativt på spørsmålet om vi bør tilrettelegge utøvelsen av den muslimske religionen for muslimene. Det konkluderes samtidig at vi her i Norge er mer negative enn svensker i dette spørsmålet (2006:74). Dette er verdt å merke seg med tanke på at Sverige har en langt større gruppe av muslimer og minoriteter enn det Norge har.

Mer enn seks av ti personer mener at internasjonal terrorisme gjør dem mer skeptiske til innvandrere (2006:75).

Fire av ti mener at de religiøse verdiene i islam er forenelige med norske verdier. Over halvparten mener derimot at islams verdier er helt eller delvis uforenlige med norske verdier (2006:75).

Når det kommer til spørsmålene som omhandler rasisme og diskriminering mener flertallet at Norge ikke er et rasistisk samfunn. Flertallet mener at rasismen ikke har økt og ikke kommer til å øke i de kommende fem årene, men samtidig er det en økning i de som tror at rasisme og diskriminering vil bli mer vanlig i årene som kommer. Samtidig svarer nesten ni av ti at diskriminering forekommer (2006:9). I løpet av året 2006 har det også vært en økning av krenkelser mot muslimer og fargede fra året før. Fire av ti, av muslimer eller fargede, har opplevd krenkelser i løpet av 2006. Samtidig er det en økning fra fem til seks prosentpoeng av personer som har vært vitne til at muslimer eller fargede har blitt utsatt for krenkelser (2006:57ff).

De gruppene som er mest skeptiske til muslimer og islam i denne undersøkelsen, er de som faller under kategoriene ufaglærte, selvstendig næringsdrivende og de som aldri omgås innvandrere. Demografisk er det mest skepsis å finne hos personer på Østlandet utenfor Oslo, i Nord- Norge og Midt- Norge (2006:63). Jeg tar med dette punktet for å bevise at det er demografiske forskjeller i folks holdninger. Samtidig gir deg seg utslag i kjønn, høy- eller

lavutdannelse, og vi ser hvorvidt man kjenner noen fra en minoritetsgruppe gir utslag på ens holdninger. Dette ser vi også i studien fra Sverige som blir presentert nedenfor.

2.2.2 *Islamofobia*- en studie fra Sverige

Studien får frem en del kjente faktorer, for eksempel at ungdommenes sosioøkonomiske situasjon slår ut på holdninger. Det vil si at ungdom fra ressurssterke familier hvor foreldrene har en akademisk bakgrunn eller annen høy utdanning er mer positive til muslimer enn ungdom som kommer fra hjem hvor foreldrene har lav eller ingen utdanning (2006:46ff). Videre viser denne studien at jenter er mer positive enn gutter til muslimer (2006:47f). Kjenner man en muslim, eller flere, finner man også en mer positiv holdning kontra de som ikke kjenner noen.

De ungdommene som er født i Sverige, er mer negativt innstilt til muslimer i forhold til de ungdommene som har blitt født utenfor landets grenser. Hvor godt ungdommene klarer seg på skolen og hvor gode karakterer de har, utgjør også en forskjell. De som gjør det bra, er mer positivt innstilt til muslimer (2006:53).

Samtidig ser man at de ungdommene som sliter med psykologiske eller sosialpsykologiske faktorer i sitt liv er mer negativt innstilt. Dette slår også ut på de ungdommene som sliter med aggresjon og rastløshet (2006:53).

Videre viser denne studien at de guttene og jentene som innehar stereotype kjønnsroller er mer negativt innstilt enn de som har et mer fleksibelt syn på kjønnsrollene (2006:48). For øvrig ser man en forskjell på hvor enkelte gutter er oppvokst. De guttene som bor på steder hvor det er stor arbeidsløshet og høy forekomst av høyre- orienterte politiske partier eller føler seg utenfor samfunnets felleskap, er mer negative til muslimer (2006:47). Sverige er et EU-land, og de er også et av deltakerlandene i rapporten som blir presentert nedenfor, og EMCU (2002) konkluderer med at det er en økning av høyrevridd politiske oppfatninger i Europa og sågar en oppblomstring av nazistiske holdninger (2002:44f).

Enkelte av disse faktorene kjenner man til her i landet også. De med lav eller ingen utdanning har ofte en mer negativ innstilling til muslimer enn de som har en god jobb, gjerne i følge med en god utdanning. Et kjennetegn er også at gutter og menn er generelt mer skeptiske til muslimer og andre minoriteter enn jenter og kvinner (Kjeldstadli 2008:273ff).

Hver fjerde muslimsk ungdom som var med i undersøkelsen svarte at de hadde blitt utsatt for forskjellige former for trakassering det siste året på grunn av at de var muslimer.

Gutter opplever mest vold, mens jentene er mest utsatt for sjikanering via sms-meldinger, chatting og lignende fora. Jentene opplever også oftere enn guttene at de blir frosset ut i forskjellige sammenhenger. Jo mer religiøse disse ungdommene opplever seg selv, jo grovere eller oftere har de opplevd sjikanering med henblikk på sin tro (2006:51f). Det er også mer trakassering på småsteder kontra de store byene.

2.2.3 EMCU- rapporten om islamofobi etter 11.09.2001

Etter terrorangrepet mot New York i 2001 ble det innrapportert mange former for trakassier rettet mot muslimer rundt om i hele den Europeiskeunionen. Det dreide seg om hærverk mot moskeer og forretninger som eies av muslimer. De ble utsatt for graffiti, bomber, hat-meldinger på e-post og trusler på telefon. Det har vært innrapportert sjikanering og økt aggresjon mot muslimer, vold og mistanker om mord (2002:13ff).

Mitt eget fokus i denne oppgaven er de *hijabkledd* kvinnene, og det er dessverre de som har kommet dårligst ut i de forskjellige EU- landene. Kvinner med *hijab* er et lett synlig mål for de som nærer frykt eller hat mot muslimer. Barn som går på islamskoler har også fått økt sjikanering rettet mot seg (2002:7ff).

Ut fra slike innrapporteringer, om økt aggresjon og forskjellige former for trakassier rettet mot muslimer, ble det besluttet at det skulle lages en egen EU-rapport. Denne rapporten kunne belyse likeheter og forskjeller fra land til land. Samtidig var det et mål å finne ut om det var grunnlag for å snakke om en økt islamofobi innad i EU-landene.

Det var daværende 15 EU-land og alle er representert i denne rapporten. Rapporten slår fast at det er grunnlag for å snakke om økt islamofobi innad i den Europeiskeunion. Nå vil jeg kort referere til noen av funnene som ble gjort.

Luxemburg var det eneste landet som ikke opplevde noen økning av trakassier mot muslimer. En grunn for dette kan være at det ikke er vanlig at kvinner bruker *hijab* i Luxemburg, og de har heller ingen moskeer (EMUC 2002:23f).¹⁶

Alle de andre 14 medlemslandene som ligger til grunn for denne rapporten, opplevde i varierende grad økt aggresjonen, sjikanering og vold mot sine muslimske borgere. I Østerrike, Belgia, Danmark, Finland, Frankrike, Tyskland, Irland, Italia (i hovedsak i nord), Portugal, Nederland, Storbritannia og Sverige dokumenteres det trakassering rettet mot *hijabkledd* kvinner (EMUC 2002:13ff). I rapporten fra Spania blir ikke *hijaben* nevnt, men det blir påpekt økt trakassering og former for sjikanering mot muslimer. De har mistanke om sågar mord som de tror kan sees i forhold til 11.september 2001 (2006:26f). Hellas er et land man deler i to. Det er mange som ikke liker USA og politikken som blir ført derifra, og derfor var det mer forståelse blant grekerne for terroranslaget mot New York enn i resten av Europa. Samtidig har de også mange borgere som er skeptiske til Tyrkia og muslimer (2006:20f).

Konklusjonen er klar i denne rapporten i samtlige land er det de *hijabkledd* kvinnene som er mest utsatt for både verbal og fysiske angrep. Det å trekke *hijaben* av kvinner er den mest brukte fysiske metoden, men ellers er det mye innrapportering av stygge kommentarer på gaten og rundt i det offentlige rom, men det er også mye sjikanering og trusler som kommer via telefoner og andre private kommunikasjons kanaler (2002: 35f).

I mange av disse EU-landene ser man også en økning i nazisympatisører. Denne type grupper er også sentrale i trakasseriene mot muslimer (2002:44f).

Denne rapporten setter også søkelyset på hvordan mediene har formidlet nyheter eller andre innslag om muslimer etter terroranslaget mot New York 2001. Det har vært variasjoner mellom de forskjellige land, men det er en klar økning av negative stereotypier i hvordan de kommenterer islam og muslimer (2002:58f). De blir fastslått at flere journalistiske innsalg

¹⁶ EMUC står for European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001

fører en aggressiv tone når de snakker om muslimer og islam. Derfor foreslår denne rapporten at mediene må bli flinkere til å presentere muslimske stemmer og slik sett lage et mer rettferdig og riktig bilde både av muslimer og islam (2002:58f).

Hvordan ledende politikere håndterer og uttaler seg om terroranslag har også en betydning ifølge EMUC-rapporten 2002. Det er viktig hvordan politikere ordlegger seg, og at de klarer og skille mellom islam og terror. Det er også avgjørende hvor raskt ledende politikere har kommet på banen og hvordan inntrykk og signaler de gir befolkningen (2002:61).

Samtidig påpeker denne rapporten at et samarbeid mellom minoritetene og storsamfunnet er avgjørende i et forebyggende arbeid for å dempe den økte islamofobien. Akademikere er en annen gruppe som blir sett på som viktige aktører ved at de kan holde seminarer, forelesninger og lignede og slik sett formidle et mer riktig bilde av islam. Riktig kunnskap mener de kan dempe frykten mange ikke-muslimer har utviklet etter terroranslaget (2002:55ff).

Dette er en omfattende rapport og jeg kan ikke gå inn i detalj på hvert enkelt land selv om det kunne være av interesse. Norge er ikke et EU-land, men vi hører til Europa, og er så tett knyttet opp til den Europeiskeunionen at jeg mener at denne rapporten også er av betydning for denne oppgaven.

2.3 *Diskursens orden* av Michel Foucault

Jeg har valgt Michel Foucaults (1926-1984) *Diskursens orden* som teoretisk rammeverk for denne diskursanalysen. Han var opptatt av hvordan språket brukes og ikke minst den makten som språket rommer. Han var opptatt av språket som forvalter av sannheten samtidig som han påpeker at språket også er bærer av det falske eller urette. Språket ligger til grunn for diskursene. Han forklarer hvordan de forskjellige diskurser, maktmekanismer, utelukkelsesprosesser og straff som ligger i de forskjellige samfunnsinstitusjonene og miljøene påvirker hverandre. Dette gjør også at individet står svakt i forhold til den konsentrerte makten.

Ved bruk av Michel Foucaults diskursbegrep ser jeg hvordan *hijabens* forskjellige meningsflater påvirker og styres av hverandre. Det foregår hele tiden mange diskurser- talen mennesker imellom, i media, i academia, i politikken og så videre. Men enkelte diskurser er ikke åpne for alle. I enkelte diskurser må man ha en viss makt eller besitte en viss posisjon for å kunne delta, eller man trenger å bli invitert inn av de som setter dagsorden. Foucault selv var ikke motstander av makt, for det mente han vi alle var avhengig av, men han var opptatt av når makten ble destruktiv og ble mer skadelig enn rettferdig. Med diskursanalysen ønsket han å analysere makten på tvers av de forskjellige makt- og kunnskapsinstitusjonene. Han ville vise hvordan de forskjellige diskursene er avhengige av, påvirker og styrer hverandre. Her nevner han blant annet filosofi, vitenskap og litteratur som eksempler på disipliner som kan forvrengte sannheten ettersom de har mulighet til det. Den økonomiske og politiske sfæren er selvfølgelig av interesse her. Disse forskjellige samfunnsinstitusjonene er og blir påvirket av hverandre. Faren ved disse institusjonene ligger hos de som er tilknyttet de forskjellige disiplinene, og svakheten her er at man kan bli tillagt å være en større forvalter av sannheten enn det man egentlig er.

Jeg har valgt ut noen av Foucaults begreper som jeg presenterer underveis i denne delen. De valgte begreper vil fungere som verktøy for å analysere de forskjellige diskursene som omhandler *hijabens* offentlige liv. Først kommer vi til *hijaben* som objektflate. Uansett hva man tillegger *hijaben* kan man stykke den opp ut fra hva man tillegger den, eksempler kan være religion, kvinneundertrykking eller frihet. Vi kan se på *hijaben som objekt*, hvor de som ser den velger å oppfatte den ut fra et gitt ståsted. Man kan for eksempel se på *hijaben* som kultur eller som et symbol for kvinneundertrykking. Når man ser *hijaben* med et objektivt blikk, kan det være et faremoment tilstede som gjør at man blir ”blindet” av sitt eget syn og kan ha vansker med å forstå andres synspunkter på *hijaben*. *Kunnskapsflater* er et begrep Foucault tillegger allerede den etablerte kunnskap eller rettene sagt de som forvalter den, slik som bibliotek og vitenskaplige grener (1999:13). Det er institusjoner som overfor subjektet lærer bort og forteller om den ”sanne” viten. Kunnskapen blir sortert, fordeles og tildeles. Jeg velger å se på *hijaben* som bærer av forskjellige flater, og hver flate er bærer av en symbolikk. Det kan være politikk, religion, kjønn og identitet. Som presentert i første del av oppgaven: alt hva vi legger inn i *hijaben*, kan vi se på som en flate. Disse flatene igjen påvirker hverandre. De er i bevegelse. Dreier diskursen seg om religion, vil vi se *hijaben* i lys av islam. Er fokuset derimot politisk, vil *hijaben* kunne fremstå som både kvinneundertrykkende og som et tegn på radikal islam.

En annen flate er media. De besitter stor makt i hvordan de fremstiller kvinner som bruker *hijab*. De kan velge dagsordenen, overskriftene og vinklingen. De kan velge hvem som får mye spalteplass i avisene og oppmerksomhet i debattstudioene, og de velger hvem som blir invitert inn. Mediene har stor makt i Norge. De er og skal være formidlere av kunnskap og påvirker mange menneskers meninger om mangt, også *hijaben*. Ingen av oss er eksperter på alt, og derfor er hva mediene serverer oss av aktuelle saker alfa og omega i hvor vi lander i et gitt spørsmål. *Hijab* i politiet har vært et eksempel på hvordan flere medier lager sine egne meningsmålinger om aktuelle saker. De har en sterk opinionspåvirkning.

En annen flate blir representert av akademikere. De er viktige ettersom de skal formidle den viten og faktamengden de sitter på. De har så langt vært påfallende fraværende i politi-*hijabsaken*. Om det skyldes at de ikke har blitt invitert inn til debattbordene, er vanskelig å si. Lena Larsen har vært i flere TV-debatter. Ettersom hun selv bruker *hijab* og er akademiker, blir hun en representant for muslimske kvinner.

Politiet er en tydelig representant for makten i Norge. Representanter derfra har engasjert seg på begge sider. Politidirektør Ingrid Killengreen påpeker under tvil at hun åpner opp for bruk av *politi-hijab*. Hun har ikke så mange i politiet med seg, og en som har stått veldig klart frem med et nei til *hijab* i politiet, er Arne Johannessen, lederen for Politiets Fellesforbund (BT 13.02.2009).

Politikere er en svært viktig gruppe aktører i *hijab-diskusjonen*. Politikerne er de med mest makt her i landet, og med den makten kan de vedta nye lover. Det var nettopp det som skjedde i et par dager i februar 2009 da vi for et øyeblikk trodde at det var tillatt med *hijab* i politiet. En jente i Sandnes sitt ønske om å bli en *hijab-kledd* politikvinne har skapt stor politisk maktkamp. Opposisjonspartiene Høyre og Frp gikk særs hardt ut mot justisminister Knut Storberget (AP) og ønsket hans avgang. Spesielt Frp med Siv Jensen og Carl I. Hagen i front har vridd *hijaben* over til å være et bevis på at det foregår en snik-islamisering av Norge (NRK nyheter 21.02.2009, Aftenposten 19.02.2009).

En av objektflatene er *hijaben som subjekt*. Foucault skriver om uttynning av det talende subjektet. Subjektet står ofte svakt overfor de forskjellige diskurser og de forskjellige disipliner på grunn av subjektets svake stilling i forhold til etablerte sannheter,

kunnskapsformidlere og grupperinger av meningsdannelse som ikke er i tråd med subjektets ståsted. Foucault hevder at ingen trer inn i diskursens orden hvis de ikke tilfredsstillt visse krav eller mangler kvalifikasjoner (1999:22). De *hijabkledde* kvinnene er klart subjektene som ofte kommer til kort overfor de rådende diskurser. På starten av 2009 har noen få muslimske jenter stått på for å bli hørt og få gjennomslag for sitt ønske og sin rett til å bruke *hijab*, men de kommer til kort overfor mektigere debattanter, som for eksempel Karita Bekkemellem, som nekter å være på lag med disse jentene når de faktisk hevder at *hijaben* er deres form for feminisme. Bekkemellem er en sterk feminist, og som tidligere statsråd er hun mye sterkere i sin fremtreden, slik det fremstod på ”Redaksjon En” tirsdag 3. februar i år.

Hijab-brigaden kan ses på i denne sammenhengen som representanter som besitter et sterkt subjekt. Dette viser de selv om de har blitt utsatt for galskapens skille ved at de blir overkjørt og latterliggjort i diskusjonene. Jentene som har frontet forsvaret for *hijaben* i denne diskusjonen, har i mange sammenhenger klart blitt overkjørt selv om de har argumentert godt for seg. Ved å danne nettverket *Hijab-brigaden*, klarer de å samle seg og sine sympatisører samtidig som de klarer å få frem sitt syn og debatterer andres innspill i den offentlige debatten. Foucault kommenterer subjektets styrke og svakhet (1999:32f). Disse jentene klarer og vise styrke ved å nekte å underkaste seg utelukkelsesprosesser de ble utsatt for under de offentlige debattene. Det er mange krefter som har vist seg i de forskjellige diskursene og som har ønsket å få disse jentene til å tie. Et eksempel er når Karita Bekkemellem diskuterer likestilling og hele tiden unngår å svare på deres argumenter. Denne metoden er både en form for utelukkelse og en maktdemonstrasjon. Utelukkelsen skjer idet hun ikke forholder seg til de muslimske jentenes påstander om at de faktisk har valgt *hijab* av egen fri vilje, og at de ser på det å kunne bruke *hijaben* som et bevis på ytringsfriheten. De ser det å kunne bruke *hijab* som en form for feminisme ut fra sitt verdisyn. Maktdemonstrasjonen utøver Karita Bekkemellem når hun overser de andres argumenter og samtidig insisterer på at *hijaben* er kvinneundertrykkende og er å sammenligne med en mental kjønnslemlestelse. Som tidligere statsråd og tidligere leder av Aps kvinnegruppe innehar hun en stor autoritet.

Videre kan man se på *hijaben* og aktørene rundt *viljen til det sanne*. Foucault påpeker at det finnes en vilje til sannhet, men det er alltid en fare for at usannheten også gjør seg gjeldende. Ettersom det er så mange subtile og mer synlige diskurser som påvirker hverandre, advarer han mot at det kan stilles spørsmålstegn ved sannheten i gitte situasjoner:

Til slutt tror jeg at denne viljen til sannhet, som på denne måten hviler på en institusjonell støtte og fordeling, har en tendens til å utøve et slags press og en slags tvingende makt på de andre diskurser (1999:13).

Samtidig som man bestreber seg på å ville det rette, er den en fare i diskursen og den kreftene den besitter ettersom diskursen blir både begrenset og uttynnet. *Den rituelle diskurs* er i skillet mellom det sanne og det falske (1999:34). Samtidig er det krefter som prøver å begrense diskursen. Foucault kaller dette begrensingsprosedyrer, og de deler han opp i *forfatterprinsippet, kommentaren og disiplinprinsippet* (1999:35). Samtidig kan vi knytte det *talendes subjekt eksklusive rett* opp mot *forfatter* eller *kommentarprinsippet*.

De fleste vil passe inn i kategorien som dreier seg om å gjøre det rette. For en muslimsk jente som oppfatter Koranen på en slik måte at hun burde dekke til håret, vil det å bruke *hijab* være det rette. Hege Storhaug¹⁷, en sentral aktør rundt *hijabdiskursen*, innehar også viljen til det rette. Storhaug ser på *hijaben* som kvinneundertrykkende og som et symbol på seksualisering av jentebarn så vel som kvinner. Hvis det er slik at Siv Jensen besitter den frykten som hun sier hun har for at Norge er i ferd med å snik-islamiseres, ønsker hun nok å gjøre det rette for seg og sine velgere.

En svært viktig flate av *hijaben* dreier seg om religionen, politikken og jussen. Dette fører oss til *hijaben og doktrinen*. Ut fra dette begrepet refererer Foucault til de juridiske og religiøse tekster (1999:15). Han påpeker her at disse tekstene verken er stabile, konstante eller absolutte. Tross dette besitter representantene mye makt over subjekter og diskurser. Et viktig poeng hos Foucault her er skillet mellom primær- og sekundær- litteraturen, for det er nå en gang slik at de som forvalter denne type sannhet gjør det via kommentaren (1999:15f). De er ikke selv forfattere av primærlitteraturen, men fortolkere. Doktrinen i *hijabdiskursen* blir ofte presentert av menn. Det kan være representanter fra Islamsk Råd som pålegger kvinner å bruke *hijab* eller en imam som leder av en moské. Religiøse ledere blant muslimer er som oftest menn, og kvinnens rolle er som oftest klart definert i forhold til hvordan de skal forholde seg til menn. Det er tross dette viktig å få med seg at enkelte kvinner her i landet har lederverv, slik som Bushra Ishaq, som er lederen for Muslimsk Studentsamfunn. Lena Larsen er en annen profilert muslimsk kvinne.

¹⁷ Hege Storhaug leder av (Human Rights Service) som jobber med minoritets- og innvandringssspørsmål. Har gitt ut flere bøker som omhandler blant annet *hijab*.

Ut fra den juridiske doktrinen kan man se hvordan menneskerettigheter, ytringsfrihet og religionsfriheten påvirker diskursene. Er det juridisk akseptabelt å nekte kvinner med *hijab* jobb som politibetjenter? Er verdinøytraliteten viktigere enn religionsfriheten? Og hva med ytringsfriheten? Hvordan lovtekstene og menneskerettighetskonvensjonene skal tolkes eller kanskje hvilke lover som veier tyngst, blir avgjørende når vi ser *hijaben* i lys av den juridiske doktrinen.

Karita Bekkemellem vil forsvare jenter mot religiøs underkastelse. Det er bra for de som ikke er troende eller ikke finner en religiøs livsstil passende. Bekkemellem går her mot den religiøse doktrinen, men hun tilhører en annen doktrine nemlig den politiske. I den politiske doktrine tilhører også Siv Jensen og Frp. Etersom Frp ønsker forbud mot *hijab* i offentligheten og er et ganske stort politisk parti i Norge, har de mulighet til å påvirke lover og regler som blir laget her i landet. De er med i beslutningsprosesser som kan bidra til å begrense *hijabkledd* kvinners tilgang til det offentlige arbeidsliv som de kan bidra til å gjøre storsamfunnet mer tilgjengelig. Den politiske og juridiske doktrine er nært knyttet sammen. Det å sette grenser for andre kan ses på som en form for utestengelse, og da er vi inne på Foucaults system av utelukkelsesprosedyrer. Jeg tar ikke hele hans system i bruk her, men en del av begrepene vil bli brukt, blant annet *hijaben* og *utelukkelsesprosedyrer*. Foucault har tre store utelukkelsesprosedyrer som han hevder rammer diskursen: 1. Den forbudte tale. 2. Galskapens skille, 3. Viljen til sannhet (1999:15).

Videre har han flere begreper på kontrollmekanismer som ligger under disse store utelukkelsesprosessene. Det er blant annet interne prosedyrer som utøver kontroll over seg selv og andre diskurser, og disse omhandler klassifisering, fordeling og organisering.

En måte å kontrollere mennesker på er ved *tabuene* eller ved den *forbudte tale*. Alle samfunn har gitte regler, verdisett eller en form for bevisste og ubevisste holdninger. Det trenger ikke å være lovmessige regler. Det er ofte gitte synspunkter og kulturelt gitte sannheter, og de styrer oss alle mer eller mindre. Det gir seg ofte utslag i hva man kan tolerere og mener er riktig. Foucault brukte dette uttrykket spesielt overfor de som til enhver tid ble antatt å være gale og ikke passe inn (1999:14). Det som kjennetegner den forbudte tale, er at den kommenterer og snakker tabuens språk eller på annen måte sier imot de til enhver tid rådende sannheter.

Videre påpeker Foucault her uttynningsprinsippet som forfatteren står for. En forfatter er ofte ikke formidleren av primærlitteraturen, men en tolker, og slik sett kan han bidra til uttynning av diskursen. Den samme rollen har kommentaren som ofte er knyttet opp mot den rituelle diskurs, hvor gjentagelsen gjør at den regnes som sann selv om den kan være falsk (1999:19,34).

Hva er de kraftigste virkemidlene et samfunn kan ta i bruk overfor sine borgere? Det må uten tvil være det totale *forbud* og *straffen* som følger tett ved. Dette er de to sterkeste maktmekanismene et samfunn kan iverksette overfor sine borgere. Foucault selv skriver mye om forbudet, blant annet i forhold til seksualitet. Forbud kan sees på som en sterk kontrollfunksjon ut ifra hva et samfunn finner truende. Et forbud kan på den ene siden sees som noe man trenger for å holde orden, slik som trafikkregler, mens andre forbud kan virke sterkt reduserende og stigmatiserende på de som rammes.

En del forbud fører til straff. Hvis forbudet blir brutt, vil det få følger ut fra et samfunns forskjellige straffemetoder og syn til enhver tid. Det er lite trolig at det vil bli tillatt å bruke *hijab* i politiet med det første. Enkelte kan se et slikt forbud som straff, derimot vil andre kunne se på det som et vern av den nøytrale friheten ved at man slipper å forholde seg til andres religiøse ståsted. Alle samfunn må ha et sett av grenser, og enkelte vil kunne oppleve at disse grensene rammer dem særs hardt. Det er muslimske kvinner i politiet i dag, men de bruker ikke *hijab*. Det å nekte kvinner å bruke *hijab* er dermed ikke en straff av muslimer, men et forbud mot *politihijab* kan oppfattes som straff av de som tolker Koranen dit hen at de ser på *hijaben* som et religiøst påbud.

De forskjellige analytiske begrepsverktøyene som er presentert så langt har forbindelse til maktbegrepet. Om vi snakker om viljen til det rette, doktrinen eller den forbudte tale, ligger det en annen drivkraft bak, og derfor må man se *hijaben i forhold til makt*. Begjæret og makten henger sammen ifølge Foucault (1999:9). Han er interessert i hvordan makten utformes og hvilke følger den får spesielt for subjektet. Makten ligger i de forskjellige utdanningsinstitusjoner, hos fremtredende samfunnsaktører, hos de institusjoner som representerer gitte sannheter og så videre. Denne makten kan utøves bevisst og ubevisst. De som styrer de rådende diskurser har uten tvil makt som representanter for sannheten.

Makten i diskursen skapes i ord som dannes til språk – og som igjen fører til diskurser. Ifølge Foucault er vi alle deltakere i å opprettholde og danne nye diskurser. Det er små og store diskurser, og noen blir ganske mektige. Fra den enkle dagligdagse meningsdannelse hvor kommentaren og de rituelle diskurser sirkler rundt, til de mektigere og store diskursene som har mer makt til å påvirke og opprettholde sine ”sannheter”. Noen diskurser må iverksette utelukkelsesprosedyrer for å opprettholde sin egen status som den sannhetsbærende diskurs. Dette kan gjøres ved å begrense og utelukke andre diskurser. Det iverksettes også interne prosedyrer (prinsipper) som klassifiserer, organiserer og fordeler diskursene (1999:15). Doktrinen opprettholder sine sannheter ved å ritualisere og kreve lydighet til gitte tekster og vedtatte sannheter. Fagdisiplinen krever også en viss lydighet av de som trer inn i og vil være representanter for vitenskapen. Vitenskapen opprettholder sitt hegemoni ved at man må akseptere visse sannheter. Derfor kan det ta tid før den kollektive bevissthet skifter ut et rådende syn med et nytt. Diskursene vil ofte bestrebe seg etter viljen til sannhet, men begjæret etter makt som ligger i diskursen kan også føre til at det falske kan fremstå i stedet for det sanne. Dette er en av farene ved diskursproduksjonen (1999:14). Samtidig som diskursproduksjonen fortsetter i det uendelige, medfører det at samfunnets holdninger til et gitt tema forandres. Det som anses som sannheter i dag, kan regnes som galt eller usant om noen år (1999:14f).

2.4 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg skrevet noe om tematikken som en drivkraft, og metoden som vil bli brukt i denne oppgaven. Jeg har presentert tre sentrale rapporter som sier noe om de *hijabklede* kvinnenenes stilling i dagens Europa og majoritetens holdninger, i Norge, Sverige og Europa for øvrig overfor islam og muslimer. Ingen kvantitativ studie kommer med den hele og fulle sannhet, men den kan si noe om tendenser, og de er en slags stemningsrapport om et gitt tema. Disse rapportene kan hjelpe oss å være mer årvåkne på problemer som vi har. Diskrimineringen og sjikaneringen overfor de *hijabklede* kvinnene som kommer frem i de tre rapportene ønsker nok fåtallet av borgerne. Heldigvis er det mange *hijabklede* jenter og kvinner som studerer og jobber og har det bra, men det er alt for mange som ifølge disse rapportene som har blitt utsatt for varierende typer av sjikanering og diskriminering.

For å kunne utføre en diskursanalyse har jeg valgt ut å bruke Foucaults diskursanalyse. Hans metode gjør at man lettere kan forstå diskursene rundt *hijaben*. Ved å splitte opp *hijaben* og se den fra forskjellige vinklinger, kan vi lettere følge de forskjellige debattantenes ståsteder. Vi kan ikke nødvendigvis finne ut hva som er rett eller galt, men ved å analysere hovedtrekkene ved diskursene, kan vi lettere forstå hva som driver de forskjellige aktørene. Jo heftigere debattene er, desto viktigere er det å prøve å holde fokus ved å skille ut usaklige argument eller feilinformasjon. I de forskjellige diskursene omkring *hijaben* ser vi at dette ikke alltid er like lett. Synspunkter og følelser har gått hånd i hånd, og viljen til og ønsket om å få sine meninger tydelig fram og dermed påvirke opinionen har vært stor på begge sider.

I neste kapittel vil jeg starte analysen. Jeg starter analysen med å se på hvordan mediene håndterer *hijab-diskursene*. Det er i det offentlige de mest markante diskurser befinner seg, og det er i nyhetsbildet mange av oss skaffer til veie kunnskap og informasjon. Derfor kommer det jeg har kalt ”folk flest”- diskursen som en naturlig etterfølger etter mediediskursen.

3. *Hijab*- et hodeplagg – fortolkningsmuligheter?

I dette kapitlet vil jeg starte på analysen og ved hjelp av Foucaults analyseverktøy knekke opp noen av de diskursene som omhandler *hijaben*. I første del av oppgaven delte jeg opp *hijaben* i de mest vanlige måtene å se *hijaben* på. Disse forskjellige måtene å se *hijaben* på er viktig å ha med videre som en plattform dersom man vil skjønne uenighet som utspiller seg i det offentlige når *hijaben* blir brakt på banen.

Når man kjenner til de forskjellige måtene og se *hijaben* på kan vi trenge dypere ned i diskursene som omhandler *hijaben* i mediene. Ettersom mediene de siste årene har forandret seg radikalt fra å være direkte informasjons kanaler eller informasjon utgivere via de klassiske papirutgavene, oppfordre de nå mer menigmann til å delta i menigsbarometre. De har sine egen spørre- undersøkelser hvor det ringes rundt for å finne ut om folks meninger om et gitt tema. Under *politihijab- saken* ble begge de ovenfor nevnte metodene tatt i bruk og flere nettaviser brukte søylediagrammer for at man til enhver tid kunne måle befolkningens holdning til om det burde være tillat med bruk av *hijab* i politiet. Et eksempel på dette er *Dagbladet* de kunne slå fast at 150 000 nordmenn sier nei til politi-hijab (Dagbladet.no)

11.02.2009). De fleste medier har utviklet en mer vekselvirkning mellom folket og saken som debatteres. Derfor blir det naturlig og analysere gruppen ”folk flest” etter medieanalysen.

Videre i oppgaven vil analysen fortsette i kapittel fire og fem. Kapittel seks omhandler *hijab* i den offentlige sfære, majoritet opp mot minoritet og hvorvidt *hijaben* er til hinder for integrering.

3.1 Den rådende diskurs i media

I dette kapittelet ønsker jeg å få frem hvordan diskurser dannes og skapes hos de aller fleste av oss. Den siste store *politihijab-saken* engasjerte nesten alle, derfor bruker jeg også uttrykket ”folk flest” som overskrift for neste kapittdel. *Politihijab-saken* skapte et engasjement som ga utslag på alle de store avisenes meningsbarometre og førte til opprettelsen av ”Nei til *hijabgrupper*” på Facebook (VG.Nett 12.02.2009). Foucault hevder at det hele tiden skapes og dannes nye diskurser. All meningsdannelse og tale mellom mennesker gir liv til diskursen og ”sannheter” skapes. Tanker og holdninger skapes og bygges ut fra informasjon som tilegnes. Denne informasjonen kan være *sann* eller den kan være *falsk* ifølge Foucault (1999:12ff). For å se hvor diskursene dannes og utvikles, vil jeg starte med mediene.

Diskursene i de forskjellige medier er kanskje de som er de viktigste aktørene når det gjelder å påvirke folks holdninger. Mediene i form av aviser, TV, blader, radio og ikke minst internett, er der de fleste av oss bevisst og ubevisst tilegner oss mye informasjon. Det er vel og bra, for det er tross alt en del nyttig viten å hente i de forskjellige informasjonskanalene. Foucault snakker om de som styrer og organiserer diskursene, og mediene er svært sentrale i den sammenhengen. Det er de som inviterer hvem de måtte ønske til debatter. Det er de som bestemmer overskriftene og hovedoppslagene, og i mange sammenhenger er det rett og slett de som setter dagsordenen. Ved å inneha denne type makt har de et glimrende utgangspunkt for ”folkeopplæring”. Det er interessant å se hvordan *hijabkledde* kvinner blir fremstilt. Ahmadi påpeker hvordan mediene knytter kategorier opp mot kultur, religion og etnisitet uten

at de ønsker å vise forskjellen i den enkeltes livssituasjon eller livserfaring (Ahmadi 2008:60ff, Ferguson 1998).

Kjeldstadli skriver om å lage *skismaer* og hvor spesielt mediene bare tillegger minoritetene to roller. Enten er du moderne og tilpasser deg det moderne samfunnet, eller så er man tradisjonell og alt hva dette da innebærer. Det vil si at man har en liten interesse for å tilpasse seg det vi i Vesten ser på som en mer moderne og utviklet livsstil. Det er liten plass til midt posisjoneringer og nyanser (2008:89f).

Viljen til sannhet tilhører også Foucaults begrepsapparat (1999:12), og jeg tolker det dit hen at sannheten bør etterstrebtes for sannhetens egen del. Det er selvfølgelig slik at det i mange sammenhenger kan være vanskelig og kanskje sågar umulig å si at man besitter sannheten, men *viljen til sannhet* bør strebes etter av blant annet journalister. Aud Talle¹⁸ (2003) tar et oppgjør med hvordan hun selv har opplevd medier og deres vinkling og fordreining av materiale hun har kommet med når det dreier seg om kvinnelig omskjæring. Hun kritiserer media sterkt ikke bare angående hennes personlige erfaringer, men hun setter også et kritisk søkelys på hvordan TV-medier og dagspresse fremstilte muslimer, i hovedsak somaliere, i oppstyret rundt *Kadra- saken*¹⁹ for noen få år tilbake. Hun poengterer her hvordan mediene konstruerer ”dei andre”. Språk er makt, noe som er et av Foucaults hovedpoenger. Aud Talle tar opp mange eksempler i denne debatten på hvordan journalister bruker visse ord som lager et skille mellom ”Vesten og resten”, og hvor det i verste fall dannes fiendebilder mellom muslimer (islam) på den ene siden og vestlig kultur på den andre siden. Det som ligger under, er at Vesten er best, og ”dei andre” får direkte og indirekte mange negative begreper og merkelapper knyttet til seg. Et viktig poeng for Talle er at hun ikke forsvaret kvinnelig omskjæring, men hun har blitt tillagt å være en forsvaret når hun har prøvd å forklare hva som ligger til grunn for denne eldgamle skikken.²⁰

¹⁸ Aud Talle er professor i sosialantropologi ved Universitetet i Oslo. Hun har blant annet forsket på kvinnelig omskjæring gjennom mange år og drevet feltarbeid i Kenya, Somalia og Tanzania.

¹⁹ Kadra-saken omhandler en ung somalisk kvinne som heter Kadra. Hun fikk mye oppmerksomhet i mediene ettersom hun sammen med Human Right Service satte et kritisk søkelys mot omskjæring av kvinner og det somaliske miljøet.

²⁰ Selv om det i hovedsak bare er muslimer som utøver kvinnelig omskjæring, har den skikken ikke utspring i islam. Den kan spores tilbake hele 3000 år til Faraoens tid, men ingen har klart med sikkerhet å finne ut nøyaktig hvor de første som utførte omskjæringen kom ifra.

Flere forskere, for eksempel Ferguson, Gullestad og Koonz²¹, tar for seg nettopp dette som Talle påpeker, at mediene i Vesten har en ganske lik linje angående hvordan de presenterer stoff som har blitt eller blir knyttet opp mot islam, muslimer, deres kultur og religion. I slike fremstillinger kommer muslimer som oftest negativt ut. Alle disse forskerne viser hvordan man stigmatiserer tildekkede kvinner, mens kvinner som kommer fra et muslimsk land og går vestlig kledd og viser håret blir løftet frem som vellykkede. Koonz har mangfoldige eksempler på dette. Talle løfter frem Kadra som et bevis på det samme. Det skal presiseres at Talle ikke angriper Kadra og hennes historie, men måten hun som en ung 20 år gammel jente blir brukt i mediene. De positive sidene hun blir tillagt i nyhetsbildet blir tydelig fremstilt som de kvalitetene hun har fått fra det norske samfunn og hennes forunderskningsprosess (2003:87). Kadra ble invitert inn i diskursen, og det er bra. Kadra har rett til å bli hørt på lik linje med alle andre. Det som ikke er bra, er at man blir utelukket hvis man ikke skiller seg ut fra en minoritet. Hun er ikke en typisk representant for somaliske kvinner. Det er ofte her den store skjevheten kommer inn i nyhetsbildet, og det kan lett føre til polarisering av meninger. Dermed mister man nyansene som kunne ha presentert et bilde som var mer likt den såkalte sannheten.

Robert Ferguson (1998) skriver også om hvordan mediene skaper motpoler mellom minoriteter og majoriteten. Han velger å kalle mye av medias holdning for rasistisk:

If there is a continuum of racism which operates across the positions put forward here, it is certainly not based on vocabulary. It is, rather, discursive and hence not dependent upon individual words or even phrases. Discursive structures are reliant upon narrative and/or rational constructions. This is why political correctness which depends upon watching one's choice of words will never be able to bring about more than superficial changes. I am not arguing here that vicious racist insults do not hurt, but rather pointing out that the longer-term damage of racist discourse can just as well be sustained with a velvet tongue." (1998:172)

Dette sitatet innehar essensen av hva mange andre forfattere og forskere har hevdet: det å fremme et negativt syn på minoritetsgrupper er politisk akseptabelt. Det er et viktig poeng hos Ferguson også at det selvfølgelig kommer gode innslag i mediene om multikulturalisme eller andre innslag og programmer fra andre deler av verden. Det han påpeker, som Foucault, er at det er rådende diskurser som ligger til grunn og er allment akseptert som inneholder

²¹ Claudia Koonz amerikansk professor fra Duke University. Utfører nå komparative studier av *hijab*debattene og forbudene i Europa, i første rekke Frankrike, England og Tyskland.

holdninger som klart er rasistiske. Makten ligger i ordene. Han skriver at ordene i seg selv ikke trenger å være rasistiske, men man merker holdningene hos formidleren i tonen og ordvalgene.

Medienes rolle sette lys på også i EMCU-rapporten (2002) som er presentert ovenfor. Det blir rettet kritikk mot flere av de forskjellige lands nasjonale medier i hvordan de fremstiller islam og muslimer. Fremstillingen har vært preget av negative stereotyper av muslimer. I det spanske nyhetsbildet ble det vanlig å snakke om ”war of civilisations” samtidig som de brukte et negativt stereotypisk språk når de snakket om muslimer (2002:27). Irske, britiske og danske medier samt flere land hauset opp forskjellene mellom muslimer og ”vi andre”. Samtidig får partier langt til høyre og med klar fremmedfiendtlighet større plass i mediene. Sverige er et land som klarte å balansere nyhetene ganske godt. Selv om det er en økning av sjikaner og trakassering av muslimer, er det også en synlig anti-amerikansk strømning i deler av befolkningen (2002:28).

Det er hele 13 av 15 EU-land som innrapporterer forskjellige typer aggressive handlinger mot muslimer etter 11. September 2001. De som er mest utsatt, er *hijabkledd* kvinner. De opplever fysisk og verbal sjikanering. EMCU (2002) konkluderer med at mediene her har en rolle i økningen av trakasseringen av tildekkede kvinner. De mener blant annet at mediens fokus på jakten etter Osama bin Laden og taliban knyttes opp mot burqakledd kvinner i Afghanistan, og det igjen fører til at europeere korrelerer dette bildet opp mot *hijaben* (2002:37).

Begjæret etter makt er faren ved diskursene ifølge Foucault (1999:8). Makten ligger i språket og ordene som blir brukt. Det er også en kamp mellom de rådende diskurser. Diskursene påvirker og styrer hverandre. De blir sortert, fordelt og organisert. Politikk og posisjoner påvirker diskursen, og som Foucault påpeker, er det menneskelig og vanlig å tro at man besitter eller forvalter den rette sannhet til det har gått en viss tid og en ny viten og nye makt-diskurser får innpass og kan fortrenge noe av det gamle. I enkelte tilfeller går det bare noen få tiår før et samfunn forandrer sin ”sannhets-diskurs” (1999:12). Mediene kan ofte komme i en kinkig situasjon med å formidle samfunnsnyttig viten på den ene siden, men de kan også komme i den posisjonen hvor de balanserer nyhetsbildet på en dårlig måte. (EMCU 2002, Aud Talle 2003, Ferguson 1998).

3.1.2 Den rådende diskurs blant ”folk flest”

Jeg er fullt klar over at å snakke om ”folk flest” kan være en uheldig måte å ordlegge seg på, men ved å bruke anførselstegn håper jeg at leseren ikke mistolker meg unødige. Verden er ikke svart- hvit, og min hensikt er ikke å lage et bombastisk skille mellom den akademiske verden og de som ikke hører til denne gruppen. *Men* det er noe jeg synes det er viktig å påpeke her. De som ikke har noen stor interesse eller av andre grunner ikke er del av akademikernes forklaringsplan og kunnskapsverden, har ofte en annen viktig arena å hente sin kunnskap og verdensforståelse fra, og det er fra mediens arenaer.

Det er så mye informasjon vi skal forholde oss til, og ingen kan sette seg inn i alt. Som nevnt ovenfor, er det ikke til å komme fra at medier ikke alltid er flinke til å være så nøytrale som de burde. Foucault skriver om at historien ofte viser at det må gå lang tid før et samfunn klarer å se sine egne feil, og ettersom vi er like påvirkelige som avhengige av hverandre, kan det aksepterte være vanskelig å kritisere eller ta et oppgjør med hvis man er lullet inn i visse forestillinger, vaner og diskurser (1999:33f). Ferguson uttrykker det på en god måte når han påpeker at man kan formidle rasisme med en fløyelstunge (1998:172).

I svært mange sammenhenger pleier man å bruke visse sannsynlighetsbarometre for å vurdere hvor stor en risiko er. Det kan dreie seg om risiko for å få en sykdom, bli utsatt for noe kriminelt og så videre. Denne sannsynlighetskalkyle er ofte fraværende i reportasjer og informasjon som dreier seg om muslimer. Et eksempel er Aud Talle, som får frem hvordan mediene i omskjæringsdebatten antydte at det dreide seg om tusenvis av jenter her i landet som enten var blitt omskåret eller sto i faresonen, mens det reelle tallet man hadde på det tidspunktet var 29 jenter (2003:104).

Et annet eksempel er forskjellen på hvordan media fremstiller drap begått av opprinnelige nordmenn og de med en minoritetsbakgrunn. Stygge drap begått av norske menn de siste årene blir tatt brodden av ved å kalle det en familietragedie, mens æresdrap er den vanlige betegnelsen hvis en med minoritetsbakgrunn utfører drap (Kristin Skjørten:2006).

Disse språklige forskjellene har forskjellig valør. Ved en familietragedie synes man nesten synd på gjerningsmannen, mens når man hører ordet æresdrap, får man bare kalde gufs om hvor barbariske disse andre er i forhold til oss. Slike oppslag påvirker alle, og når det gjelder gruppen ”folk flest”, er det grunn til å tro at mange i visse sammenhenger lettere kan adoptere de mindre gode holdningene. I *hijab*debatten ser vi hvordan mange av disse kvinne blir utsatt for generaliseringer og negative stereotypier. EMCU (2002) påpeker hvordan mediene skaper holdninger hos borgerne ved å bruke negative stereotypier av muslimer (2002:27).

I denne oppgaven ligger det flere rapporter og bøker til grunn som sier noe om at det har blitt vanskeligere de siste årene å være synlig muslim i vestlige land. Samtidig ser man i flere land, også i Norge, at mer høyrevridde partier har fått flere tilhengere. Frp her i landet er et eksempel på det. Partiet bygger klart opp under fremmedfrykt i mye av sin retorikk, og muslimene blir da klart sett på som den største faren. EMCU-rapporten påpeker også dette at fremmedfiendtlige partier fikk større plass i mediene etter 11. september 2001 (2002:44ff).

Ut fra Integreringsbarometeret 2006 ser vi at kun 8% av de som deltok i undersøkelsen syntes det er greit at kvinner bruker *hijab* på arbeidsplassen. Av de 8% i denne gruppen er det også flest minoriteter selv som er for skaut (bruker her skaut/hodeplagg ettersom det er brukt i spørsmålsstillingen i denne undersøkelsen). Det er relativt få etniske nordmenn som er for *hijab* på arbeidsplassen ut fra dette konkrete spørsmålet (2006:74).

Holdningene til *hijab* i det offentlige rom er noe romsligere, her stiller fire av ti seg positive til at kvinner går tildekket. Det er viktig å påpeke at mange selv er muslimer eller tilhører en eller annen minoritetsgruppe som har positiv innstilling til *hijaben* (2006:74). Majoriteten stiller seg negativt til bruk av *hijaben* i det offentlige rom og på arbeidsplasser. De som er mest positivt innstilt fra majoriteten, er kvinner, folk som bor i Oslo og de høytutdannede (2006:74).

Nordmenns holdninger til *hijaben* samstemmer med *Islamofobia*- studien fra Sverige og EU-rapporten om europeernes holdninger til muslimer etter 11. September 2001 ved at mange har blitt mer skeptiske til tildekkede kvinner. Studien fra Sverige konkluderer også med at jenter og barn med høytutdannede foreldre har en mer positiv innstilling til islam og tildekkede jenter (2006:46ff). Det er ellers en økende sjikanering mot jenter som bruker *hijab* kontra de muslimske jentene som velger å la være (2006:51f). EU- rapporten konkluderer med en økt

trakassering av *hijabkledde* kvinner i de aller fleste europeiske land etter terroranslaget 11. september 2001 (2002:23).

Xenofobi er frykt for det ukjente, og rasisme knyttes også ofte opp mot frykt for det ukjente og manglende kunnskap om de som tilhører en annen religiøs og kulturell gruppe enn en selv eller har andre særtrekk i utseende, slik som hudfarge. Ifølge Integreringsbarometeret 2006 mener majoriteten at Norge ikke er et rasistisk samfunn, men samtidig mener ni av ti at diskriminering forekommer (2006:10). Diskriminering er ikke det samme som rasisme, men de som mener seg diskriminert i denne undersøkelsen opplever som regel diskrimineringen knyttet til sin tro, hudfarge og lignende. Det er allikevel vrient å definere alle negative opplevelser som de enkelte har vært utsatt for i denne undersøkelsen for rasisme, men diskriminering forekommer (2006:57f). Aakervik påpeker den subjektive siden ved rasisme. Det vil si at det kan være vanskelig å skjelve mellom forskjellsbehandling, diskriminering og samtidig kunne slå fast med sikkerhet at det man opplever faktisk er rasisme (2008:16).

3.1.3 Hvorfor skaper dette hodeplagget så mye støy?

Hva er det med denne *hijaben* som skaper så sterke følelser hos oss i Vesten? Både Integreringsbarometeret 2006 og EMCU- rapporten 2002 slår fast at mange av oss har fått en økt frykt for terror og islam. Ifølge Integreringsbarometeret 2006 svarer mer enn seks av ti at de har blitt mer skeptiske til innvandring etter terroranslagene mot New York 2001, Madrid 2004 og London 2005 (2006:72f). Videre i Integreringsbarometeret 2006 ser vi også at over halvparten av respondentene mener at islams verdier er uforenlige med de norske verdiene (2006:75).

Det er kanskje ingen ting som skremmer oss mennesker så mye som uforutsette hendelser, og terror er klart noe ukontrollerbart. Samtidig skal mediene ut og formidle hva som skjer, og balansegangen kan nok være vrien.

Budskapet er klart grenseløs vold og hat mot Vesten fra muslimer. Årsakene til disse handlingene om det dreier seg om økonomi, politikk eller mistilpassing i samfunnet, kommer ikke alltid like klart frem, men at det er muslimer som representanter for islam er det

vanskelig og ikke få med seg. Islamofobi er et begrep som oftere ble tatt i bruk etter de forskjellige terrorangrepene. EMCU-rapporten 2002 slår fast at det ble en økning av fysisk og psykisk vold mot spesielt barn og tildekkede kvinner etter 11. september (2002:23).

Islamofobi er frykt for islam og muslimer. Om det blir skapt et bilde i media av at muslimer er mot frihet, demokrati og fred, er det klart at en *hijabbærende* kvinne blir sett på som representant for det motsatte. *Hijaben* kan for enkelte representere fundamentalisme, hjernevasking, vold og frykt (EMCU 2002:24).

Mediene formidler ofte mange typer problematikk som knyttes til muslimer som for eksempel kriminalitet, tvangsgifte, kjønnslemlesting og æresdrap. Her kan man henvise til Aud Talle som selv beskriver hvordan mediene blåser opp problemet med kjønnslemlesting. Hun refererer til 29 jenter, og mediene snakker om tusenvis (2003). Dette eksempelet viser en stor skjevhet mellom de faktiske forhold og mediens behov for kraftfulle mediereportasjer.

Det å splitte opp *hijaben* i de forskjellige flater er den enkleste måten å prøve å forstå støyen rundt *hijaben* på. Den vriene biten er å skille ut de mer sublimе og direkte usynlige diskursene som også befinner seg rundt *hijaben*. Her tenker jeg på følelser og holdninger som også følger disse diskursene. Det kan dreie seg om frykt, uvitenhet og det handler også om rasisme, xenofobi og islamofobi.

Begreper som rasisme, xenofobi og islamofobi er ikke merkelapper eller uttrykk som man burde bare kaste om seg med. De er vriene for at de setter et så negativt stigma på de som blir beskyldt for å inneha disse meningene eller følelsene. Jeg er ikke i tvil om at det kan være for lett å ty til slike ord uten at det er skjellig grunn for bruken. Har man først fått et slikt stempel er det ikke bare å bli kvitt det igjen. På tross av det eksisterer alle de tre nevnte uttrykkende med rette. Rasisme finnes i alle kulturer og grupper av mennesker overfor andre som ikke tilhører samme gruppe om det dreier seg om religion, kultur, utseende eller tidligere historiske begivenheter. Xenofobien hører til mer eller mindre i samme gate som rasismen. Islamofobien derimot retter seg klart mot mennesker fra land hvor islam sees på som en svært tydelig identitetsfaktor som igjen fører til hat og frykt hos andre som ikke har den sammen tilhørigheten. På lik linje med antisemittisme. Hat, frykt og fordommer eksisterer og ut fra et

historisk perspektiv er det vel ingen ting som tilsier at man for gjort verden fri for de strømningene.

3.2 Mediene og ”folk flest”- diskursene i lys av Foucault

I dette kapitlet har jeg villet vise hvordan diskurser dannes i media og blir holdningsskapende blant ”folk flest”. Ved å løfte frem diskurser i de forskjellige medier, og ved å bruke de tre rapportene, som er presentert ovenfor, kan man si noe om hvordan meninger og holdninger kan utvikle seg som sannheter hos ”folk flest”.

Foucault har en hypotese om hvordan diskursene i et samfunn til enhver tid blir kontrollert, organisert, sortert og fordelt (1999:9). Mediene blir en av de mest sentrale aktørene i vårt samfunn når det kommer til å sortere, kontrollere og organisere den informasjonen de ønsker å formidle. De styrer og iverksetter mange av diskursene som foregår fra det offentlige til den private sfære. Ved å sette dagsorden og lage sine overskrifter, blir de mektige når det kommer til holdningsdannelse blant menigmann (Gullestad 2008:31ff).

Et av Foucaults analysebegreper er *kommentaren*. I de allmenne diskursene rundt *hijaben* via mediene og de fremtredende aktørene i den offentlige debatten skapes *kommentaren*.

Kommentaren kan sies å være historier og påstander som får en stor betydning i diskursene ettersom kommentaren underveis blir regnet for å være en sannhet. Kommentaren gjør det mulig å skape nye diskurser (1999:16). Foucault skriver at kommentaren ofte skapes i spranget fra primært teksten til sekundært teksten. Som Gullestad skriver, er mediene holdningsskapende, de skal formidle aktuelle saker og opplyse oss andre om hva som skjer nært og fjernt. Det bildet de formidler av *hijaben* og kvinnen som bærer den blir det holdningsskapende ankerpunktet for mange mennesker for hva man tror, mener og synes om kvinner med *hijab*. Gullestad hevder at mediene skaper en form for *moralsk panikk* hvor den konturerede innvandrerkvinnen står på den ene siden av skalaen og vi ikke-muslimer på den andre siden. Det blir skapt to motpoler, likhet og forskjell, og hvor ”vi” moderne med vår seksuelle frigjøring på den ene siden blir satt opp imot tvang, undertrykking og tradisjoner som innvandrerkvinnene representerer (2008:32).

En stor fare ved diskursene som enkelte medier fremmer, er den negative stereotypien ved muslimer og islam (EMCU 2002:24). Foucault hevder at de rituelle diskurser blir ansett som sannheter, og her er faren ved denne diskursen. Dersom mediene tillegger muslimer og islam dårlige egenskaper som ikke er forenlige med vestlige samfunn, vil dette påvirke befolkningen (EMCU 2002, Islamofobia 2006 og Integreringsbarometeret 2006).

Foucault snakker om *viljen til viten* som et utelukkelsessystem som styrer to andre utelukkelsessystemer- *den forbudte tale* og *galskapens skille* (1999:14). I mediene blir nok viljen til viten ofte forringet ettersom salgstall og seer-rating er viktige faktorer i dagens konkurransesamfunn. Samtidig er mediene påvirket av politiske diskurser, Ferguson (1998), Talle (2003), Gullestad (2002) med flere påpeker et likt bilde av mediene når det gjelder hvordan de presenterer minoriteter og særs muslimer kontra majoriteten på en uheldig måte. Det vestlige verdisynet er klart det positive, sunne og gode, mens ”de andre” muslimene blir baktunge, farlige og usiviliserte. Den forbudte tale trer derfor kraftigere frem ettersom man har konstruerte bilder å forholde seg til. Viljen til viten må tre i bakgrunnen ettersom sannheten ikke er hva som selger best. I den forbudte tale er det visse ting man ikke får si, for eksempel kan man snakke om politisk korrekthet. Når man ikke lenger er politisk korrekt, bryter man over i tabuene og den forbudte tale.

Det dannes *ritualiserte diskursmengder* (Foucault 1999:23). Ved gjentakelser av de samme historier blir de med tiden regnet som sannheter. Ser man *hijaben* i lys av mediernes fremstilling av den tildekkede kvinnen, vil mange av oss med tiden adoptere holdninger som blir tillagt *hijaben* som sannheter, og man har dermed skapt et holdningsgrunnlag for ”folk flest”. *Hijaben* kan sees på som undertrykkende, truende for våre frihetsverdier i Vesten, et symbol for den muslimske fare og snik-islamisering av landet og i verste fall terror.

I dette kapittelet har jeg vist hvordan medier kan være ledende i å skape diskurser. Dette har jeg vist ved å henvise til flere forskere som selv har erfaring med media og hvordan de har opplevd at deres forskning og kunnskap har blitt fremstilt på en mer ”sjokkerende” måte for at den skal fange leserens, eller tilhørernes, interesse. Ved å ta i bruk Foucault har jeg villet få frem hvordan diskurser kan dannes og hvordan de med tiden blir regnet som sannheter bare de blir gjentatt mange nok ganger- *de rituelle diskurser*. Den ene siden er hvordan mediene vinkler informasjonen de skaffer til veie, men de bestemmer til en stor grad også hvem som får mye plass i mediene, og slik sett kan de skape ”sannhets”- aktører. En ”sannhets”- aktør er

ikke nødvendigvis en person som besitter den beste kunnskapen om et gitt emne, men det kan være en politiker eller andre som er flinke til å skape debatt og eigner seg i mediebildet. På den andre siden skal vi være klar over at mye god og seriøs kunnskap er å finne via de rette medier. Kort sagt er mediene viktige for dannelsen av folks kunnskap om en tematikk. De blir en viktig kilde for folk til å orientere seg om hva som skjer på et lokalt og globalt plan.

I neste kapittel vil jeg vise hvordan kvinne som buker *hijab* blir objektivisert. Det er veldig mange som mister subjektet av syne når de ser en tildekket kvinne. Hva man tillegger *hijaben* er også det man tillegger kvinnen som bærer den.

4. Den *hijab-bærende* kvinnen som objekt

I dette kapittelet vil jeg vise hvordan vi kan se på *hijaben* som objekt. Ved å bruke Foucaults objektflater kan vi se på en av flatene av *hijaben* som et objekt. Et objekt kan defineres som en ting som ligger til grunn for en forestilling. Det motsatte av objektet blir subjektet. Subjektet er betegnelsen for en tenkende eller oppfattende person eller vesen. Vi har forskjellige blikk, og vi oppfatter verden ulikt²².

I denne delen vil jeg presentere tre sentrale aktører og forfattere i objekt- diskursen rundt *hijaben*. De tre som er valgt ut er Hege Storhaug, Berit Thorbjørnsrud og Lena Larsen. Disse tre kvinnene har også vært med i de to store debattene vi har hatt her i landet hvor *hijaben* har vært sentral, diskusjonen om forbud i 2004 og *politihijab-saken* 2008/2009. Ved å bruke Foucaults objektflater kan vi se hvilken diskurs de passer best inn i. Det er ingen vanntette skott imellom de tre aktørene, men det er mulig tross alt å plassere dem som representanter for forskjellige diskurser. Foucault selv påpeker at diskursen påvirker og lar seg kontrollere og prege av andre diskurser (1999:15). De er i bevegelse, en slags flyt, men samtidig tilhører de fleste en hoveddiskurs som gjør at man kan lage en analyse for å sortere og organisere deres ståsted som sentrale aktører rundt *hijabdebattene*.

²² Ifølge Kunnskapsforlagets Fremmedordbok (1986)

Jeg har valgt ut tre diskurser hvor Hege Storhaug representerer *kjønnsdiskursen*, Berit Thorbjørnsrud blir en representant for den *kulturellediskurs* og Lena Larsen kan sies å representere den *religiøsediskurs*.

Dette er tre sentrale og viktige diskurser. De har alle innslag av viktige poenger, men min stemme kommer kanskje tydeligst frem overfor Storhaug. Det lar jeg den gjør fordi jeg er grunnleggende uenig i Storhaugs måte og argumentere på. Samtidig er hun en aktør som når ut til veldig mange mennesker med sin hyppige bokproduksjon og hennes aktive rolle i de forskjellige medier.

De er også gode representanter for de *talende subjekts eksklusive rett* og *de ritualiserte diskurser* (Foucault 1999:23). *Hijaben* er et stykke tøy, men ettersom de færreste klarer å forholde seg så enkelt til *hijaben*, kan vi tenke oss at hver flate inneholder en mening eller holdning, sammensatt blir *hijaben* fragmentert. Ved å bruke Foucaults begrep *objektflater* kan vi lettere forstå uenigheten som oppstår hver gang *hijaben* skal debatteres. Noen diskurser har en bedre tilnærming til hverandre, mens enkelte diskurser kan være utilnærmelige og er vanskeligere å påvirke.

4.1 Den kjønnete diskurs

Den kjønnete diskurs: Hege Storhaug har fått stor plass både i aviser og rundt debattbordene når det kommer til å uttale seg om jenter og kvinner som bruker *hijab*. Her kan vi se *kjønn* som en objektflate av *hijaben*. Storhaug er en klar representant for det *talende subjekts eksklusive rett* til å uttale seg, og dette er hennes største rolle i diskursen. Storhaug blir ofte invitert inn til debattbordene i media, og hun er svært produktiv som forfatter av bøker om islam og muslimske kvinner. Storhaug fronter klart og tydelig det motsatte synet av det Larsen og Thorbjørnsrud legger til grunn for sine ståsteder. Den viktigste objektflaten som Storhaug tillegger *hijaben* er som et kvinneundertrykkende plagg. Storhaug tillegger *hijaben* å være symbol for både omskjæring, tvangsekteskap og islamisering av Norge. I to av sine bøker, *Men størst av alt er friheten* (2006) og *Tilslørt.Avslørt* (2007), er det et lite nyansert bilde av *hijaben*. For Storhaug er *hijaben* klart seksualisert og symbolet for fundamentalistisk islam. Hun skriver: ”mange opplever at det norske demokratiets frihetsverdier er under press.

Jeg er en av dem som mener sløret er et slikt varsel.”(2007:16). Videre i teksten på neste side hevder hun at den nye ideologien islamismen er på fremvekst i Norge. I sitt oppgjør med akademikerne på feltet henviser hun blant annet til Thorbjørnsrud: ”*Thorbjørnsrud prioriterer å ufarliggjøre og normalisere ”den nye moten”, hijaben, fremfor å dissekere det seksuelle undertrykkelsesinstrumentet (2007:136).*

Storhaug bruker klare utelukkelsesprinsipper i sin argumentasjon. Det er klart hun mener å inneha viljen til sannhet, men hun blir så blendet av sitt eget syn at hun er villig til å innføre tabuene, forbudet og straff for å forme samfunnet slik hun mener det skal være. Disse utelukkelsesprosedyrene styres utenfra ifølge Foucault, og som alt nevnt, bruker Storhaug subjektets eksklusive rett til å påvirke *hijabdiskursen*. Foucault hevder at forskjellen mellom den kritiske og den genealogiske virksomheten ikke ligger så mye i objektet eller området, men i angrepspunktet, perspektivet og avgrensningen (1999:36). Genealogien hos Foucault her vil si at man tar utgangspunkt i seg selv som subjekt og tolker verden rundt fra denne subjektposisjonen (Knut Ove Eliassen 2002). Med det i mente ser vi at Storhaug dessverre ikke bare fører en diskurs, hun fører mange ved å blande i hop fundamentalisme, seksuell undertrykking, kjønnslemlesting, æresdrap, vold og tvangsekteskap i en gryte. Selv om *hijaben* bærer med seg forskjellige former for symbolikk, blir måten Storhaug fremstiller den på uheldig. Storhaug utelukker retten til fri vilje hos disse jentene som velger å bruke *hijab*. Storhaug overser et annet punkt - forskjellene mellom vestlig og muslimsk feminisme, som kan ha helt ulike verdisyn. Det betyr ikke at det er verre eller bedre enn vårt eget, men at det er deres. Som nevnt tidligere i oppgaven, kan historien til flere muslimske land vise at Midtøsten-kvinnene ikke har ønsket å adoptere en vestlig feminisme. De har ønsket å finne sin egen vei, en vei som passer til deres tro og kultur (Moghadam 1994).

Det har de siste årene kommet mye kritikk av de rådende feministiske teoriene, og mye av denne kritikken har utspring fra det man kaller ”black feminism” eller ”women of colour”. Kritikken som her reises dreier seg om at de som råder grunnen og får sine saker igjennom, er hvite kvinner fra Vesten og lesbiske kvinner. De som representerer den hvite feminismen blir videre beskyldt for å være delansvarlige i den historiske makt og undertrykkingen som fargede kvinner opplever i Vesten i dag og som har røtter tilbake til kolonitiden. Kritikken går så langt at hvite feminister blir beskyldt for rasisme (Johansson & Molina 2002:273f).²³

²³ Artikkel i boken *(o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige: en festskrift til Wuokko Knockel*.

Dersom dette stemmer, blir de *hijabkledd* kvinnene dobbelt marginalisert. De har storsamfunnet og mennene på den ene siden, og så blir de i tillegg uglesett av hvite feminister som ikke er villige til å akseptere at det er deres eget valg å bruke *hijab* (Helene Thomsson 2002:87).²⁴

Akademikerne som støtter disse jentene sier hun dette om: ” *Mange akademikere klarer ikke å behandle folk som likeverdige, vel å merke når folk har en annen etnisk eller religiøs bakgrunn enn dem selv* (2007:140). Den beskyldningen Storhaug her kommer med, slår tilbake på henne selv. Det er jo Storhaug som slår fast at muslimske kvinner ikke bør få bruke *hijab* her i det demokratiske Norge og slik sett mangler respekt for de som er muslimer og mener at de ut fra sin tro bør bruke *hijab*. En av de flatene som ligger under hva Storhaug både sier i debatter og skriver i artikler og bøker er frykt. Frykt har blitt en flate i *hijaben*. Det viser blant annet rapportene som blir brukt i denne oppgaven. Når det kommer til diskursens begrensingsprosedyrer, består de blant annet av forfatter- og kommentarprinsippet ifølge Foucault (1999:35). Storhaug blir rammet av disse prinsippene ved at hun nekter å vise flere vinklinger enn og assosierer *hijaben* med ”fryktelige” og vanskelige temaer. Et eksempel her er blant annet at *hijaben* blir springbrettet til undertrykking, vold og islamisering av Norge og Europa (*Det begynner med sløret* (Dagbladet 7. januar 2004, *Størst av alt er friheten 2006 og Tilslørt.Avslørt 2007*). Dermed begrenser Storhaug diskursen og vanskeliggjør en konstruktiv debatt. I følge Foucault vil slike utspill utføre tvingende makt på de andre diskurser (1999:13).

Hege Storhaug er ganske klar i sin oppfatning av at *hijaben* er seksualisering, og det selv av barn (2007:131ff). Det er klart at *hijaben* er kjønnet. Jeg har tidligere i oppgaven henvist til Thorbjørnsrud, som skriver om hvor viktig *hijab* er for å symbolisere en ærbar kvinne. Foucault skriver om hvor farlig påstander kan være ettersom de fort kan betraktes som sanne (1999:19). Storhaug påstår at sløret skaper mer seksuell sjikanering. Flere kvinner som bruker *hijab* hevder imidlertid det motsatte- at det beskytter dem mot seksuell sjikanering. Ord kan såre. Både Kjeldstadlie, Ahmadi og Roald skriver noe om det, og det er vel vanskelig å komme helt utenom å støte eller såre, men det burde være mulig å debattere og delta i diskursene uten å sette for mye på spissen eller krenke noen unødige.

²⁴ Artikkel i boken (*o*)*lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige: en festskrift til Wuokko Knockel*.

Både de som kjemper for muslimers spesifikke rettigheter, og de som kjemper mot dem, tar tak i kulturmarkører og symboler og slåss om makt og mening. Slik blir *hijab* viktig både for Islamsk Råd og Hege Storhaug – som en markør for en kultur de hver på sin måte gir et helt spesielt og lukket innhold. (Ahmadi2008:146)

4.1.2 Den kulturelle diskurs

Den kulturelle diskursen: kan vi knytte opp mot den *vitenskapelige diskursen*. Thorbjørnsrud forsvarer *hijaben* som kultur blant annet ved å nekte å se den som et kvinneundertrykkende plagg. *Kultur* blir en av *hijabens* objektflater. Thorbjørnsrud blir en motpol til Hege Storhaug. Lena Larsen er også akademiker som Thorbjørnsrud, og begge har vært klare motdebattanter i forhold til Hege Storhaug vedrørende *hijabbruk* og islam de siste årene. Thorbjørnsrud er en forsvarer av *kulturrelativismen*, som er hennes metodiske verktøy som forsker. Hun sier: *Kulturrelativisme kan i utgangspunkt defineres som læren om at ulike samfunn har sin egen kulturelle logikk, og at det ikke er mulig å forstå et enkeltsamfunn uten å kjenne denne logikken* (2008).²⁵ Thorbjørnsrud kan vi derfor også se på som en som forsvarer patriarkatet. Patriarkatet er også en objektflate av *hijaben*. Gullestad (2002) kritiserer blant annet sosialantropologer og andre forskere for å bli for sneversynte med sin kunnskap om ”de andres kultur”, og slik sett kan de være med på å opprettholde undertrykkende praksiser. Foucault advarer spesielt mot vitenskapsdisiplinene ettersom man på den ene siden adopterer visse fakta som automatisk sanne (1999:13).

Det er viktig å legge merke til diskursen blant akademikerne når det gjelder temaet *hijab*, for det er de som besitter og påberoper seg kunnskap ifølge Foucault (1999:12ff). Uenighet i academia er sunt og viktig. Problemet er at de som har vært aktuelle aktører her har vært mer opptatt av den indre debatten med sine motstandere enn å nå ut på en god måte til ”folk flest” med fakta og god informasjon. På et seminar jeg var på med Claudia Koonz²⁶, ved HL – senteret,²⁷ holdt Berit Thorbjørnsrud²⁸ et innlegg om debatten her i Norge. Hun hevdet at

²⁵ *Kritikk av relativismekritikken* en artikkel skrevet av Berit Thorbjørnsrud i Samtiden 1. 2008

²⁶ Claudia Koonz amerikansk professor fra Duke University. Utfører nå komparative studier av *hijabdebattene* og forbudene i Europa, i første rekke Frankrike, England og Tyskland.

²⁷ Holocaustsenteret på Bygdøy.

debatten først startet for fullt i 2004 med at Hege Storhaug ²⁹ gikk ut og ønsket et forbud mot *hijab*. Hun påpekte at denne debatten ble krass mellom to fronter, de som har ønsket et forbud og de som ikke ønsker et forbud. Slike felt er vanskelig for alle i gitte situasjoner, *også* for akademikere, uansett hvor profesjonell man er. Det er lett å strekke seg langt for ikke å bli misforstått eller være politisk korrekt. Foucault skriver om akademikere som representanter som tilhører de forskjellige disiplinene, og han hevder at disiplinene besitter en samling påstander som må betraktes som sanne (1999:19). Dette er en påstand eller tanke som alle akademikere bør ha i bakhodet. Man skal hele tiden inneha et kritisk blikk mot påstander som blir satt frem. Det å kunne beherske de kritiske metoder eller være klar over spillet som kan forekomme blant de forskjellige fagkretser, gir en maktposisjon overfor dem som ikke er innlemmet i denne kunnskapen eller kjenner til reglene.

Thorbjørnsrud hevder at det er en sammenblanding av forskning og politikk i diskusjonene rundt *hijab*en og minoritetskvinner stilling (2008:103). Thorbjørnsrud skriver: *Ironisk nok er det ofte når forskere formidler kvinnenens egne synspunkter at de beskyldes for å ofre kvinner på kulturens alter* (2008:103). Thorbjørnsrud hevder også at den innsamlede kunnskapen stadig får mindre plass i diskursen rundt *hijab* (Forskning.no 18. mars 2009). Foucault hevder at mange hovedtekster forsvinner og blir uklare og *kommentaren* tar over som den dominerende i diskursen (1999:15)

I avisen ”*Klassekampen*” hevder hun at *kulturrelativisme* har blitt et skjellsord som blir brukt mot henne i diskusjonene fra blant andre Hege Storhaug. Videre hevder hun at det blir stilt spørsmålsteget ved hennes og andre minoritetsforskeres moralske karakter (Tirsdag 25. Mars 2008).

Foucault spør seg tidlig i *Diskursens orden* hvor faren i diskursen ligger (1999:9), og videre hvordan de viktigste diskursene blir organisert, fordelt, kontrollert og sortert. De som besitter denne makten er blant andre akademikere som representanter for de forskjellige disipliner. Her kan man si videre ut fra Foucault at idealet for en akademiker ikke er begjæret etter makt, men begjæret etter sannhet. Marianne Gullestad (2002:295) hevder at forskere ofte ikke er seg bevisste i hvor stor grad de er med på å influere den norske offentligheten ved ureflektert å reprodusere og legitimere majoritetens hegemoni. Hun hevder videre at debattkulturen blant

²⁸ Berit Thorbjørnsrud er sosialantropolog og ekspert på kopterne i Egypt

²⁹ Hege Storhaug representant for Human Rights Service

akademikere er preget av at det er vanskelig å forene faglig og personlig respekt med saklig uenighet (2002:297). Akademia vil ifølge Foucault tilhøre de som sitter i slike posisjoner at de automatisk er invitert inn som representanter for de rådende diskurser. Det gjør at det ligger et ekstra ansvar på deres skuldre ved at de blir sett på som naturlige representanter for sannheten. Ifølge Foucault er faren her også at de kan uttynne diskursen eller bruke utelukkelsesprosedyrer (1999:9ff). Både Thorbjørnsrud og Larsen på den ene siden kan sies å utøve utelukkelsesprosesser mot Storhaug og vice versa. Thorbjørnsrud og Larsen hevder at Storhaug ikke kan regnes med ettersom hun ikke forholder seg til de akademiske metoder. Storhaug på sin side hevder at de kvinnelige akademikere ofrer undertrykte muslimske kvinner og svikter som feminister.

En av utfordringene er å respektere de som vil delta i diskursen, men har et helt annet ståsted enn en selv. Bourdieu (2004:183) skriver om de disiplinære habitusformer som man blant annet finner innen akademia. Han hevder at det kan komme en enighet imellom spesialistene som styrer deres uenighet og kan medføre alle former for begrensninger, ødeleggelser og forvrengninger av praksis og fremstillinger. Om man velger å kalle den diskurs eller habitus er ikke det vesentligste, men at forvrengningen av kunnskapen bevisst eller ubevisst kan få alvorlige følger.

4.1.3 Den religiøse diskurs

Lena Larsen er en representant for den religiøse diskursen, som tilhører doktrinen hos Foucault. Larsen er konvertitt og bruker selv *hijab*. Hun kan sees på som en bærer av *doktrinen* – som tar for seg både de juridiske og religiøse tekster. En av *hijabensobjektflater* den *religiøse doktrine*. Som tidligere leder av Islamsk Råd er hun en dreven aktør og forkjemper for muslimers rettigheter i Norge. Lena Larsen har et klart standpunkt om at *hijab* burde tillates på arbeidsplasser og i den offentlige sfære og henviser til religionsfriheten. Synet på *hijaben* som Larsen legger til grunn for sitt syn: *er at hijab for en muslimsk kvinne er et forhold mellom henne og Gud* (2004:58).³⁰ Dette synet er forankret i religiøs tro (doktrinen). En annen diskurs blir det juridiske feltet som omhandler religionsfriheten

³⁰ *Tekst, tolkning og sosial endring* En artikkel i *Hijab i Norge*. Red. Njål Høstmælingen

(doktrinen) Den tredje diskursen hun også representerer, er *hijaben* som identitet. Faren ved den religiøse doktrine hun representerer ligger i de *ritualiserte diskurser*. Foucault hevder at doktrinen iverksetter en dobbel underkastelse ettersom subjektene underkastes diskursene og individene må anerkjenne og akseptere de samme sannheter (1999:24f). Det vil si at individet underkaster seg, som i dette tilfellet *islam*, og videre underkaster man seg mer autoritære religiøse ledere eller mannlige overhoder. Lena Larsen er spesielt interessert i fatwaer som svar på muslimske kvinners utfordringer i europeisk kontekst, hun sier: - *Fatwaene er svar på spørsmål som kvinnene selv stiller, og gir oss dermed innblikk i hvordan de selv peker på hvor "skoen trykker" i forhold til å leve som muslimsk kvinne i Europa. Gjennom de kvinnerelaterte fatwaene får vi tilgang til en intern diskurs som til vanlig er nokså usynlig og overskygget av en islamsk apologetisk retorikk der det understrekes at "kvinnen har alle rettigheter i islam" og majoritetssamfunnets oppfatninger av muslimske kvinner som undertrykte. (Culcom.uio.nyheter2005).*

Lena Larsen er ikke en typisk representant for muslimske kvinner her i landet, men med sin kunnskap og posisjon i det offentlige kan hun sees på som en autoritær skikkelse. Lena Larsen innehar en rolle som mange muslimske kvinner kan se opp til, men for de mer liberale muslimske kvinnene som for eksempel opplever *hijaben* som tvang, kan hun klart bli sett på som en autoritær skikkelse.

Ettersom *hijaben* er kjønnnet og feminin, kan man også se den som et uttrykk for kroppen som sosial konstruksjon. Bourdieu hevder at samfunnet konstruerer kroppen, og at man opplever den maskuline dominans som naturlig ved å argumentere med biologiske forskjeller mellom kjønnene. Dette medfører at det patriarkalske hierarkiet kan opprette sin dominans uten å rettferdiggjøre sin styrke og sine rettigheter (2000:16ff). Patriarkatet er også en objektflate av *hijaben*. Lena Larsen vil av flere bli beskyldt for å være forsvarer av patriarkatet, og for mange kvinner er dette likestilt med undertrykking. Undertrykking ikke bare overfor egen kropp, som Bourdieu påpeker, men undertrykking økonomisk, sosialt og det at man generelt står svakere enn menn på mange fronter i et samfunn. Hege Storhaug står for en helt annen diskurs enn Lena Larsen. Når Larsen forsvarer *hijaben* som et religiøst plagg, vil Storhaug hevde det motsatte, at den er undertrykkende.

Bourdieu (2004:179ff) har lignende tanker om subjektets svakhet overfor sterkere maktkonsentrasjoner. *Underkastelse* er et begrep han gjerne bruker i sin beskrivelse av det

noen individer gjør overfor sosiale konstruksjoner av forskjellig art. I boken *Den maskuline dominans* (Bourdieu 2000:15ff) skriver han om blant annet kroppens sosiale konstruksjon, hvor mannen har makten. Denne makten er aksepterte og gamle forestillinger, og han hevder at de maskuline ordenes styrke ikke trenger å rettferdiggjøres (2000:17). Kvinner og menn blir oppdratt til å videreføre disse forestillingene, men også på et mer sublimt plan gjennomsyret av denne skjevfordelingen av makt. Det er mange betegnelser på dette, så som maktstrukturer eller patriarkalske hierarkier. Forskjellene i genus fører til store forskjeller blant annet i arbeidsfordeling og forholdet til skam og ære. Ikke minst påvirker det hvordan kjønnene tenker og føler om seg selv og sine likestilte.

Den kjønnede hijaben blir derfor ikke helt problemfri. Ser man til Egypt, Iran og Algerie og deres historie med *hijabens* roller, finner man raskt dobbeltsidigheten for mange av de kvinnene som har valgt eller ikke valgt å tildekke seg. På den ene siden kan de få mer frihet, mens andre blir usynliggjort. Hala Shukrallah (2001:192) påpeker at en kvinne som dekker seg til blir sett på med ære og kan utøve kontroll på sine omgivelser, mens en kvinne som ikke tildekker seg blir tillagt å bidra til å forstyrre omgivelsene. *Hijaben* har med rette blitt kalt tveegget av flere.

Anne Sofie Roald påpeker et annet interessant punkt når det gjelder hvordan muslimske kvinner ser på seg selv og sin rolle i forhold til mannen. I sine undersøkelser hevder hun at de vestlige konvertittene kan bli mer underdanige enn muslimske kvinner som er født inn i muslimske miljøer og automatisk er å regne som muslimer fra fødselen av. En grunn for dette tror hun ligger i mannens rolle som aktør og formidler av islam, men her kan kulturelle skikker fort blandes med religion (2005:64ff).

Lena Larsen påpeker selv at mange muslimer i Vesten ser på *hijaben* som et viktig moralsk symbol kvinnene bør bære som en kontrast til Vestens umoral (2004:58).³¹ I samme artikkel skriver Larsen også om det hun kaller ”nye islamformer”. Her brukes Frankrike som eksempel på hvordan *hijaben* blir en viktig identitetsmarkør for unge muslimer i Vesten. Larsen hevder hun er for dialog mellom muslimer og kristne, og at kvinnerrettighetene i islam står sterkt om man skiller mellom *kultur*, *tradisjoner* og *religionen* (doktrinen). Hege Storhaug beskylder Larsen for å være en islamist og hevder at slike som Larsen bør man føre

³¹ En artikkel i *Hijab* i Norge. Red. Njål Høstmælingen

en uforsonlig kamp mot. Larsens kommentar til Storhaugs meninger om henne er blant annet: *Hege Storhaugs utspill i Klassekampen i går bidrar til å stoppe kvinnefrigjøringen innad i de muslimske miljøene.* Videre påstår hun at Storhaug er en rasist og sammenligner sjikaneringen mot henne med angrepene på jødene på 1930-tallet, hun sier: - *Nå skal åpenbart muslimene tas på samme måte som jødene før andre verdenskrig. Jeg og flere muslimer får drapstrusler i posten. Er ikke det norske folk klar over at det flyttes grensesteiner i forhold til muslimer hver dag? Noen må ha moralsk ryggrad til å stå opp mot dette. Dette er renspektet rasistisk islamhets. Frekkheten har ingen grenser. Det er i dette perspektivet Hege Storhaug må forstås. Om hun skulle ha rett i enkelte saker, blir dette overdøvet av hennes nasjonalistiske agenda, og vi må simpelthen se bort fra henne som en akseptabel aktør.* (Klassekampen 22. Februar 2006). I lys av dette sitatet blir *hijaben* symbolet på denne tids ”gule-jødestjerne”.³² Dette er klar tale fra Larsen og hun tar i bruk Foucaults utelukkelsesprosedyrer overfor Storhaug ved å hevde at hun ikke kan regnes med i diskursen.

I denne diskursen står Lena Larsen sterkt som representant for doktrinen. Etersom hun som kvinne og muslim besitter erfaringer fra innsiden av muslimske miljøer. Samtidig kan vi se på Lena Larsen som representant for flere av diskursene som omhandler flere sider av *hijaben*. Hun kan knyttes opp mot doktrine- og identitetsdiskursene.

4.2 Oppsummering

Jeg har i dette kapittelet vært opptatt av å synliggjøre hvordan *hijaben* objektiviseres i tre forskjellige diskurser. Det er lett å se *hijaben* som et objekt. Den ene store diskursen rundt *hijaben* dreier seg om *kjønn* og om *hijaben* er et undertrykkende plagg. En annen stor diskurs rundt *hijaben* er å se på dette plagget som *kultur*, og da blir det et spørsmål hvor langt man skal strekke seg for å forstå andres kultur. Den tredje store diskursen som har blitt presentert her er *hijabens* rolle i den *religiøse* diskurs. I følge Foucault vil alle disse diskursene påvirker og kontrollerer hverandre. Selv de som på forskjellig vis innehar mye kunnskap på feltet kan

³² Under Hitlers nazi-tyskland måtte jødene bære en gulstjerne på klærne slik at alle kunne se hvem som var jøder.

ha vansker med å forholde seg objektivt til andres ståsteder når det kommer til den ”vanskelige” *hijaben*.

Selv om *hijaben* objektiviseres, er den selvfølgelig et subjektivt plagg for de som bruker den, men subjektiviseres også av aktørene som er deltakere i *hijabdiskursene*. Jeg har vist at personangrep har forekommet fra Storhaug mot Larsen og Thorbjørnsrud og vice versa. De kan sies å ta i bruk galskapens skille ifølge Foucault, han hevder at dette er en form for utelukkelsesprosesser som føres mot motstandere eller røster som man mener ikke samstemmer med sitt eget syn. Ved å ignorere, latterliggjøre og beskyldte hverandre for rasisme, kvinneundertrykking og islamisering, tar de i bruk utelukkelsesprosedyrer, samtidig som de alle hevder at de besitter viljen til sannhet (1999:14f).

Begjæret etter makt er en drivkraft for diskursen ifølge Foucault (1999:8). Ved å sette søkelyset på tre mektige diskurser, ser vi også hvordan de prøver å kontrollere, påvirke og utelukke hverandre: *doktrinen*, *vitenskapen* og *den rituelle sannhet* som ofte bygges opp av *forfatteren* og *kommentaren*. Det gjør de alle ut fra at de hevder å besitte *viljen til sannhet*. Samtidig bruker Thorbjørnsrud og Larsen sin posisjon som representanter for vitenskapen til å utelukke Storhaug. Storhaug på sin side slår tilbake gjennom sin skriftlige produksjonsmengde om temaet *kvinner og hijab* og som en tydelig aktør i det offentlige rom. Hun representerer både *forfatteren* og *kommentaren* som innehar drømmen om den maskerte gjentakelse ifølge Foucault. Faren her er at dette er uttynningsprinsipper. Sekundære kilder skaper sine egne sannheter ettersom primærkilden er et utgangspunkt for en uendelig strøm av diskurser (1999:17f).

Jeg har allerede påpekt at diskursene flyter over i hverandre. Dette er viktig å skjønne ettersom de mer usynlige og sublimе diskurser er med på å påvirke og blir påvirket. For eksempel er Lena Larsen representant både for doktrinen og vitenskapen. Til tross for dette virker det som doktrinen er den mest fremtredende, og derfor vil hun bli en naturlig representant for den diskursen.

Det er dessverre slik at kvinner som bruker *hijab* ofte blir usynliggjort. *Hijabens* mange objektflater blir tydeligere for den utenforstående personens blick, enn den kvinnen som bærer *hijaben*. Så langt ser vi at diskusjonene og debattene rundt *hijaben* blir vanskelig

ettersom mange ser på den som et undertrykkende plagg, eller som symbol på radikal islamisme. Det fører til at kontrasten blir stor når andre igjen ser på hodeplagget som frihet.

I neste del av oppgaven vil rettighetsdiskursen være det sentrale. Vi i vårt samfunn har et sett av rettigheter som er nedfelt i flere konvensjoner. Striden om *hijab* dreier seg om rettigheter. Er det religiøs tvang å bruke *hijab*, eller er det religiøs frihet? Hvor skal grensene gå i forhold til arbeidsliv og den offentlige sfære? Diskusjonen om *politihijab* er en rettighetsdiskurs.

5. *Hijab* som bærer av islam

I kapitlet over viste jeg at når *hijaben* objektiviseres kan vi se flere diskurser. Vi har sett at det er en *kjønnetdiskurs*, en *kulturelldiskurs* og en *religiøsdiskurs*. De tre diskursene er igjen knyttet opp mot *rettighetsdiskursen*. Den overhengende diskusjonen om hvordan vi ser på *hijaben* og hvordan vi bør forholde oss til *hijaben* vil bli avgjort ut fra et juridisk ståsted om hvilke rettigheter som bør veie tyngst.

I dette kapitlet dreier det seg om *hijaben* som rettighetsdiskurs. *Doktrinen* består av tre felt ifølge Foucault: religionen, det juridiske felt og det politiske område (1999:24f).

Den tydeligste av *hijabens* objektflater er den flaten som representerer islam. De rituelle tekstene som blir regnet som sannhet ettersom den eneste betingelsen som stilles er at man sier seg enig i dens troslære for å tilhøre samfunnet (1999:24f).

Alle muslimer her i landet, enten de bruker *hijab* eller ei, er beskyttet av artikkel 9 i EMK.

1. *Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og så vel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse.*

Blant muslimene selv er det uenighet om man må bruke *hijab* eller ei. Det er skrevet mye om dette og om hvordan visse surer i Koranen skal tolkes. Diskusjonen går også på hvor mye av kroppen som skal tildekkes. De mest konservative, i hovedsak tilhørende salafiskolen, ønsker

ofte at hender og ansikt også skal dekkes til (Anne Sofie Roald 2005:204, Jan Opsahl 1994:155ff).³³ De mest liberale tolker tekstene om tildekking på en slik måte at det var noe som bare profetens koner trengte å gjøre. Begrepet *hijab* kommer ofte opp i denne sammenhengen, men blir tolket som et forheng som skulle skille profetens koner fra gjester som ankom huset. *Hijab* for en muslimsk kvinne er et forhold mellom henne og Gud, ifølge Lena Larsen (2004:58).³⁴

Hijaben sier nødvendigvis ingen ting om den enkeltes tro. *Hijaben* symboliserer at man tilsynelatende tilhører et muslimsk miljø, og vi som iakttar antar at det er en religiøs kvinne vi ser. Foucaults hevder at doktrinen iverksetter en dobbel underkastelse. På den ene siden knytter doktrinen subjektene sammen, men samtidig skaper den et skille mot de andre (1999:24f). At doktrinen har den egenskapen at den knytter individer mer sammen stemmer godt overens med samhörigheten, identitetsbekreftelsen og samholdet som viktige knutepunkter i hverdagen, spesielt for de muslimske kvinnene. I møte med den ”andre” skriver Ahmadi om skillet mellom konstruert og reell virkelighet og mener at fremstillingen vi har av en kvinne med asiatiske trekk og skaut (*hijab*) fører til en konstruert sannhet. Sannheten blir konstruert fordi vi tillegger en tildekket kvinne gitte stereotyper blant annet grad av religiøsitet (2008:62ff). Roald hevder det samme, at kvinner med liten eller ingen kunnskap om islam fra sitt opprinnelsesland ofte blir utsatt for prosesser som gjør at de blir mer religiøse når de kommer til Norge (2005:205). En grunn for dette er at aktivitetene de kvinnene får både gjennom private, sosiale og offentlige tilbud er knyttet opp imot moskeer og religiøs tilknytning (Roald 2005, Ahmadi 2008).

Kjønn er klart knyttet opp mot det å være et subjekt. Subjektet definerer seg mye ut fra sitt kjønn. Foucault gir det talende subjektet en viss makt, men det er ikke til å komme fra at subjektet raskt kan bli svakt overfor de sterkere maktstrukturene rundt. Kvinner som subjekt blir ofte i enda større grad fratatt autoriteten til å bli hørt eller hevde seg og sine rettigheter. Kvinner med *hijab* kan komme til kort på flere hold. De kommer ofte til kort overfor menn generelt ettersom menn regnes som naturlige autoriteter. De kan videre komme til kort overfor doktrinen, de religiøse dogmer, som menn i hovedsak kontrollerer (Ahmadi 2008:101f). Som talende subjekter kan de ofte rammes av den forbudte tale eller tabuene.

³³ Innen sunni- islam er det fire anerkjente lovskoler. De respekterer hverandre, men noen er mer konservative enn de andre. Navnet på de fire skolene er Hanafiskolen, Malakiskolen, Shafiskolen og Hanbaliskolen (Islam-Lydighetens vei av Jan Opsal)

³⁴ *Tekst, tolkning og sosial endring* En artikkel i *Hijab i Norge*. Red. Njål Høstmælingen

Kvinner som skal vise ydmykhet overfor menn, familie og i særdeleshet personer eller representanter som besitter visse posisjoner, som for eksempel imamer, kan svært lett de komme til kort.

Det er store forskjeller innad i de muslimske familier om hvor stor plass en kvinne kan ta, og takhøyden varierer klart der også. Når de generelle strukturene i de muslimske samfunn gir en relativt klar fordeling og forskjell i egnede arbeidsroller og kjønnsroller får det imidlertid følger både på de private, sosiale og offentlige arenaer. Foucault skriver at subjekter ofte ikke får delta i diskurser hvis de ikke er kvalifiserte (1999:22). Når det gjelder mange av disse kvinnene, kan man vel hevde at de er mer enn kvalifiserte ettersom det er dem det handler om, men de blir utsatt for utelukkelsesmekanismer, deriblant kontroll, og i verste fall forbud mot å tale.

5.1 Bruk av *hijab*: religionsfrihet eller religiøs undertrykking?

Foucault hevder at doktrinen iverksetter dobbel underkastelse. På den ene siden skaper doktrinen samhörighet og fellesskap, men på den andre siden kan folk få pådyttet meninger og kanskje en praksis de ikke ønsker. *Hijaben* passer inn på begge sider av denne skalaen. Den blir et sterkt frihets- og trossymbol for de som mener at *hijaben* er viktig å bruke for troende kvinner, men den kan selvsagt oppleves som et press for de kvinnene som ikke ønsker å bruke *hijaben*. I følge Foucault hører også det politiske og det juridiske feltet inn under doktrinen (1999:24f). Det er de som representerer de politiske og juridiske doktrinene som legges til grunn for om *hijaben* skal godtas i det offentlige rom. De som er talerør for den religiøse doktrinen, ønsker som oftest at *hijaben* bør tillates i alle sfærer.

Ingvild Thorson Plesner tar i sin artikkel “ Should the State Support Religion? Human Rights and Sociological Perspectives ” for seg problematikken rundt forbudene mot *hijab* som ble iverksatt for noen år tilbake i Frankrike og flere delstater i Tyskland. For å skjønne noe av uenigheten som lå til grunn for diskusjonene rundt forbudene mot *hijab*, må vi se hva som står i EMKs artikkel 9:

1. Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og så vel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse.

2. Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning skal bare bli undergitt slike begrensninger som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den offentlige trygghet, for å beskytte den offentlige orden, helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.

I første ledd av artikkel 9 er ordlyden klar på at vi har religionsfrihet og at denne friheten innebærer at man også så vel offentlig som privat har rett til å etterleve sin religiøse tro. Dette er et viktig ankepunkt for de som mener at deres religionsfrihet enten blir begrenset, slik som de som prøvde å få *politihijaben* igjennom, eller som enkelte land i Europa har gjort innført forbud mot *hijaben* på arbeidsplasser og skoler. Tyskland og Frankrike legger mer vekt på leddet to i artikkel 9 hvor det står at religionsfriheten gjelder bare så sant den ikke forstyrrer den og offentlige trygghet og den offentlige orden. Ser vi til Tyskland setter de religionsfriheten høyt, men flere delstater har nedsatt forbud mot *hijaben* ved å hevde at den bare representerer en form for politisk symbolikk. Frankrike med sin sekulære stat kommer ikke utenom å bryte de samme rettighetene som Tyskland (Høstmælingen, Plesner 2004).

Henri Peña-Ruiz³⁵ argumenterer for et forbud mot *hijab* fordi *hijaben* fører til kjønnsbasert stigmatisering og identitetsdifferensiering. Videre hevder han at sekularismen fremmer menneskenes moralske og intellektuelle uavhengighet (2004:132f). I begrunnelsen om hvorfor *hijaben* burde forbys hevder han:

Det det dreier seg om i dag, er hvorvidt et slikt offentlig rom – som er avgjørende for menneskenes frihet – skal kunne bestå. Er det så vanskelig å forstå at denne overdrevne, men svært så moteriktige, forherligelsen av forskjeller fører til krig? I en tid der sosiale og internasjonale spenninger er så kraftige, er det farlig å hevde at disse ”forskjellene” betingelsesløst burde få fritt spillerom overalt. Slik beskjemmes, stigmatiseres og angripes de som ønsker å forbli frie, de som ikke godtar noen form for fanatisme, det være seg religiøs eller kulturell (2004:133).

Plesner vektlegger også betydningen av det å kunne ha en religiøs forankring. Det er viktig for menneskers identitet, og for mange skaper det en tilhørighet i tilværelsen som er av stor betydning. Spesielt er dette viktig for grupper som er minoriteter i andre land. I Europa er

³⁵ Henri Peña-Ruiz var med i den franske Stasi-kommisjonen som iverksatte forbud mot *hijab* i det offentlige. Artikkelen *Symboler som splitter* er med i *Hijab i Norge*. Red. Njål Høstmælingen

muslimske kvinner i en slik setting. Selv om de er født inn som andre eller tredjegrads generasjon innvandrere og oppfatter seg som tyske, franske eller norske, vil ganske mange av dem ha et behov for å kunne leve ut begge sider av sin identitet. Spesielt de som er troende muslimer vil ha et behov for å kunne være det i sitt vestlige hjemland. Det er flere forskere som underbygger disse tankene, blant andre Anne Sofie Roald (2005). Hun påpeker at enkelte muslimske kvinner som bor i Vesten faktisk kan ha et behov for "å være mer muslimske" enn de ville vært i sitt opprinnelsesland, ettersom det gir enkelte en større trygghetsfølelse, og for enkelte blir religionen en viktig identitetsmarkør. For en del muslimer kan det være vanskelig og utfordrende å finne sin plass i vestlige samfunn, og klesstilene kan være svært forskjellige fra hverandre. Innen islam oppfordres både menn og kvinner til å gå sømmelig kledd, og det å skjule kroppens konturer er viktig. Her i Vesten er det ofte den motsatte klesstilen som gjelder. Klær skal være trange og ettersittende, og skjørtene kan ikke bli for korte.

Hege Storhaug hevder i sin artikkel ("*Det begynner med sløret*" *Dagbladet* 7. januar 2004) at dette er starten på kvinneundertrykking, og at *hijaben* har en mer politisk dimensjon ettersom den er en del av sharia. Storhaug har rett i at en del kvinner må gå med *hijab* mot sin vilje. Det er velkjent for de som har forsket på eller har jobbet med kvinnerelaterte problemstillinger innen islam.

Borchgrevink (2004) tar opp en interessant problemstilling når hun hevder at full religionsfrihet kan føre til at trossamfunn har større rettigheter til å bestemme over sine medlemmer enn hva menneskerettighetene gjør. Samtidig forteller hun om de norske muslimske kvinnene som hevdet sin rett til å bruke *hijab* og påstod at det var deres rett å tildekke seg uansett hvor de skulle befinne seg i det norske samfunn og det offentlige rom. Spørsmålet er om det er sekularisering eller dessekularisering? Det er mulig å analysere et trossystem, men ikke troen (Borchgrevink, 2004).

Berit Thorbjørnsrud er en av de som påpeker dette i sin artikkel ("*Det omstridte tøystykket*" *Dagbladet* 24. desember 2004), hvor hun bruker Iran og Saudi-Arabia som eksempler på land som påbyr sine kvinnelige borgere å tildekke seg. Dessverre er det slik at kvinner rundt om i verden og også her i landet må gå tildekket mot sin vilje. Det er undertrykking og klart noe man må ta avstand fra, men det er ganske mange kvinner som ønsker av religiøse og kulturelle årsaker å dekke seg til, og de trenger også å bli hørt, respektert og trodd på når de

hevder dette. Det kan ikke være slik at vi her i Vesten har monopol på sannheten og hva som er riktig for alle borgere. Det er ingen enkle løsninger her som vil verne om alle kvinners selvbestemmelsesrett. Det er klart at de kvinnene som føler seg pådyttet *hijaben* vil ha nytte av et forbud, men det går igjen på bekostning av de andre kvinnenes behov som ønsker å bruke *hijab*, spesielt de som ser på det som viktig ut fra sin religiøse tro. Anne Sofie Roald (2005) advarer også i sin tidligere nevnte artikkel om fallgruven ved å se på *hijab* bare ut fra et vestlig feministisk perspektiv.

I lys av de rapportene som har blitt presentert i denne oppgaven, har det blitt vanskeligere for muslimske kvinner å vise sin tro ved å ikle seg *hijab*. Disse rapportene viser at det er en økning av direkte sjikanering og trakassering på gaten, i det offentlige rom, på arbeidsplasser og til og med i den private sfære. Det at man blir sjikanert via telefon, internett og lignende, gjør at selv hjemmet kan virke utrygt for enkelte av de tildekkede kvinnene (Islamofobia 2006, EMUC 2002). Det ble rapportert inn samme type sjikanering her i landet da den siste *hijabdebatten* var i gang. Jenter opplevde da at de ble spyttet på, og noen opplevde at folk prøvde å dra av dem *hijaben* (Dagbladet 7.mars 2009). Det er tydeligvis slik at en del mennesker velger å markere sin uenighet eller motstand på en ganske så uvennlig måte.

Den profilerte AP-politikeren Aslam Ahsan hevder at det pågår en islamisering av Norge hvis vi tillater *politihijab*, og videre sammenligner han Norge med Pakistan dersom vi tillater *hijab* i politiet (VG.Nett 19.02.2009, Redaksjon en NRK mandag 16.02.2009). Ahmed Esmaili fra Islamsk Råd mener at muslimske politikvinner ikke bør pågripe menn, og at en *hijab* skal dekke hele kroppen og ikke være ettersittende (VG.Nett 19.02.2009). Karita Bekkemellem, tidligere barne- og likestillingsminister og mangeårig AP-politiker, går ut og sidestiller *hijab* med omskjæring (VG.Nett 17.02.2009). Bekkemellems objektflate er å se på *hijaben* som et seksuelt og kvinneundertrykkende plagg. Aslam Ahsan ser på *hijaben* som uttrykk for politisert islamisering. Dette er kanskje det sterkeste argumentet man kan true med eller bruke, for islamisering er klart forbundet med frykt hos nordmenn så vel som hos en del andre europeere (Integreringsbarometeret 2006, Islamofobia 2006 og EMCU 2002). Det tok heller ikke lang tid før Siv Jensen og Carl I. Hagen fra Frp kom med utspillene om at det foregår en snik-islamisering av Norge (NRK nyheter 21.02.2009).

Faren i diskursen her er *frykt*. Snik-islamisering kan skape frykt, og *hijaben* blir et bevis på at det er hva som holder på å skje. Det er ikke bare religionen som hører inn under doktrinen, det

gjør også politikken. Siv Jensen og Frp er også representanter for doktrinen. Ved å høre på deres utspill rundt *hijabdebatten* bør man vurdere om det er viljen til det rette eller falske som fremmes, Foucault hevder at den diskursen som er ladet med krefter og farer utvikler seg til å bli en rituell diskurs (1999:11.34f). Videre påpeker Foucault at seksualiteten og politikken er områder der de mest skremmende kreftene utøves og begjæret etter makt er på sitt sterkeste (1999:8f). Frp med Siv Jensen i spissen har selv valgt en fryktstrategi ved å framstille *hijaben* som et tegn på islamisering. I de tre rapportene, (Integreringsbarometeret 2006, Islamofobia og EMCU 2002), knyttes sjikanering opp mot frykten for terror, og etter Siv Jensens utspill snakkes det nå om radikal islam blant flere politikere (Koldberg og Jagland, begge tilhørende Ap).³⁶ Dette dreier seg nok om politikk, og Frp kaprer stemmer ut fra målingene med sin skremselspropaganda, og andre politiske partier kommer på banen av frykt for å miste stemmer.

Den religiøse doktrinen blir Ahmed Esmaili en representant for når han bruker Koranen som argument for hvordan kvinner bør gå kledd. Han hevder at muslimske kvinner ikke egner seg i politiet ettersom det er upassende for kvinner fysisk å ta på ukjente menn under pågripelser. Foucault (1999:9) stiller spørsmålet om hvor faren i diskursen ligger, og faren her ligger i den religiøse doktrine ved at kvinner må dobbelt underkaste seg. De må underkaste seg religionen og de må underkaste seg mannen som definerer hva som er passende og upassende kleddel og oppførsel. Faren ved doktrinen er også maktbegjær, makt som mann og makt ved å løfte frem Koranen som et tegn på at han besitter den rette sannheten om hvordan muslimske kvinner skal kle og oppføre seg.

Selv om muslimer vil hevde at islam er en fredelig religion, og at de bestreber seg på å være gode muslimer, medmennesker og borgere, har mange ikke- muslimer et helt annet syn på islam som religion. Det viser blant annet Integreringsbarometeret 2006, hvor mer enn seks av ti mente at den økende skepsisen mot muslimer hadde med internasjonal terrorisme å gjøre. Ut fra de tre rapportene konkluderes det med at folks frykt for terror har økt. Ifølge Integreringsbarometeret mener fire av ti at de har god kunnskap om islam. Selv om majoriteten mener at de ikke har stor kunnskap om islam, velger ni av ti personer å svare på spørsmålet om Vestens verdier er forenlige med islam. Bare fire av ti mener at islam og Vestens verdier er forenlige (2006:10). Ettersom majoriteten mener at islams verdier ikke er

³⁶ Martin Koldberg og Torbjørn Jagland diskuterte radikal islam i mediene og blant annet på Litteraturhuset i Oslo mandag 16.mars 2009.

forenelig med de vestlige, må de bygge disse holdningene på noe annet enn fakta, siden bare fire av ti mener å inneha god kunnskap om islam. Det ville vært naturlig å la dette spørsmålet være ubesvart hvis man selv ikke anser seg å inneha nok kunnskap om feltet.

Ifølge Foucault blir disse kvinnene utsatt for mange av samfunnets maktstrategier. De utsettes for doktrinens doble underkastelse fra alle tre doktriner. Først den religiøse hvor de må vise lydighet og tilpasning både overfor det muslimske miljø, mann og familie. De må også underkaste seg de politiske doktriner ved at de blir utestengt, og det iverksettes diskurser som gjør at de blir straffet av samfunnet ved sjikanering og trakassering (1999:24f).

Den tredje av doktrinene er den juridiske. Ved lover og regler iverksetter samfunnet sine tyngste vikemidler forbud og straff ifølge Foucault (1999:9). De *hijabkledde* kvinnene møter mange restriksjoner i vårt samfunn, de blir utestengt fra jobber og utdanninger til tross for at de skal være beskyttet både av religionsfriheten og ytringsfriheten (EMK artikkel 9 & artikkel 10). EF- direktivet om likebehandling fra 5. Juni 2000³⁷ omfatter retningslinjer mot diskriminering av rase, etnisk opprinnelse og kjønn. Målet med dette direktivet, som Norge forplikter seg på via *Handlingsplanen mot rasisme og diskriminering (2002-2006)*, å beskytte minoriteter mot urettferdig behandling i samfunnet vårt.

Ut fra den juridiske doktrinen er det klart lover som fint kan ses på som et forsvar for at kvinner selv fritt kan avgjøre om de vil bruke *hijab* eller ei, også i det offentlige rom.

Skillet mellom religiøs frihet og religiøs tvang kan være vrient å avdekke, og misbruk av religion eller det å påtvinge andre sitt syn og sin praksis forekommer. Det at religion hører hjemme i det private, er et vanlig argument fra de som ønsker et forbud mot *hijab*.

Om det er religiøs undertrykking eller religiøs frihet å kunne bruke *hijab*, er det ikke noe enkelt svar på. Som vist tidligere i oppgaven, kan *hijaben* oppleves som tvang, og den kan oppleves som frihet. Når det har blitt diskutert *hijabforbud* kommer man med en gang bort i problemstillingen om en gruppe mennesker må tape for at noen andre skal få sitt syn igjennom. Det vil si at der forbud mot *hijaben* blir iverksatt av hensyn til de som ser på *hijaben* som et familiært eller religiøst press, går det på bekostning av de som oppriktig ser

³⁷ *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering (2002-2006) Kommunal- og regionaldepartementet 2002:6.*

det som en religiøs plikt å bruke *hijab*. Ut fra religionsfriheten og ytringsfriheten er det ikke noen tvil om at bruk av *hijab* bør tillates (Høstmælingen, Plesner 2004).

Frihet til å velge er en viktig verdi i vårt samfunn. Frihet til å inneha en religiøs tro og frihet til å velge seg bort fra det man ikke finner riktig. Samtidig som religionsfrihet er viktig, er det like viktig å være på vakt overfor religiøs tvang. Det er kvinner i det muslimske miljøet som ikke ønsker å bruke *hijab*. Vi har et samfunn i dag hvor mange kvinner går uten *hijab* og mange med. Hva som føles som tvang innen familiens sfærer, er det i det hele tatt vanskelig for storsamfunnet å kontrollere.

5.1.2 *Hijab* som rettighet

I lys av menneskerettighetene og de forskjellige konvensjonene, burde *hijaben* ha et sterkt forsvar ut fra den juridiske doktrinen. Man kan ta i bruk religionsfriheten, ytringsfriheten og de generelle menneskerettighetene som et forsvar for at de kvinnene som ønsker det kan få bruke *hijab*. I EMKs artikkel 9 er det skrevet:

1. *Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og så vel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse.*

Allikevel kommer disse rettighetene ofte i skyggen av de forskjellige diskurser. De aller fleste av respondentene i Integreringsbarometeret 2006 ønsker ikke å se *hijabkledde* kvinner i det offentlige rom (Integreringsbarometeret 2006:10). Dette er det eneste plagget som man har så liten toleranse for. Vi har alle forskjellig smak og klesstiler- og enkelte kan via symboler eller plagg si noe om sin tro, bakgrunn eller kultur. I et fritt samfunn er man som oftest stolt av mangfoldet, men som Integreringsbarometeret 2006 viser, ikke når det gjelder *hijab*. Hvorfor er det så mange som ikke klarer å se *hijaben* i lys av menneskerettigheter og frihet? Hvorfor er det slik at det er to sett av regler? For det blir to typer innfallsvinkler når det bare er *hijaben* vi ikke vil se. Andre religiøst betonte plagg eller symboler møter ikke denne motstanden.

Vinteren og våren 2009 har diskusjonen rundt *politi-hijab* vært aktuell for muslimer i Norge. Det stormet rundt forslaget til politidirektør Killengreen ettersom hun mente at tiden var inne for å tillate *hijab* i kombinasjon med politiuniformen (BT13.02.2009). Som tidligere nevnt, stormet det rundt justisminister Storberget da han gikk ut og godkjente forslaget, men når motstanden ble så massiv, trakk han avgjørelsen sin tilbake for en ny vurdering. På nåværende tidspunkt er det lite trolig at det får gjennomslag hvis man skal måle ut fra motstanden mot *hijab-bruk* i politiet. Det dreier seg om verdinøytralitet satt opp mot rettigheter, og det er en svært viktig debatt. Motstanden fra folket er ganske klar, og det er i tråd med Integreringsbarometeret 2006. Det er lite ønskelig med *hijab* i det offentlige rom. Det er gode grunner for motstanden også. Politiet skal være verdinøytrale, og *hijaben* er ikke det. Spørsmålet er allikevel hvor tålegrensen går i forhold til en minoritetsgruppes religiøse ståsted. Kanskje har APs stortingsrepresentant Saera Khan (Redaksjon En NRK 16.02.2009) et poeng når hun påpeker at de kan få sikkerhetsproblemer hvis de skal jobbe med visse saker. Hun bruker nynazistiske grupperinger som argument her. Det neste spørsmålet som kommer opp da, er hvor stort problem vil det i så fall være? Det er grunn til å anta at det vil være et begrenset antall tildekkede muslimske jenter som ønsker å bli politi. Ser man til Storbritannia, hvor *hijab* i politiet er tillatt, har de 13 kvinner som bruker *hijab* (Aftenposten 16.02. 2009). Det er ikke veldig mange i et så befolkningsrikt land med et stort antall muslimer. Killengreen har på sin side kommet til det standpunktet at *hijab* bør tillates ettersom de ønsker både flere kvinner og minoritetspersoner inn i politiet. Hun ser dem som en mulig ressurs, spesielt overfor minoritetsungdom, som ofte har et negativt bilde av politiet (BT.no 13.02.2009). Argumentene er gode på begge sider. Det er imidlertid lite som tyder på at rettighetsprinsippene vil veie tyngre enn verdinøytraliteten.

De jentene som ønsker at det skal bli tillatt for dem å bruke *hijab* i politiet, henviser blant annet til ytringsfriheten og mangfoldet. De hevder at politiet bør ta hensyn til alle minoritetsgrupper som bor her i landet. De velger å dempe ned *hijabens* religiøse symbolikk ettersom de ser på *hijaben* som en del av identiteten, og slik sett mener de at religionen ikke vil komme i veien for deres lojalitet overfor Norge ettersom de opplever seg som norske ("Redaksjon en" NRK 03.02.2009).

De fleste av oss setter friheten høyt, også religionsfriheten. Hege Storhaug, som er en sentral aktør i diskursen rundt *hijab*, og som gjerne ser at det blir forbudt (2004,2006 og 2007).

Storhaug ønsker ikke frihet for disse kvinnene på deres egne premisser. *Hijab* blir hos Storhaug tydelig knyttet opp imot undertrykkelse og islamsk fundamentalisme.

Storhaug setter søkelyset på viktige og alvorlige menneskerettighetsbrudd når det gjelder kjønnslemlestelse, tvangsekteskap og æresdrap, men det å tro at det å nekte kvinner å bruke *hijab* vil løse så store og kompliserte problemer, virker enkelt. Hun mener ikke at *hijabforbud* løser alt, men hun harselerer med at feminister blant annet bare er opptatt av *hijaben* og ikke tør å konfrontere kvinnens svake stilling i de muslimske miljøene(2006:265). Muslimske jenter og kvinner blir dessverre utsatt for overgrep og i verste fall drap selv om de går uten *hijab*. Den svenske Fadime-saken³⁸ er i så måte en velkjent og trist historie.

Jeg har ikke sett noen studier som viser at muslimske tildekkede kvinner blir mer utsatt for vold og diskriminering innad i sine familier enn andre, men at kvinner kan bli tvunget til å dekke seg til i enkelte familier, er nok dessverre tilfelle. Muslimske kvinner er imidlertid ikke en ensartet gruppe, og selv om Hege Storhaug har aldri så gode intensjoner om å få stoppet vold, drap, tvang og kjønnslemlestelse blant muslimske kvinner og barn, har ikke hun heller rett til å overkjøre den tross alt store gruppen av kvinner som hevder sin rett til å bruke *hijab*. Hege Storhaug har rett i at ytringsfriheten er viktig og skal vernes om, men det å bære *hijaben* er for enkelte kvinner en form for frihet og et tegn på ytringsfrihet. Hvis det er utenkelig for Storhaug å se det, faller hun selv i fellen ved å stenge ute dem hun sier at hun ønsker å forsvare. Storhaug har denne våren fått sterk støtte fra Karita Bekkemellem og Siv Jensen. De bruker hennes type retorikk. De hevder at de kun har kvinnens frihet som mål, men deres standarder blir veldig trange for de som ikke mener akkurat det samme som dem (Aftenposten tirsdag 3.mars 2009, NRK nyheter 21.02.2009).

Ifølge Robert Paul Churchill (2000:4) må man anerkjenne seg selv og se på seg selv som et moralsk og verdig menneske når man hevder sine rettigheter. Farida Ahmadi (2008) påpeker den manglende anerkjennelsen mange av de norske innvandrerkvinnene føler at de får. Det gjør helt sikkert noe med menneskers selvbilde når de bare blir snakket om og ikke til. Foucault skriver om subjektets svake stilling overfor de som besitter makt. Det å bli utelukket er en form for straff. Han skriver om den forbudte tale, galskapens tale og tabuene. Selv om *hijabkledd* kvinner har mange rettigheter nedfelt i de forskjellige konvensjonene som kan brukes til deres forsvar, kan det raskt bli tomme ord nedfelt på et papir. Når de blir utestengt

³⁸ Fadime var en svensk-kurdisk jente som ble offer for et æresdrap i Sverige 21.januar 2002

fra jobber, når de blir utestengt i skolemiljøer, får slengbemerkinger etter seg på gata og det i hovedsak er ganske mange som mener noe om dem uten engang å kjenne dem, hjelper det lite å ha skriftlige rettigheter. Hos Bourdieu (1999:181) blir de *hijabkledde* kvinnene de som underkaster seg. Han snakker om skam, ubehag og skyld overfor den legitime kulturen og det legitime språket.

5.2 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg ønsket å vise at rettigheter kan tolkes på flere måter, ved å se på de tre forskjellige retningene som doktrinen inneholder - det religiøse felt, det juridiske felt og det politiske felt.

Det er ikke enighet innen den religiøse doktrinen om muslimske kvinner må bruke *hijab*. Dette tolkes forskjellig i et historisk perspektiv, men også ut fra forskjellige retninger innen det muslimske miljøet. Det vi med sikkerhet kan slå fast er at *hijaben* er et symbol for islam. Mange tillegger disse kvinnene visse sider som for eksempel at de er mer troende enn andre, undertrykte og så videre. Enkelte tillegger *hijabkledde* kvinner å være mer fundamentalistiske og slik sett farlige i sine meninger og sin tro, og ettersom kvinnene selv ikke får sin rettmessige plass i diskursen om dem, blir det vi andre som definerer hvem de er.

Selv om tvang er en vederstyggelighet, blir et kollektivt forbud enda verre. Selv om enkelte føler press fra familie ved at de må bruke *hijab*, kan ikke demokratiske samfunn forsvare forbud uansett hvor sekulære de er, det er bare å lese ordlyden i menneskerettskonvensjonene. Et godt skjønn må man bruke for å finne ut hvor det eventuelt er naturlig å nekte noen å bruke *hijab*. For det er lov å spørre seg om vi blir så mye mer påvirket og ille til mote av å se noen bruke *hijab* jamført med noen som bruker andre religiøse klesplagg eller tilbehør.

Diskusjonene rundt *hijaben* er først og fremst diskurser rundt de forskjellige rettigheter. Samtidig er det flere som mener at dette er en kvinneundertrykkende religion, og at *hijaben* er et kvinneundertrykkende plagg. På den ene siden vil enkelte hevde at *hijaben* er frigjørende, og på den andre siden vil vi kunne finne røster som mener den er undertrykkende, to flater av

hijaben på hver sin side av skalaen. Ettersom *hijaben* kan deles opp i så mange objektflater er det også lettere å skjønne hvorfor det kan virke vanskelig å komme til en enighet om bruk av *hijab* i det offentlige rom. Det er også lettere å skjønne hvorfor så mange av debattene har vært lite konstruktive. Når en part i en diskusjon velger å se på *hijaben* kun som et undertrykkende plagg, en annen debattant ser den som sin rett og sin frihet og en tredje part velger å se på *hijaben* som et politisk symbol, dannes det et spenningsfelt og diskursene vil både påvirke og kontrollere hverandre (Foucault 1999:15). Det er spesielt de muslimske kvinnene selv, som bruker *hijab*, som har hevdet at de har følt seg overkjørt og har blitt møtt med liten forståelse for sitt syn. Det kinkige spørsmålet er allikevel om noen får fremmet sine rettigheter på bekostning av en annen gruppes. Dersom *hijab* tillates, blir det økt press på de kvinnene som ikke ønsker å bruke *hijab* og vice versa.

Det er derfor ikke så rart at mange stiller seg uforstående til at diskusjonen om *hijab* har fått så mye plass. For de som ser på *hijaben* som et relativt nøytralt plagg, virker disse diskusjonene hauset opp. Derimot er diskusjonene og følgene av debattene særs viktig for de som har et klart standpunkt om å vinne frem med sine synspunkter, om det så skulle være for eller mot *hijab*.

Videre er dette en viktig juridisk og politisk diskurs. Vi ser ut fra Europa at flere land har nedsatt former for forbud, men som flere jurister påpeker, er ikke dette helt problemfritt (Høstmælingen, Plesner 2004). Enkelte setter religions – og ytringsfriheten høyest, og *hijaben* kan sees i lys av begge disse rettighetsprinsippene. Ser vi til Frankrike, demper de ned religionsfriheten i det offentlige rom med den begrunnelsen at prangende religiøs symbolikk, som de mener *hijaben* er uttrykk for, kan oppleves som påtrengende. De hevder samtidig at *hijaben* kan skape distanse overfor de borgerne av landet som ikke identifiserer seg med denne formen for kulturell eller religiøs praksis (Henri Peña-Ruiz 2004).

Den politiske diskursen er nært knyttet opp mot det juridiske feltet ettersom det er politikerne som har makten til å få lover og regler igjennom. Samtidig er det slik at politikere skal være representanter for folket og deres vilje. Derfor er det viktig å følge med på deres utspill og forslag ettersom de er sentrale aktører i hvordan et samfunn formes.

Vi i den vestlige delen av verdenen er stolte av vår toleranse overfor andre og ikke minst våre demokratier som er tuftet på blant annet menneskerettighetene. Derfor er det ikke alltid lett å

finne dekkende og gode nok grunner til å iverksette et forbud uansett hvor gode hensiktene skulle være. Det å lage konstante størrelser på menneskers tro, identitet og livssyn er vanskelig, men det er viktig å være våken i tilfelle undertrykking, men også kunne være ydmyke nok til å se hvem som tenker annerledes enn en selv, og når det er nødvendig respekterer andres ståsted.

Alle borgere av dette samfunnet bør ha frihet til å velge sin religiøse tro. Samtidig bør alle borgere bli beskyttet så langt det lar seg gjøre mot sjikanering og trakassier. Hvordan kan vi kalle noe likestilling hvis vi tar fra enkelte valget til å velge sin tro og sin identitet? Vi har helt klart mange forskjellige verdier her i landet og det er jo nettopp det menneskerettighetskonvensjonene handler om. Valg, frihet og rettigheter på lik linje til å velge sin tro, livsstil og samtidig bli beskyttet mot forfølgelse og trakassier på grunn av sin tro eller sine valg.

I neste kapittel vil jeg si noe om hvordan *hijaben* oppfattes i den offentlige sfære. Forholdet mellom majoritet og minoritet blir derfor også viktig å gå nærmere inn på. Hvorvidt *hijaben* er uforenelig med integrering vil jeg også gå noe inn på.

6. *Hijab* i arbeidslivet og den offisielle sfære

I kapittelet ovenfor viste jeg hvordan rettighetsdiskursen ikke er et enkelt felt og forholde seg til ettersom det er uenighet om hvor sterkt rolle religionsfriheten bør få i forhold til det offentlige rom. Samtidig er det uenighet om *hijaben* skal regnes som et kvinneundertrykkende plagg eller om den kan sees på som en kvinnes selvstendig valg ut fra sin tro og identitet.

I dette kapittelet vil jeg skrive noe om *hijabens-rolle* i arbeidslivet og det offentlige rom.

En relativt stor gruppe av befolkningen vil ikke se kvinner bruke *hijab* (Integreringsbarometeret 2006). Det skyldes blant annet at man ikke vil bli pådyttet andres tro, eller det blir hevdet at det skaper en distanse mellom de som viser at de er muslimer og de som ikke er det. Dette er ”ankepunktet” for de landene som har innført forbud mot *hijab* eller

de som ønsker å innføre et forbud (Høstmælingen, Plesner 2004). Andre argumenterer med at det er uhygienisk med bruk av *hijab* i en del jobber. Det siste argumentet kan man lett argumentere mot, hvis man ser til flere typer jobber innen helsevesenet, kokk- og kjøkkenpersonale, og flere typer yrker hvor man tildekker håret på grunn av hygieniske forholdsregler. Bærer man en egnet *hijab*, en uten frynser og masse pynt, kan den være like egnet som andre former for hodeplagg som man tildekker håret med av hygieniske grunner. Et eksempel er nonner som er like tildekket som muslimske kvinner. De har i flere århundre jobbet på sykehus og andre helseinstitusjoner uten at det har skapt noen problemer. I de jobbene man mener at det ikke er forsvarlig av hygieniske grunner å bruke *hijab*, kan de ta i bruk *engangshijaber*. Dette har de brukt i Sverige over lengre tid, og Islamsk Råd går nå god for løsningen (NRK 05.11.2008).

Det kan være at det finnes jobber hvor *hijab* er uegnet. Det kan være maskiner som man må håndtere på enkelte arbeidsplasser hvor man er redd for at *hijaben* kan sette seg fast i maskinen og slik sett forårsake ulykke. Et eksempel her hvor dette har blitt sett på som risikofylt, er brevsenteret til Posten Norge. Det er en arbeidsplass hvor de ansetter kvinner med *hijab*, men ved denne ene avdelingen hvor sorteringsarbeidet foregår var de usikre på om *hijabbruk* skulle tillates. Ved bruk av enkle *hijaber* har det imidlertid gått bra så langt.

Hvor verdinøytral en arbeidsplass må eller bør være er et skjønnsspørsmål. De fleste steder er ikke verdinøytrale for det er så mange typer symbolikk vi kan bruke og som vi er mer eller mindre vant med å se. Aakervik påpeker at piercing, tatoveringer og noen ganger personlig stil gjør at man blir valgt bort fra forskjellige jobber uavhengig av etnisk eller religiøs tilhørighet (2008).

Selv om det ikke er forbud mot *hijab* her i landet, hender det at kvinner blir diskriminert på grunn av sin tildekning. Kristin Mile skriver i en artikkel (*Diskriminering av kvinner:2005*) at likestillingsombudet i 1999 mottok 14 klager fra Senter mot etnisk diskriminering, Islamsk kvinnegruppe og MIRA-senteret. Det er all grunn til å tro at her dreier det seg om mørketall også. Norge mangler ikke lover som verner om arbeidstakere, men det kan være vanskelig å bevise at man ikke blir tilbudt en jobb man har søkt på fordi man bærer *hijab*. Det er en del historier hvor arbeidsgiver har gitt klar beskjed om at tildekking ikke er ønskelig, eller at det er i strid med kleskodeksen (Aakervik 2008:16,47,87).

Ser vi på artikkel 14 i EMK, som omhandler forbud mot diskriminering, heter det blant annet at: *friheter som er fastlagt i denne konvensjonen skal bli sikre uten diskriminering på noe grunnlag som kjønn, rase, farge, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, tilknytning til en nasjonal minoritet, eiendom, fødsel eller annen status.*

I følge *Handlingsplanen mot rasisme 2002-2006* som er tuftet på innholdet i EF-direktivets artikkel 2 lyder som følger:

- 1. I dette direktivet skal prinsippet om likebehandling bety at ingen skal utsettes for direkte eller indirekte diskriminering på grunnlag av rase eller etnisk opprinnelse.*
- 2. I henhold til nr. 1*
 - a) foreligger direkte diskriminering når en person på grunn av rase eller etnisk opprinnelse behandles mindre fordelaktig enn en annen blir, er blitt eller ville blitt behandlet i en tilsvarende situasjon.*
 - b) foreligger indirekte diskriminering når en bestemmelse, et kriterium eller en praksis som tilsynelatende er nøytral, vil stille personer av en bestemt rase eller etnisk opprinnelse i en ufordelaktig stilling sammenlignet med andre personer, med mindre bestemmelsen, kriteriet eller praksisen er objektivt begrunnet i et rettmessig mål, og midlene for å nå dette målet er hensiktsmessige og nødvendige.*
- 3. Trakassering skal anses som diskriminering i henhold til nr. 1 når uønsket atferd i tilknytning til rase eller etnisk opprinnelse finner sted som har som hensikt eller virkning å krenke en persons verdighet samt å skape et truende, fiendtlig, nedbrytende, ydmykende eller støtende miljø. I denne sammenheng skal begrepet trakassering defineres i samsvar med medlemsstatenes nasjonale lovgivning og praksis.*
- 4. Instruksjoner om å forskjellsbehandle på bakgrunn av rase eller etnisk opprinnelse skal anses som diskriminering i henhold til nr. 1 i denne artikkel.*

Ut fra lovverket er det diskriminering å nekte kvinner med *hijab* å arbeide dersom de er kvalifisert for jobben.

Skolen er en annen arena hvor *hijab* bruk diskuteres. Det å nekte elever og studenter å bruke *hijab*, vil være inngrep overfor individets rett til religionsutøvelse (Plesner 2003). Ser man til Frankrike, som nå praktiserer forbud ikke bare mot *hijab*, men imot det man oppfatter som religiøs symbolikk, har de et begrep for det: *Laïcité-prinsippet*. Plesner skriver at det er et tolkningssspørsmål hva man tillegger dette begrepet. Når det gjelder forbudet som kom på plass i Frankrike i 2004, er det flere som vil hevde at dette forbudet blir tøyd så langt at det bryter med menneskerettighetsprinsippene som også Frankrike er forpliktet til å følge.

Frankrike ser på religion som en privatsak, og det er grunnen til at tjenestemenn og elever ikke får bruke religiøse plagg (Plesner 2006:56).

Hvis det er slik at *hijab* og andre religiøse symboler skaper avstand til de som ikke bruker religiøse symboler, kan man undre seg over om denne avstanden er så stor at den er truende for den sekulære staten, eller om de religiøse symbolene bidrar negativt i de moderne samfunnene. Det er helt sikkert individer og grupper som ikke liker å se eller bli minnet om religiøs symbolikk, men hvor grensene skal gå er det store spørsmålet. Sindre Bangstad hevder at sekularismens motsetninger i dag først og fremst er rettet mot islam og ”den muslimske verden”, og at dette skillet mellom *vi* og *dem* er viktige motpoler (2009:27f). Dette er i samsvar med det flere forskere har påpekt, blant annet Gullestad (2002).

Høstmælingen påpeker som jurist de vage domsavgjørelsene som domstolen i Europarådet (EMD) har avgitt i de sakene som har blitt behandlet der. I disse tilfellene har de som har ønsket et forbud fått medhold (Høstmælingen, 2004). Lucia Dahlab, en sveitsisk lærer som brukte *hijab*, tapte saken sin i Europarådets menneskerettsdomstol. I dommen heter det at læreren skal være en rollemodell, og at læreren har en påvirkning på elevene. Det er klart at en lærer kan ha påvirkningskraft, men dommen som falt uheldig ut for Dhalab velger klart å se på *hijab* som et onde. En eventuell påvirkning av barn som har en lærer med *hijab* er vanskelig å måle. Uansett er det grunn til å tro at den påvirkningen en lærer med *hijab* har på omgivelsene også kan ha en positiv effekt. Det kan tenkes at religiøse symboler også kan bidra med mer respekt, forståelse og toleranse overfor menneskers tro og identitet.

Et forbud mot *hijab* er også et avstandstagende ”du må kle deg som oss for å være som oss”. Borchgrevink (2004) skriver om denne tvetydigheten som kommer til uttrykk rundt spørsmålet om forbud eller ikke forbud mot *hijab*. Et mulig problem hun tar frem her er hvis intensjonene med et forbud skal være å ”frigjøre” kvinner eller å ”likestille” muslimske kvinner med de vestlige kvinnene og slik sett gjøre dem *mer* integrerte. Selv om enkelte kvinner vil bli mer ”vestlige”, er det trolig at det motsatte også skjer. Det kan føre til at muslimske kvinner ikke vil jobbe, men vil velge å være hjemmeværende hvis de ikke får dekke seg til. Dette kan også ramme jenter under utdanning ved at de frasier seg muligheten til utdanning etter obligatorisk skole hvis de ikke får bruke *hijab*. Et forbud vil i så måte slå motsatt ut, i forhold til intensjonen, og som Borchgrevink påpeker, støtter man på denne måten opp om de

konservative retningene innen islam som ønsker at kvinner skal holde seg hjemme og ikke delta i det offentlige samfunnsliv.

Borchgrevink (2004) påpeker også spenningsforholdet mellom staten og religiøse grupper. Spørsmålet er hvor mye de religiøse gruppene kan bestemme over sine medlemmer. Når og hvor er det rimelig at staten kommer inn og setter grenser, eller kommer med påbud i forhold til forskjellige trossamfunn? Bør staten ha noe med religion å gjøre i det hele tatt? Spørsmålet om stat og kirke skal skille lag er tidvis oppe til debatt blant enkelte her i landet.

Et annet argument som blir brukt som forsvar for et eventuelt forbud av religiøse symboler, er at det kan virke truende eller provoserende på andre som ikke deler den samme tro. Det har vært mange religionskonflikter opp igjennom historien, og en nøytral klesstil vil ifølge noen hindre at mennesker som ikke deler den samme troen blir provoserte av hverandre. Dette argumentet kan virke fornuftig hvis man kunne føre noe bevis for at verden blir et tryggere sted å bo om man slipper å se hvilken tro mennesker bekjenner seg til. Hvis jeg oppfatter flere av artikkelforfatterne riktig (Plesner (2004), Borchgrevink(2004) og Høstmælingen(2004)), er dette en av årsakene til at Frankrike innførte *hijabforbud*. Hvis de ikke med rimelig grunn kan bevise en slik påstand, ”skyter de seg selv i foten” ut fra de konvensjonene og den grunnloven de selv er forpliktet av.

Ser man til Tyskland, velger de å se på *hijaben* kun som en politisk ytring. Ut fra deres historie har de forbud mot blant annet politisk virksomhet som har med nynazismen å gjøre (Plesner 2004). Nå er det slik at nynazismen øker i flere europeiske land. Kanskje bør lovgiverne følge med på den utviklingen også og finne ut hvor grensen bør trekkes overfor deres kledsel og offentlige aktivitet (EMCU-rapporten 2002).

Borchgrevink og Plesner tar opp interessante spørsmål i sine artikler som dreier seg om hvor mye staten bør beskytte eller støtte trossamfunn, og om de forskjellige religiøse gruppene skal ha rett til full religiøs utfoldelse i det offentlige rom. Igjen er det nok et skjønsspørsmål hvor grensene bør gå, men det er klart at alle land i Europa som har undertegnet menneskerettighetskonvensjonene er forpliktet til å verne om religionsfriheten. Man kan fint diskutere hvorvidt staten skal støtte opp om religionen eller ei, men de europeiske statene kan ikke fri seg fra forpliktelsene i de forskjellige menneskerettkonvensjonene som blant annet omhandler religionsfriheten. Tvert imot har statene i dag et ekstra ansvar ut fra de

pluralistiske samfunnene vi har sett utvikle seg de siste tiårene. I disse samfunnene vil minoritetsgruppene trenge ekstra beskyttelse for å kunne leve ut sin religion (Plesner (2004), Borchgrevink (2004)).

Året 2009 startet med en debatt om *politihijab* skulle tillates eller ei. Det er et tilfelle hvor man lett kan forstå argumentasjonen på hver side. De som ønsket at *hijaben* skulle tillates innad i politiet så muligheten for å rekruttere flere med minoritetsbakgrunn inn i politiet, noe de har forsøkt å gjøre i flere år (Kommunal- og regionaldepartementets *Handlingsplan 2002-2006:27*). De som er mot *hijaben* mener at den strider mot verdinøytralitet, noe de fleste anser som særs viktig for politiet. *Hijaben* vil aldri bli verdinøytral, spørsmålet blir hvor mye vi som samfunn bør tillate av religiøs, politiske og andre former for symbolikk i kledsel på arbeidsplasser. Det dreier seg om hvor mye vi kan tolerere av andre som ikke mener eller tror det samme som oss selv, men samtidig er å anse som nordmenn.

En annen side som er verdt å merke seg rundt *politi-hijabdebatten*, er hvor provoserende dette er for mange. Det er en situasjon hvor noen må tape, og trolig er det de *hijabklede* jentene som trekker det korteste strå. Det er i det hele tatt interessant at det har blitt fremmet et forslag fra politidirektøren. Det er også verdt å merke seg, ut fra et kjønnsperspektiv, at selv om begge kjønn er representert i politiet, er det en klar mannsbastion. Selv om verdinøytralitet er det sterkeste argumentet for å nekte *hijabbruk* i politiet, er også kjønn tillagt visse verdier. Det er ikke bare kjønnsnøytrale plagg i politiet. Kvinner kan gå med skjørt selv om det ikke er vanlig blant de patruljerende betjentene. Det er tross alt lite praktisk på gateplan.

Dersom det er slik at mange vil oppleve at politiet er partisk og slik sett har valgt side i en konflikt, er dette klart uheldig. Dette argumentet viser også at hva man eventuelt tillegger *hijaben* kommer i veien for *subjektet*. Som denne oppgaven har vist vil en del borgere tillegge *hijabklede* kvinner et varierende sett av holdninger selv om de ikke kjenner disse kvinnene. Objektflatene blir menings- og holdningsbærende.

6.1 Majoritet kontra minoritet

Anne Sofie Roald (2005:199) påpeker majoritetens makt overfor minoriteten til å definere hva som er rett og galt. I denne sammenhengen er det interessant å se hvilken symbolikk majoriteten tillegger sjalet eller *hijaben*. Hun hevder at så lenge majoriteten av svensker og nordmenn ser på *hijaben* som kvinneundertrykkende, vil det være et vedvarende problem med kvinner som ikke får jobb eller på andre måter blir diskriminert i samfunnet. Majoriteten fører som regel den rådende diskurs, og den vil bli utslagsgivende for dem som ikke passer inn i de gitte normene. Det er ikke hvem som helst som kan delta i de rådende diskurser. Foucault (1999:22) hevder at man må tilfredsstille visse krav for å kunne delta i diskursen så sant man ikke besitter en posisjon som gjør at man er kvalifisert i utgangspunktet.

Majoriteten i alle samfunn besitter den automatiserte ”sannhet”, som er bygd ut fra et sett av felles verdier eller regler. Denne ”sannheten” kan være farlig hvis den er uttynnet ifølge Foucault (1999:29). De rådende diskurser blant majoriteten kan være farlig på den måten at overgrep og urett kan bli utført. Hvis det synet får seire at kvinner med *hijab* blir hindret i sin livsutfoldelse fra majoritetens side, kan det ses på både som tvang og overgrep fra samfunnets side. Det er ikke de *hijabkledd*e kvinnene som setter agendaen her i landet, eller i de andre europeiske land, hvor i verste fall forbudene har fått innpass. De muslimske kvinnene har fått lite spalteplass når de har vært ute på gaten og protestert, og de har ikke vært veldig synlige selv om det er dem det gjelder. Det er sikkert flere grunner til det, men det kan tyde på at de blir utsatt for Foucaults utelukkelsesprinsipp (1999:9ff). Farida Ahmadi (2008:138ff.) skriver også om det i sin kvalitative studie av innvandrerkvinner i Oslo. Hun påpeker den manglende anerkjennelsen mange av disse kvinnene føler de må leve med. Det å ikke få anerkjennelse og bli sett i det samfunnet man lever i, kan sees på både som utstøtelses- og straffeprosesser fra majoritetens side. Dette påpeker også Sara Silvestri³⁹ i sin rapport om tilstanden hos de europeiske muslimske kvinnene som utkom i 2008, og som viser at verdighet, deltakelse og rettferdighet er noe av det muslimske kvinner i Europa ønsker seg mest. Verdighet som kvinne og verdighet som muslim. De ønsker å bli sett på som individer og ikke som en homogen gruppe, samtidig som de ønsker å kunne delta på lik linje med andre borgere i de vestlige land som de lever i.

³⁹ Dr. Sara Silvestri er tilknyttet London's City University and Cambridge University (UK). Skrev en rapport for King Baudouin Foundation i 2008 *Europe's Muslim Women: Potential, Aspirations and Challenges*.

Anne Sofie Roald påpeker videre at majoritetens rådende syn er rasisme. Hun begrunner dette med paradokset at vi her i Skandinavia blir undertrykkere idet muslimske kvinner blir nektet å jobbe på grunn av at de bruker *hijab*. Med andre ord går skandinavene hardt ut mot kvinneundertrykkelse, men utfører det selv overfor de muslimske kvinnene.

Anne Sofie Roalds påstand samsvarer med definisjonen fra Otterbeck & Bevelander (2006:10). De hevder at xenofobien er et allmennmenneskelig trekk blant makteliten, majoriteten. Den ligger i tankestrukturene til de som styrer et samfunn. Det vil si at man idealiserer eget verdisyn og derfor vil se ned på annerledes tenkende, minoritetene.

Anne Sofie Roald skriver både om islamofobi og skandinaviske muslimske kvinners utfordringer og problemer:

Det svenske og norske storsamfunnets holdninger overfor sjalet er vanskelige å imøtegå, siden det er majoriteten som definerer hva som er rett og galt. Så lenge det finnes forestillinger om at sjalet er et middel til undertrykkelse, kommer sannsynligvis diskrimineringen av kvinner med hodetørkle til å fortsette (Roald 2005:199).

Et annet punkt som har betydning i denne sammenhengen, er økningen av høyrepolitiske strømninger. Dette ser vi i flere land i Europa. I den sammenhengen skriver Marianne Gullestad (2002:149) om hvordan disse høyrevridde politikerne har klart å flytte rasismebegrepet mer over til å bli kultur. Sagt på en annen måte - det man ikke liker, om det dreier seg om kriminalitet, vold og lignende negativt ladete saker, blir ofte referert til som kultur når det kobles opp mot innvandrere. Det betyr at det er vanskelig å gjøre noe med problemene. Samtidig er det lettere å spille på folks frykt.

Strukturell rasisme er teorier om hvordan majoriteten diskriminerer minoriteter, kjønn og klassesdelinger i samfunnet. Det handler ofte om tankestrukturer som ofte blir regnet som en selvfølge. Øverst i dette hierarkiet er den hvite mannen, og så kan man nærmest tenke seg teorien som en pyramide hvor sorte kvinner tilhører bunnsjiktet (Paulina de los Reyes 2005:243f). Strukturell rasisme kan gi seg utslag ved at en *hijabkledd* kvinne ikke får jobb dersom hun er kvalifisert og *hijaben* ikke er til hinder for at arbeidsoppgavene kan bli utført tilfredsstillende.

6.1.1 Integrering kontra segregering

Er *hijabkledd* kvinner vanskeligere å integrere enn muslimske kvinner som ikke bruker *hijab*? Enkelte påstår det. Det er mange grunner for den påstanden, og det er mange årsaker til at *hijabkledd* kvinner ikke flyter like enkelt inn i alle fora og situasjoner i det norske samfunnet. Spørsmålet vi må stille oss er hva som er målestokkene for god integrering? Hvem setter disse målene? Er det riktig å vurdere alle etter de samme kriteriene? Hvis en *hijabkledd* kvinne ikke ønsker å være med på fredagspilsen på jobben, er det et bevis på at hun ikke er godt nok integrert? Rolf Undset Aakervik⁴⁰ hevder at dette er en årsak til at en del muslimer blir diskriminert i arbeidslivet. Det at kvinner bærer *hijab*, ikke spiser svinekjøtt og ikke drikker alkohol, er årsaker som gjør at en del arbeidsgivere ikke ønsker å ansette muslimer. Et argument arbeidsgivere bruker her, er at muslimene legger en demper på det sosiale miljøet på arbeidsplassen. Aakervik ser også på *hijaben* som en viktig flaggsak hvor man bruker *hijaben* som en indikator på hvor godt integrerte muslimer er i dette samfunnet (2008:16,87).

Det er flere forskere og kvinner som selv bruker *hijab* som hevder at *hijaben* kan beskytte dem mot mennesker, ytre påvirkning eller miljøer de ikke ønsker kontakt med. Det dreier seg ofte om at en vestlig livsstil kan virke vanskelig å forene med muslimske verdier. Man kan like sin jobb og sine kollegaer, men ønsker ikke å være med på fester eller en pils etter jobb. Alkohol som sosialisering kan være vanskelig å møte for en som ikke drikker. Menn er en annen faktor. De fleste muslimske kvinner, tildekkede eller ei, ser ikke lett på omgang med menn som de ikke er i familie med (Roald 2005:55ff).

Man tar for gitt at majoriteten besitter de beste kvalifikasjonene og har de rettmessige svarene på hvordan en god og vellykket borger bør være. De som ikke fyller visse kriterier, og av en eller flere grunner skiller seg ut fra massen, kan fort defineres som annerledes og slik sett havne i utenforskapet. Foucault skrev mye om utenforskapet i *Seksualitetens historie* og *Forbrytelse og straff*. Tankene han presenterer der fører han videre i *Diskursens orden*. Det dreier seg som oftest om makt. Ved galskapens skille og den forbudte tale stenger majoriteten ute dem man mener ikke passer inn eller på en eller annen måte truer det etablerte miljø og samfunnsliv (1999,2001 & 2002). Bourdieu (1999) skriver også om de andre og hvordan de

⁴⁰ Rolf Undset Aakevik er migrasjonspedagog og han har arbeidet i flere år med temaet innvandrere og arbeidsliv. Han jobber som seniorkonsulent i stiftelsen Mangfold i arbeidslivet (MIA).

kommer på sidelinjen av det etablerte. De andre skilles ikke ut bare i den fysiske verdenen ved å ikke bli invitert med eller regnet med i forskjellige situasjoner, de blir også stilt utenfor via språket og ofte på sublimе måter. Vi vet alle hvem som teller og innehar en populær status eller betydning i et samfunn. Vi lærer det fort, allerede i barnehagealder plukker unger opp hvem som er de populære og hvem som er noe annerledes. Det er med andre ord menneskelig.

Farlig blir det ifølge Foucault når det iverksettes straffer, tabuer og utestengelser (1999:9).

Når mennesker lider på grunn av sitt kjønn, sin legning eller sine meninger. Når man blir straffet for noe som man selv tar for gitt eller opplever som fundamentalt riktig for seg selv. *Hijaben* kan sees i dette lyset. Kvinner vet ofte at de mister sjansen for visse jobber og utdannelser, og de kan oppleve mer uønsket oppmerksomhet, bli oversett og lignende ved å bruke *hijab*. Til tross for dette velger mange *hijaben* fordi den har en større betydning for den enkelte. Den kan både bidra til utestengelse og fungere som beskyttelse.

Man kan hevde at det er majoriteten som hindrer kvinner i å bli integrerte dersom de blir nektet tilgang til jobber om de bruker *hijab*. Aakervik (2008) hevder at det i dag er lett for en arbeidsgiver å diskriminere grupper på grunn av religion og etnisitet.

Dersom man i vestlige land ønsker å iverksette hjelpetiltak rettet mot kvinner fra kulturer som praktiserer omskjæring av jenter, æresdrap og tvangsekteskap er dette en selvfølge. Man kan ikke godta vold eller grove overgrep mot mennesker uansett religiøs tilknytning. *Hijab* bør diskuteres uavhengig av forskjellige overgrepssaker, og ikke i samme åndedrag som blant annet Hege Storhaug (2004,2006 og 2007) og Karita Bekkemellem gjør i sin argumentasjon. Ingvild Plesner(2003) påpeker svakheten i denne argumentasjonen dersom hensikten til *Human Rights Service* er å fremme integrering for minoritetskvinner så vil et forbud virke mot sin hensikt. Et forbud vil begrense kvinners rett til å uttrykke sin religion og livssynsfrihet. Konsekvensene kan for en del kvinner og barn være at man deltar mindre i samfunnslivet og den offisielle sfære og det kan, ifølge Plesner, bidra til flere muslimske privatskoler som kan bety mer segregering enn integrering. Det samme gjelder grensene for vi som samfunn tillater *hijabbruk* eller ei. Flere dører som lukkes for disse kvinnene desto vanskeligere er det for dem å få deltatt i dette samfunnet som de er borgere av.

Det er en annen måte man kan se *hijabkledde* kvinner på, og det er at de innehar en form for dobbeltkvalifisering. Dobbeltkvalifisering er et begrep som ofte har blitt brukt overfor de som har utført en klassereise i vårt samfunn. Et eksempel er en person fra bygda som reiser der i fra for å skaffe seg en høyere utdanning. Denne personen er da dobbeltkvalifisert ved at vedkommende både fortsatt hører hjemme i et bygdemiljø, men samtidig har tilegnet seg kunnskap og visse verktøy til å omgås i en akademisk verden (Thor Ola Engen 1989).

I dette lyset kan man se de *hijabkledde* kvinnene for de besitter også en dobbeltkvalifisering. Mange av disse kvinnene klarer å kombinere det å være religiøs og tilhørende et muslimsk miljø og samtidig forene sine tradisjoner og det å tilhøre en minoritetsgruppe med et vestlig majoritetssamfunn. Dette kan majoritetssamfunnet se på som en stor ressurs ettersom de besitter en *dobbeltkvalifisering*. De er ofte to eller tre språklige samtidig som de kjenner til de forskjellige kulturelle kodene hos minoritetene og hos majoriteten.

6.2 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg vist at det i mange tilfeller ikke er noe problem med *hijab* i den norske offentligheten. Det er flere arbeidsplasser som gir aksept for bruk av *hijab*. Her i Oslo er det vanlig å se *hijabkledde* arbeidere på apotek, postkontorene og innen helsesektoren, for å nevne noen steder, men det er også vanlig å høre om jenter som ikke får bruke *hijab* på en eller annen arbeidsplass. Dette hevder Kristin Mile, likestillingsombudet (2005), og dette påpeker Aakervik i boken *Rasisme på norsk* (2008). Han hevder at muslimer generelt og da kvinner med *hijab* har problemer på arbeidsmarkedet, og at diskriminering ikke er uvanlig, men det kan ofte være vanskelig å bevise. Når det kommer til om hvor *hijaben* einer seg eller ei er dette viktige diskusjoner å ta. Det er klart jobber som *hijab* kan være uegnet. Flere jenter som bruker *hijab* er også klar over dette, men de finner ofte jobber hvor det er mulig og å bruke hodeplagg. Flyselskaper er et eksempel hvor *hijab* ikke har vært ønskelig med hensyn til helhetsinntrykket de vil at uniformen skal gi. Det sammen argumentet ble brukt av en hotellkjede her i Oslo, men da forbudet ble klaget på valgte de å snu om på forbudet og fant passende *hijaber* til stuepikedrakten.

Samtidig vil det være slik at majoritet i stor grad setter premissene for hvor stor plass minoriteter får ta i det offentlige rom. En viss smidighet må vi alle ha i et samfunn med så mange forskjellige kulturer, religioner og mennesker. Noen ganger er det viktig å ta plass og flytte grenser, og for *hijabkledd* kvinner er det uten tvil en viktig kamp og ta. For de av oss som ikke bruker *hijab* er det en viktig utfordring å møte. Vi må sammen finne adekvate grenser. Samtidig må vi sammen forme et samfunn og en verden hvor de fleste føler at de blir anerkjent, sett og akseptert for den de er.

De aller fleste ønsker en god integrering. Det krever at vi må tilpasse oss hverandre. Vi må kunne akseptere og tåle å se at andre tilhører forskjellige religioner enn den vi selv nødvendigvis bekjenner oss til eller om vi er ateister. De *hijabkledd* kvinnene er lett synlige og derfor lette å angripe. De tre rapportene som er brukt i denne oppgaven viser nettopp dette og diskusjonen som er her i landet underbygger denne påstanden. Jeg har full forståelse for at mange muslimske kvinner ikke ønsker å tildekke håret. Det som jeg har større problemer med å forstå er hvorfor det fremstår som det er enten eller. Dette er ankerpunktet som bør ligge til grunn at man har frihet til å velge seg bort fra *hijaben*, men også frihet til å bruke den.

I arbeidet med denne oppgaven nærmer jeg nå slutten. Ved å bruke Foucaults analyseverktøy har jeg klart å få svar på noen av de spørsmålene jeg stilte meg innledningsvis. Ved nitidig arbeid har jeg kommet til noen punkter som jeg finner påfallende i diskursen rundt *hijab* og de vil jeg nå presenter under min konklusjon.

8. Konklusjon

I denne diskursanalysen rundt *hijaben* har jeg hatt som mål å prøve å finne ut hvorfor *hijaben* er så vanskelig å forholde seg til på en nøytral måte. Ved hjelp fra Foucaults *Diskursens orden* (1999) og hans begreper for samfunnsanalyse blir dette mitt bidrag i denne diskursen.

Ved å dele *hijaben* opp i forskjellige objektflater har jeg ønsket å vise de mest typiske innfallsvinkler som vi kan se *hijaben* ut fra. For å kunne skjønne hvorfor uenigheten og meningene er så mange om *hijaben*, og om vi burde aksepteres å se *hijabkledd* kvinner på

arbeidsplasser og i den offentlige sfære, bør vi kjenne til den forskjellige symbolikken *hijaben* representerer.

I bakgrunnen for denne oppgaven ligger det mye arbeid til grunn. Jeg har satt meg inn i de to store *hijab-debattene* vi har hatt her i landet. Ved å lytte, høre og lese har jeg prøv å fatte hva som er så vrient i diskursene rundt *hijaben*. Et vesentlig punkt tror jeg ligger i hvordan man nærmer seg de forskjellige diskurser. Det er fire punkter som jeg finner påfallende i diskursen rundt *hijaben*.

Er det grunnlag for å hevde at *hijabkledde* kvinner blir mer utsatt for islamofobi og diskriminering? Ja, jeg vil påstå det, samtidig som det er viktig å ha en bevissthet om ordbruken i mange situasjoner ettersom dette er begreper som også lett kan misbrukes. Jeg vil være veldig forsiktig med rasisme begrepet og se på alle utspill mot islam eller muslimer som islamofobi. Vi trenger et kritisk blikk imot alle religioner, tradisjoner og kulturer. For ikke å stivne i uheldige mønstre og klare å tilpasse oss til hverandre. Kritik og uenighet er bra. Jeg begrunner påstanden om økt islamofobi rettet mot *hijabkledde* kvinner ut fra deres opplevelse av diskriminering og forskjellige former for trakassering (Dagbladet lørdag 7.mars (2009), EMUC-rapporten (2002), *Islamofobia* (2006) og Integreringsbarometeret (2006).

Ved hjelp fra Foucaults analyseverktøy ser jeg at *galskapens skille, tabuene og den forbudte tale* er mer tilstede i de offentlige diskurser enn *viljen til det sanne*. *De rituelle diskurser* omdannes til *kommentarer* og vice versa. *De sanne diskurser* flyter over i de *usanne diskurser* og det blir vanskelig for de fleste aktørene selv om de innehar *viljen til det rette* ettersom diskursene *styrer og kontrollerer* hverandre ofte på et sublimt nivå. Samtidig er det mye i disse diskursene som vitner mer om et maktspill og det fører til at *begjæret etter makt* ødelegger for *viljen til det rette* (1999:8ff).

Vi har på relativt kort tid utviklet oss til et mangfoldig samfunn, og i dette mangfoldet er en stor andel muslimer. De vil også, som oss andre, ha ønsker om de rettighetene som vi andre tar for gitt. Vi kan ikke kjøre to sett av regler, men det er lov til å bruke hodet å vise et godt skjønn. Dersom det er yrker hvor *hijaben* ikke spiller noen rolle burde den tillates. Det er greit at man skal tilpasse seg norske forhold, men norske forhold er tuftet på menneskerettighets konvensjoner som er forsvarer for religionsfrihet, ytringsfrihet antidiskriminering med mer.

Så sant andre ikke blir påtvunget eller føler seg overkjørt av andres tro bør man tenke løsninger istede for problemer. De som ønsker full assimilering bør tenke seg om ettersom det passer de færreste og legge vekk så store deler av sin identitet som tro og kulturell bakgrunn er (Kjeldstadli 2008). Det prosjektet er lite trolig på nåværende tidspunkt. For fremtidige generasjoner kan det tenkes at enkelte går inn i en naturlig assimilasjon, men det kan ikke være et krav.

Nå vil jeg presentere mine fire punkter som jeg mener gjennomsyrrer deler av diskursene rundt *hijaben*.

1. Det første punktet er at de *hijabkledde* kvinnene blir usynlige. De *hijabkledde* kvinnene rammes rett og slett av Foucaults tabu og den forbudte tale. Det *talende subjekt* kommer i en sårbar situasjon her for de blir utsatt for galskapens skille. Det vil si at de talende subjekter blir utsatt for tabuene og utelukkelsesprosessene. De *hijabbærende* kvinnene kan sees som det talende subjekts posisjon (1999:14f). De *hijabkledde* kvinnene er nærmest usynlige selv om det er dem det handler om, og de blir ofte snakket over hodet på. Man snakker om dem, men sjelden med dem. Hva er det så forbudt å si i *hijabdiskursen*? Når de muslimske kvinnene som bruker *hijab* hevder at de bærer *hijaben* av *fri vilje*. Det kan virke som om det er dette punktet som mange finner mest provoserende eller har vansker med å forstå. Det at disse kvinnene velger å ikle seg *hijab* til tross for at vi her i landet sier at de kan slippe. I fra majoritetens ståsted er dette vanskelig å forstå, derfor rammes de *hijabkledde* kvinnene av galskapens skille (Foucault 1999:14f). De regnes som *gale* eller *hjernevasket* av *doktrinen* for deres tankesett og verdisyn virker så uforsonlig og motstridende overfor majoritetens dominerende tanker om hva *verdier* og *frihet* betyr. Peter L. Berger⁴¹ påstår at samfunnets fundamentale makt ligger i å kunne konstruere og fremstille samfunnet som virkelighet. Denne virkelighet skapes ved å presse motvillige individer inn i ”virkelighetens” rådende verdisyn (1999:8ff).

I ”Redaksjon En” tirsdag 03.03.2009 så vi hvordan de *hijabkledde* kvinnene ble utsatt for *galskapens skille* og den *forbudte tale*. Et *maktspill* er en mer passende beskrivelse av denne debatten enn *viljen til det rette*. Karita Bekkemellem (AP), Sylvi Listhaug (Frp) og Kadra, spesielt med Bekkemellem i front, gikk hardt ut mot de som forsvarte *hijaben*. Budskapet var

⁴¹ Peter L. Berger er religionssosiolog

helt klart at *hijab* var og er et kvinneundertrykkende plagg. Motstanderne i denne paneldebatten var Ingvild Yssen, Lena Larsen og Bushra Ishaq, lederen for Muslimsk Studentsamfunn. Spesielt Bekkemellem argumenterer med å sidestille bruk av *hijab* med kvinnelig omskjæring, tvangsekteskap og undertrykking. En ting er å være motstander av *hijab* i politiet, men i denne kveldens debatt var det liten forståelse å få for de som prøvde å få frem at man ikke trengte å være undertrykt ved å bære *hijab*. De som forsvarte *hijaben* påpekte at man faktisk ble nektet tilgang til arbeidslivet på lik linje med andre borgere som ikke bruker *hijab*. Videre hevder de at det faktisk kan være tegn på feminisme å bruke *hijab*. Lena Larsen⁴² påpekte at hun følte det som hun ble snakket om, over hodet på, og ikke til. Hennes opplevelse her var også at det ble et økende stigma mot *hijabkledd* kvinner, spesielt etter den siste tids diskusjoner, hvor debatten om *hijaben* har gått over til å bli en *islamiseringsdebatt*.

Et unntak har det for øvrig vært i denne siste debatten som startet som *politi-hijabsaken*. Flere unge bevisste muslimske kvinner har stått frem med og uten *hijab*, men med et felles synspunkt om at jenter selv skal kunne velge om de vil bruke *hijab* eller ei. De ønsker utdanning og deltakelse i det norske samfunnet selv om de også føler for å dekke til håret. Det var spesielt to muslimske kvinner som deltok i den offentlige debatten om retten til å bruke *hijab* i politiet. Jusstudenten Ilham Hassan bruker selv *hijab*. Den andre debattanten som har utmerket seg, er Bushra Ishaq, lederen for Muslimsk Studentsamfunn. Hun bruker ikke *hijab*. Selv om de har blitt invitert inn i debattene og argumenterer saklig og godt for sine synspunkter, blir de allikevel usynliggjort blant annet ved overkjørende argumentasjon. Et typisk eksempel på dette har vært når de har prøvd å appellere til religions- og ytringsfriheten, og hvor Karita Bekkemellem svarer med å snakke om undertrykking, kjønnslemlestelse og tvangsekteskap. På vårparten når Siv Jensen kom på banen i disse diskusjonene ble de vridd til å dreie seg om særrettigheter og snik-islamisering. Selv den profilerte og drevne medieaktøren Lena Larsen hevdet hun følte at det spilte ingen rolle hva hun sa fordi hun ble uansett snakket over hodet på. De blir rett og slett utsatt for utelukkelsesprosesser som den forbudte tale, tabuene og galskapens skille (Foucault 1999:14ff).

Foucault skriver også at der det er makt, er det motmakt. Det er mange typer angrep *hijabkledd* jenter som ønsker å bli politi må forholde seg til her. De har ikke akkurat noen

⁴² Lena Larsen- norsk muslimsk konvertitt som bruker *hijab* og er velkjent fra offentligheten.

massiv støtte i ryggen, men de har prøvd. Noen har tort å heve stemmen for å få prøvd sin sak, og noen har tort å gå imot det rådende syn. Disse jentene blir som det *talende subjekt*, men de kommer til kort fordi de rådende diskurser er for mektige. De rådende diskurser er preget av politikk, doktriner og disipliner som besitter så mye mer makt, og det skal mye til for å få den samme posisjonen for noen få *hijabkledde* jenter.

I utgangspunktet dreier hele *Diskursens orden* seg om hvordan man bruker visse strategier for å tilegne seg makt og makten som ligger i ordene – språket vi bruker. I diskursene rundt *hijaben* er det mange som ser seg som naturlige representanter for de *hijabkledde* kvinnene. Slik sett blir disse kvinnene gjort til et *objekt* ved selv og ikke bli synliggjort nok. Noen grupper ”tar makten” fra disse kvinnene, viljen til det rette er nok absolutt til stede, men dog kan dette gi et inntrykk av for mange at disse kvinnene er uselvstendige og blir usynliggjort ved at man ser *hijaben*, men ikke kvinnen som bærer den. Ifølge Foucault blir diskursene sortert, organisert og fordelt ved hjelp av en mengde prosedyrer som har som funksjon å avverge dens krefter og farer (1999:9).

I de offentlige debattene er det fire typiske grupper som taler på vegne av disse kvinnene, og det er: *Muslimske menn* som representanter for doktrinen tar makten fra kvinnen ved å være de som vet best og taler på kvinnenens vegne i de forskjellige medier, og på denne måten forsterker de synet på den underlegne kvinnen. De blir også representanter for doktrinen og opprettholdere av patriarkatet. *Politikere* er en annen gruppe. De er ute og fremmer sine synspunkter i media samtidig som de innehar makten til å få lover og forbud igjennom. *Mediefolk* er en annen gruppe som har særs stor makt ved at de er en stor påvirkende av folkeopinionen. De velger hvem de inviterer inn i diskursene og hvordan temaene skal bli vinklet. Journalistene velger også hvor mye plass og taletid de forskjellige deltakere får til å uttrykke seg.

Foucault skiller mellom primærtteksten og sekundærtteksten og når man da ikke bruker hovedkilden, den primære, som her er kvinnen som subjekt, tar man i bruk de sekundære kildene, og i denne prosessen dannes kommentaren (1999:17). *Kommentaren* tilhører uttynningsprinsippet. Som begrepet antyder kan det dannes nye ”sannheter” ved at man gjentar et standpunkt såpass mange ganger at det blir ritualisert. Faren her er at slike ”sannheter” ikke nødvendigvis samsvarer med primærkilden. For eksempel vil enkelte bare se

på *hijaben* som et symbol på fundamentalistisk islam eller undertrykking, for *de ritualiserte diskursmengder* blir ofte gjort til sannheter ifølge Foucault:

Skillet mellom sant og falskt er selvsagt verken vilkårlig, foranderlig, institusjonelt eller voldelig hvis man plasserer seg på påstandens nivå innenfor en diskurs. Men hvis man plasserer seg på en annen skala, hvis man stiller spørsmålet om hva denne viljen til sannhet har vært og hva den uavlatelig er gjennom våre diskurser, denne viljen til sannhet som har gjennomløpet så mange århundrer av vår historie, eller hvis man spør etter hvilken vilje til viten, så er det kanskje noe i retning av et utelukkelsessystem (et historisk, foranderlig, institusjonelt tvingende system) som vi ser avtegne seg. (1999:12)

En annen gruppe som tidvis snakker over hodet på disse kvinnene, er *akademikere*. Selv om representantene for denne gruppen besitter en god del faktakunnskap, er det ikke alltid det er den som kommer tydeligst frem. Foucault skriver om flatene for kunnskapsobjekter som historisk har utviklet seg innen vitenskapene. Vitenskapen inneholder også visse utelukkelsessystemer som går ut på hvordan et samfunn verdsetter, sorterer, organiserer, fordeler og tildeler kunnskapen (1999:13). En annen fare innen akademia er hvordan de som trer inn i den må akseptere visse sannheter, og samtidig kan man miste evnen til kritisk refleksjon overfor sin disiplin. Enhver disiplin forsvarer sine sanne og falske påstander (1999:20).

2. Det andre punktet vil jeg hevde dreier seg om ”misforstått feminisme”. Det dreier seg ikke bare om kvinners forhold til kvinner, men om Vestens rådende kvinnesyn overfor de som har et annet verdisyn. Ved å høre på argumentene som blir brukt av flere sentrale aktører i diskursen rundt *hijaben*, er det liten solidaritet å hente fra majoriteten overfor minoriteten. Det er noe i med denne tematikken som skaper og får frem en heftig og ikke sjelden en provosert tone hos debattanten. Hva er det som gjør at dette temaet er så vanskelig å forholde seg til? Jeg vil påstå at det er provoserende for veldig mange ikke- muslimer å godta at det er mulig at vår form for vestlige frihet ikke nødvendigvis er frihet for de *hijabkledde* kvinnene. Vi snakker om mangfold, men det kan være vanskelig å forholde seg til andres verdisyn. Det kan være vanskelig å akseptere at det som er frihet for noen ikke nødvendigvis samstemmer med andres definisjoner av friheten. Til tross for gode hensikter er det liten eller ingen toleranse å spore hos mange av oss når de *hijabkledde* kvinnene hevder at de kler på seg *hijaben* av *fri* vilje.

Mange blir så blendet av sine meninger og tanker om hva kvinnefrigjøring og likestilling er at man har vansker med å forstå at feminisme og frihet kan tolkes på flere måter. Dette begrunner jeg ved å henvise til punktet overfor, hvor sentrale aktører i disse diskursene blander sammen likt og ulikt. Har man en debatt om hvorvidt *hijaben* passer i politiet eller ei, bør man føre en saklighet i argumentasjonen rundt dette. Kjønnsløstelse, vold og snik-islamisering, som bringes til torgs, tilhører helt andre diskurser. Berit Gullikstad⁴³ hevder at det er en dominerende forestilling om at kjønnslikestilling er et kjennetegn ved ”det norske” (Forskning.no 5. desember 2007). Det er kanskje derfor det aksepteres at de *hijabkledde* kvinnene ikke blir tatt på alvor og utsettes for latterliggjøring og utelukkelsesprosesser. *Hijaben* blir av flere knyttet opp mot *seksualiteten* og ifølge Foucault er seksualitetens områder et av de feltene som er mest utsatt for både undertrykking og maktkamp. Samtidig er det her galskapens skille gjør seg gjelden. Seksualiteten har i historiens løp vært viktig for hvordan de som ikke har fulgt majoritetens og det rådende samfunnssyn har blitt stemplet som gale (1999:9ff). I den vestlige feminismen har seksualiteten spilt en stor rolle, og mange viktige kamper er vunnet i likestillingens navn. Derfor er det særdeles viktig at kvinner tåler at de er flere måter å se på seksualiteten på.

Problemet blir at mange av aktørene i *hijabdiskursen* setter premissene for kvinnene det dreier seg om. Muslimske kvinner blir ikke tatt på alvor så lenge *hijaben* er på. Det er fristende å tenke på Edward Saids *Orientalismen*(1994) og se hvordan de ganske mange stigmatiserer disse kvinnene ut fra et vestlig feministisk perspektiv. Som tidligere nevnt i oppgaven kom Said med en motanalyse rettet mot *Vesten- oksidenten* etter at vestlige mennesker skapte seg bilder og ofte negative stereotyper av orienten og menneskene der i fra.

Hvis *hijabbruk* føles som tvang eller som en påtvunget kjønnsrolle, er dette klart uheldig. Det er ikke nødvendigvis *hijaben* som plagg som skaper dette, men symbolikken og maktstrukturene rundt den og hva den tillegges. Her kan det være snakk om mannlig, religiøs, kulturell, historisk eller sosioøkonomisk dominans. Det å påstå at man er feminist og velger *hijab*, er i strid med enkelte norske kvinners syn på feminisme. Historien viser oss det, og muslimske kvinner vil velge sine egne verdier ut fra sin tro. Den muslimske klesdrakten eller reglene for hvordan man bør kle seg er ofte i sterk kontrast til den vestlige tradisjon. Dette hevdet Gullikstad var påfallende i den første *hijab-debatten* hvor flere som ønsket forbud mot

⁴³ Berit Gullikstad forsket på mediedebatten i kjølvannet av Frankrikes hijabforbud 2003/2004

hijab hevdet at de var feminister, men unnlot å stille spørsmålet om konsekvensene er *hijabforbud* ville få for de tildekkede kvinnene ut fra et økonomisk perspektiv (Forskning.no 5. desember 2007).

Samtidig vil jeg påstå at det har blitt en misforstått kvinnesak. Det viktigste i vårt mangfoldige samfunn må jo være å la kvinner med *hijab* få utdanning og jobb. Det er veien å gå dersom målet skal være god integrering og respekt for menneskeverdet. Kampen for *hijabkledde* kvinner bør heller rettes mot å prøve å få stoppet den trakasseringen og sjikanering som blir innrapportert som økende i hele Europa (EMCU 2002, Islamofobia 2006, Integreringsbarometeret 2006).

Det er uheldig å blande likt og ulikt sammen slik det blir gjort under denne diskursen.

3. Økende toleranse for sjikanering av de hijabkledde kvinnene. Dette punktet begrunner jeg med den høye grad av usaklighet som får styre diskursene. Foucault hevder at det kan være skjulte diskurser som ligger til grunn for de synlige. Det fører til at ikke alle diskurser er enkle å forholde seg til. Som punkt to, tror jeg at en stor påvirkning av en diskurs kan være ubevisst. Det kan også være en kollektiv ubevissthet. Det blir som de rituelle sannheter hos Foucault (1999.25f). Blir en påstand hevdet mange nok ganger, kan den bli akseptert som sannhet med tiden selv om den er falsk. Det er usaklig når Siv Jensen vrir *politihijab-saken* over til å handle om et bevis på snik-islamisering av Norge (NRK Nyheter 21.02.2009). Det er usaklig når Karita Bekkemellem hevder i debattstudioer og i aviser at det å bruke *hijab* kan sammenlignes med kjønnslemlesting (Redaksjon En tirsdag 03.03.2009, VG Nett (17.02.2009): *Karita likestiller hijab med omskjæring*).

Det blir hevdet at vi i Norge har et mildere debattklima enn våre naboland. Det kan godt hende det stemmer, men til tross for det ser vi en økende motstand mot muslimer og islam i Integreringsbarometeret 2006. Denne rapporten samstemmer godt med *Islamofobia 2006* og *EU- rapporten 2002*, som hadde som utgangspunkt å finne ut om det var en økning av islamofobi etter terroranslaget mot New York i 2001. I 14 av 15 EU- land konkluderes det med at det er en økning av sjikanering, trakassering og diskriminering av *hijabkledde* kvinner. Hellas var det eneste landet som var vanskelig å måle om det var en økning av motstand mot

muslimer. Årsaken er splittelse innad i befolkningen i synet på terror anslaget. Samtidig har Hellas hatt en mangeårig konflikt med Tyrkia. Tross sin grunnlovserklærte sekulære statsform, regnes 99% av befolkningen i Tyrkia å være muslimer. Det forekommer trakassier mot *hijabkledd* kvinner og muslimer der også, men det kan være knyttet opp mot historiske og andre årsaker.

I resten av Europa er det med andre ord en klar skepsis til og motvilje mot muslimer. Ser vi til Sverige, som også har laget sin egen rapport, *Islamofobia* (2006,) oppgir hver fjerde ungdom med muslimsk bakgrunn at de har opplevd sjikanering, trakassering eller vold knyttet til sin religiøse tro det siste året (2006:51f). Derfor vil jeg påstå at denne økende motviljen og frykten som ligger til grunn her påvirker *hijab-diskursene* på en uheldig måte. Det gjør at diskusjonene blir lite konstruktive, samtidig som de oppleves som svært vonde av de jentene som torde å prøve å hevde sine rettigheter. Det dreier seg ikke om snik-islamisering om muslimske jenter velger å bruke *hijab*. Det dreier seg om å respektere andre menneskers tro og demokratiske rettigheter.

4. Medienes opprettholdelse av islamofobi. Det er mediene som er premissleverandører for de offentlige diskurser. I diskursene ført i ”Redaksjon En” har vi sett hvordan et konkret tema som *politi-hijaben* har fått utviklet seg til å dreie seg om kjønnslemlestelse og snik-islamisering (Redaksjon En, NRK 23.02.2009). Det burde fint være mulig å diskutere *hijab* uten å trekke inn andre diskurser, som man er fullt klar over gjør at debatten sporer ut av sitt opprinnelige utgangspunkt. Ifølge Foucault blir de *hijabkledd* kvinnene utsatt både for galskapens skille og utelukkelsesprosedyrer fra medienes side. Galskapens skille brukes her fordi de *hijabkledd* kvinnene sier i mot det rådende samfunnssyn. Dermed blir de latterliggjort, tabubelagt eller utelukket. Det virker som galskap at disse kvinnene ikke skjønner sitt eget beste ved å adoptere det samme verdisyn som majoriteten har. Metoden man kan utelukke dem på selv om det sitter en eller to *hijabkledd* i debattstudioet, er å la andre aktører styre diskursen ved å flytte temaet over på blant annet snik-islamisering.

Jeg har vist så langt i denne oppgaven at mediene står i en særstilling når det gjelder å formidle sant og usant. (Aud Talle (2003), *EMCU* (2002), *Islamofobia* (2006), *Integreringsbarometeret* (2006), Aakervik (2008)).

EMCU (2002) konkluderer tydelig med at mange lands medier skaper negative stereotyper av muslimer, og slik sett skaper og opprettholder mediene *islamofobi*.

Journalister er ikke ansvarlige for folks meninger og holdninger om et gitt tema, *men* de besitter makten til å *sortere, organisere og fordele* spalteplass, taletid og oppmerksomhet til de forskjellige aktørene de velger som deltakere.

Det kan godt være at *viljen til det rette* er tilstede, men at underholdnings verdien av saftige påstander som at ”*hijab kan likestilles med kvinnelig omskjæring*” (Bekkemellem VG Nett (17.02.2009), eller at Norge holder på å snik-islamiseres NRK Nyheter (21.02.2009), blir for fristende.

Nå er det slik at vi alle har ansvar for våre holdninger. Det er ikke bare medienes skyld at det er en islamofobi å spore i den europeiske befolkningen, men de har en sentral rolle.

Nedenfor vil jeg skrive noe om forslag som er fremmet som forebyggende tiltak mot islamofobi og fremmedfrykt.

Kan islamofobi forebygges?

Media har en viktig rolle i denne sammenhengen. Det er klart at de forskjellige mediene har et ansvar for å formidle de negative hendelsene som ofte knyttes opp mot muslimer, om det dreier seg om tvangsekteskap, vold, kjønnslemlesting eller terrorangrep. *Men* media bør samtidig få frem at det i hovedsak dreier seg om mindretallet. De bør også få frem mer nyanserte bilder som samstemmer med virkeligheten. EMCU-rapporten 2002 anbefaler mediene å samarbeide mer med muslimske organisasjoner. Videre anbefaler EMCU-rapporten 2002 å få frem flere muslimske stemmer i debattene og samtidig ha en bevissthet om sin rolle og hvordan de presenterer muslimer og islam i sine reportasjer (2002:56).

Farida Ahmadi tar i boken *Tause skrik*⁴⁴ skriver om hvordan minoritetskvinner her i Oslo sliter med å bli hørt, sett og forstått av samfunnet rundt seg. Nordmenns generaliseringer

⁴⁴ *Tause skrik* var først og fremst hovedfagsoppgaven til Farida Ahmadi i sosialantropologi ved Universitetet i Oslo. Den ble utgitt som bok på Pax Forlag 2008

skader mange av disse kvinnene, ofte fordi media blir ensidige formidlere av negative sider som for eksempel vold. Når vold blir tillagt en bestemt kultur og religion, gjør ikke det norske samfunnet veldig mye for å stoppe den heller. Det er ikke så mange årtier siden vold i hjemmet ble akseptert og det ble sett igjennom fingrene med dette ettersom det ble sett på som et familieanliggende blant de fleste nordmenn. En farlig måte å akseptere overgrep på med begrunnelsen at det skjer på privat grunn. I andre debatter som også tar for seg forskjellige samfunnsforhold er det sjelden at prester eller andre religiøse ledere har en så sentral plass så sant det ikke dreier seg om teologiske spørsmål. De som er kristne, jøder, ortodokse eller hva det skulle være, får stort sett være i fred fra religiøs innblanding om man forteller om vold, diskriminering eller andre temaer som ikke har en tilknytning til tro, religion eller kirkesamfunn. Det gjør at det er lettere å fokusere på personen og temaet. Selv om hensikten er god, kan det få en uheldig effekt med for mye fokus på religionen (2008:101ff).

Det Ahmadi påpeker her, er et viktig poeng. Vi lærer mer og skjønner mer når vi får tilgang til informasjon fra hovedkilden, hvis kvinner selv får uttale seg på egne vegne og slik sett blir synliggjort, i stedet for representanter som er imamer, fra Islamsk råd eller fremstående politikere. I visse saker er det naturlig at de kommer til orde, men ikke i alle sammenhenger, og media har en ypperlig mulighet her hvis de blir seg mer bevisste hvem som blir invitert til å uttale seg. Uansett tema som omhandler et eller annet som man mener har med muslimer å gjøre, kommer religiøse ledere for å delta i debatter på TV, radio og i aviser. Det i seg selv sender et signal om at alle religionene og tilhørende ledere blir det dominerende i alle muslimers liv. Det er ikke rart at mange fra muslimske land blir mer religiøse enn de var i hjemlandet ettersom alt de gjør eller foretar seg knyttes opp til islam.

Det er en del studier som har kommet de siste årene som vitner om en økende frykt for islam som religion og muslimer som gruppe. Det store spørsmålet er hvilke grep som må tas for at man skal få stoppet denne trenden. I studien til *Forum för levande historie* foreslår man blant annet det å lese om islamofobi og sette seg inn i problematikken (2006:58). Dette er klart en metode som vil være nyttig for å opplyse folk om hvordan verden oppleves for mange muslimer. For de som har en spesiell interesse for islam eller muslimer, eller av andre årsaker har det som arbeidsfelt eller lignende, vil dette være en storartet metode, men denne veien favner nok ikke største delen av befolkningen. Vi bør starte med god informasjon og jobbe

med holdninger allerede fra barnsben av. Kunnskap gir trygghet og samtidig respekt for andre mennesker.

Andre tiltak som foreslås er lover via EU (Europeiske unionen) eller i hvert enkelte lands lover. I utgangspunktet er de nødvendige lovene alt formulert (se vedlegg om menneskerettighetskonvensjonene). Lover er viktige, for det er grunnmuren i ethvert samfunn, men det kan også bli for høytflygende og lettvent å stole på at alle borgere følger og kjenner til ordlyden i alle de forskjellige konvensjonene. Det som blir viktig her, er at det ikke bare er sovende lover, men at de brukes aktivt (Aakervik 2008:100f).

Holdninger og menneskesyn må jobbes med på daglig basis. Dette er et tema som man aldri blir ferdig med. Samtidig må det jobbes på mange plan. Ingen arenaer er for store og ingen for små. I hjemmet, i barnehagen og på skolen, på arbeidsplassene, i media - kort sagt der hvor mennesker møtes og informasjon og kunnskap spres. Dette er en virkelighet vi alle må forholde oss til (Aakervik 2008:91ff). Europa har med sine nasjoner, men også som kontinent, forandret og utviklet seg til å bli flerkulturelle nasjoner, og muslimene representerer en stor gruppe i dette mangfoldet. Diskursene favner alt fra de minste og private samtaler til de mer offentlige og rådende diskurser (Foucault:1999). EMCU 2002 anbefaler dialog og forskjellige felles- arrangementer for muslimer og ikke- muslimer. Et eksempel de løfter frem her er blant annet dager hvor moskeene holdes åpne for de som er interessert i å finne ut mer om hva islam er og hva muslimer flest står for (2002:56). Aakervik påpeker også viktigheten av at minoriteter selv er aktivt med i antirasistisk arbeid. De har selv et ansvar for å bli kjent med nordmenn og bør engasjere seg aktivt i foreninger og lignende. På den måten blir de kjent med nordmenn og vice versa (2008:101f).

EMCU 2002 påpeker også at akademia blir en viktig ressurs i dette arbeidet. Akademikerne kan formidle riktig kunnskap via seminarer, forelesninger og som aktører i forskjellige fora (2002:56).

I Kommunal- og regionaldepartementets handlingsplan står det at regjeringen har som mål at utdanningsinstitusjonene skal fokusere på en flerkulturell forståelse. For å få til dette er det laget rammeplaner som de offentlige institusjoner skal følge. Samtidig skal det utarbeides nye læremidler for skolen som skal være holdningsskapende og hvor målet er bekjempelse av rasisme og diskriminering (*Handlingsplan 2002-2006 s.21, 24*).

Kombinasjonen av religion, kultur og fakta kan være vanskelig å skille for de fleste. Det er et annet punkt man må ha med seg også, og det er at islamofobi eller angsten for islam ikke er av nyere dato. Göran Larsson (2006:11f) påpeker at frykten for islam kan føres tilbake til tiden da Vesten sendte sine korstog i kampen mot islam. Larsson refererer blant annet til Mattias Gardell (2005:195-199) og historikeren Norman Daniel som kilder. De har skrevet at islamofobien mer eller mindre har vært til stede hele tiden. Historien må vi alle leve med. Forskjellene og uenighetene mellom islam og kristendom, mellom islam og andre religioner, eller islam og de sekulariserte samfunn og forskjellige individer, er muligens en mer eller mindre konstant faktor. Uenighet og forskjeller vil alltid være der. Målet kan ikke være at vi alle skal bli like. Målet må være å kunne vise toleranse og respekt selv for det man ikke selv er helt enig i eller selv tror på. Sjikanering, utestengning og mobbing er og kan ikke være akseptable metoder. Det skaper frykt, og frykt er sjelden fruktbart.

En utfordring vi som samfunn har, er å få de etniske nordmennene til å se på våre nye landsmenn og nye borgere av landet som *nordmenn*. Det er tydelig at det er et språk i hvordan vi definerer hverandre ut fra hudfarge, religion og ”opprinnelig” nasjonalitet. De som er født i Norge ønsker å bli oppfattet som norske. Da innvandringen startet her i landet på 1970-tallet, var det naturlig å spørre om hvor de mørke og annerledes utseende menneskene opprinnelig kom fra, men nå har det gått to til tre generasjoner, og veldig mange av etterkommerne til den første generasjonen anser seg selv som norske og de *er* norske. I debattene rundt *hijaben*, som videreutviklet seg hos en del til å dreie seg om muslimer og islam også, kunne man høre utsagn som ” de kunne dra hjem om de ikke tilpasset seg” og lignende. Mens norske muslimer hevder at de er norske, virker det som om en del etniske nordmenn tror at man bare kan sende de mørke hjem dit de kommer fra. Denne holdningen må møtes med kunnskap om de faktiske forhold. Det er *norske muslimske kvinner* her i landet som ønsker å gå med *hijab*.

Hva kan vi gjøre for å slippe unna de mest urimelige angrep og argumentasjon som vi har måtte forholde oss til i disse debattene? Vi har alle et ansvar for å holde oss så seriøse og ryddige som mulig i denne type diskurser. Jeg vil påstå at det går helt fint å diskutere *hijab* uten å dra inn alt annet negativt eller hva vi ser på som problemer innad i den muslimske kulturen eller religionen. Vi bør diskutere *hijaben* plass i det offentlige rom, men den diskusjonen bør føres på en real måte med hensyn til de som faktisk bruker *hijab*. Vi bør ha både menneskerettighetene og religionsfriheten med oss i den debatten. Visst vi skal nærme

oss Frankrike ved å sette sekulariseringen fremst av alt må det også gjelde annen former for religiøs symbolikk. Det er diskriminerende visst det bare er de *hijabkledde* som må velge religion og identitet opp imot et liv i frihet og kunne føle seg akseptert og respektert i den offentlige sfære.

Det er klart helt andre diskurser der ute. Det er mange som prøver å få frem et mer nyansert og riktig bilde. De fleste ønsker vel å skape et så riktig bilde av virkeligheten som mulig, men for å gjøre det må man også ha kunnskaper som er i tråd med virkeligheten. Når det kommer til *politihijab* debatten eller om man bør iverksette forbud mot *hijab* i det offentlige rom, så er dette viktige og sunne debatter å ta. Det som er vrient er at alle de andre viktig og vanskelige temaene flyter opp samtidig med tvang og vold og hva enn det måtte være. Ja, vi vet at *hijaben* kan symbolisere flere ting, men den er ikke så blytung at ungdomskriminelle med minoritetsbakgrunn og kvinner på krisesentrene også bør tas med i debatten som omhandler *hijaben*. Vi må klare å skille de forskjellige diskurser fra hverandre. Skal de *hijab* kledde kvinnene bli et symbol for alt som er vanskelig og må disse kvinnen svare for handlinger som er ofte er knyttet opp mot forskjellige etniske og kulturelle tradisjoner? Muslimer har ikke et felles kulturelt felleskap. Det er stor forskjeller fra land til land hvor islam råder grunnen. Samtidig er det like store forskjeller mellom muslimer i fra samme land om hvordan man ser på religion og kulturelle skikker. Iranske *hijabkledde* kvinner vil ikke sammenlignes med kjønnslemlestelse for de utfører ikke kjønnslemlestelse i Iran. Det er ikke *hijab* kledde jenter som vanker rundt i gjengmiljøene i Oslo, og som tidligere nevnt de har en svært liten befatning med terror. Ja, det stemmer at det er mange kvinner med minoritetsbakgrunn på krisesenterne, og ja, det forekommer tvangsgifte og vold i enkelte familier. Spørsmålet er om vi løser noen av de problemene med å gå løs på *hijaben*?

Vedlegg - Menneskerettighetskonvensjoner

Europarådets menneskerettskonvensjon (EMK) fra 1950 og FNs konvensjoner (SP og ØSK) som omhandler sivile og politiske rettigheter og økonomiske forhold, fra 1996 og 1999, innehar en del artikler som skal beskytte mennesker som individer og grupper. Disse konvensjonene omhandler det mest elementære og grunnleggende for å beskytte menneskers verdighet og verne om deres frihet. Noen av disse artiklene tar for seg religionsfrihet, og ytringsfrihet og skal beskytte mot diskriminering. Når det gjelder diskriminering, har kvinner og barn en særskilt beskyttelse. FN har også en rasediskrimineringskonvensjon (*International Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination* (ICERD)) fra 1965.

EF- direktivet om likebehandling⁴⁵ ble vedtatt 5. juni 2000 av EUs arbeidsministre og ble iverksatt innen juni 2003.

Innholdet i EF-direktivets artikkel 2 lyder som følger:

1. I dette direktivet skal prinsippet om likebehandling bety at ingen skal utsettes for direkte eller indirekte diskriminering på grunnlag av rase eller etnisk opprinnelse.

2. I henhold til nr. 1

a) foreligger direkte diskriminering når en person på grunn av rase eller etnisk opprinnelse behandles mindre fordelaktig enn en annen blir, er blitt eller ville blitt behandlet i en tilsvarende situasjon.

b) foreligger indirekte diskriminering når en bestemmelse, et kriterium eller en praksis som tilsynelatende er nøytral, vil stille personer av en bestemt rase eller etnisk opprinnelse i en ufordelaktig stilling sammenlignet med andre personer, med mindre bestemmelsen, kriteriet eller praksisen er objektivt begrunnet i et rettmessig mål, og midlene for å nå dette målet er hensiktsmessige og nødvendige.

3. Trakassering skal anses som diskriminering i henhold til nr. 1 når uønsket atferd i tilknytning til rase eller etnisk opprinnelse finner sted som har som hensikt eller virkning å krenke en persons verdighet samt å skape et truende, fiendtlig, nedbrytende, ydmykende eller støtende miljø. I denne sammenheng skal begrepet trakassering defineres i samsvar med medlemsstatenes nasjonale lovgivning og praksis.

4. Instruksjoner om å forskjellsbehandle på bakgrunn av rase eller etnisk opprinnelse skal anses som diskriminering i henhold til nr. 1 i denne artikkel.

(uoffisiell norsk oversettelse fra Handlingsplan mot rasisme og diskriminering (2002-2006) Kommunal- og Regionaldepartementet 2002:6)

⁴⁵ Rådsdirektiv 2000/43/EF om å iverksette prinsippet om ikke-diskriminering på grunnlag av rase og etnisk opprinnelse. (Handlingsplan mot rasisme og diskriminering (2002-2006) Kommunal- og Regionaldepartementet)

Innholdet i ICERDs artikkel 1 lyder som følger:

”enhver forskjellsbehandling, utelukkelse, innskrenkning eller begunstigelse på grunn av rase, hudfarge, avstamning eller nasjonal eller etnisk opprinnelse, hvis formål eller virkninger er å oppheve eller begrense anerkjennelse av, nytelsen eller utøvelsen på like fot av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter på det politiske, økonomiske, sosiale eller hvilket som helst annet område av det offentlige liv.”

Innholdet i EMKs artikkel 9 Tanke, samvittighets- og religionsfrihet lyder som følger:

- 2. Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og så vel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse.*
- 3. Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning skal bare bli undergitt slike begrensninger som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den offentlige trygghet, for å beskytte den offentlige orden, helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.*

Artikkel 10 i EMK omhandler ytringsfriheten og lyder som følger:

- 1. Enhver har rett til ytringsfrihet. Denne rett skal omfatte frihet til å ha meninger og til å motta og meddele opplysninger og ideer uten innblanding av offentlig myndighet og uten hensyn til grenser. Denne artikkel skal ikke hindre stater fra å kreve lisensiering av kringkasting, fjernsyn eller kinoforetak.*
- 2. Fordi utøvelsen av disse friheter medfører plikter og ansvar, kan den bli undergitt slike formregler, vilkår, innskrenkninger eller straffer som er foreskrevet ved lov og som er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, territoriale integritet eller offentlig trygghet, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, for å verne andres omdømme eller rettigheter, for å forebygge at fortrolige opplysninger blir røpet, eller for å bevare domstolenes autoritet eller upartiskhet.*

Artikkel 14 i EMK omhandler forbud imot diskriminering og lyder som følger:

Utøvelsen av de rettigheter og friheter som er fastlagt i denne konvensjon skal bli sikret uten diskriminering på noe grunnlag slik som kjønn, rase, farge, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, tilknytning til en nasjonal minoritet, eiendom, fødsel eller annen status.

Det er også en annen artikkel i EMK som kan være av betydning her, og det er artikkel 8 som tar for seg privat- og familielivet (Høstmælingen, Njål 2004, Møse, Erik 2002).

Avis- og internett artikler og ”Redaksjon En”- debatter

ABC Nyheter (26.02.2009): - *Bra at muslimer stiller krav. Jonas Gahr Støre mener muslimske særkrav til norske myndigheter er det motsatte av snik-islamisering.*

<http://www.abcnyheter.no/node/84352> [lesedato 27.02.2009]

Aftenposten, Aften (Torsdag 19. april 2007 s.42): *Utilslørt muslim* av Åshild Eidem

Aftenposten (Søndag 22. april 2007 s.44): *Tvang eller frigjøring? Norske kvinners frigjøring har blitt en målestokk som hindrer frigjøring av innvandrerkvinner.* Av Iffit Qureshi

Aftenposten (Fredag 18. mai 2007): *Hvordan kan vi få ”alle med”. Det er viktig for Islamsk Råd Norge at mulighetene for religiøs praksis sikres. Det at etniske nordmenn i liten grad er religiøse, bør ikke føre til at samfunnet blir forsøkt seksualisert.* Av Asghar Ali

Aftenposten (lørdag 13. oktober 2007 s.5): *Verdiene bak sløret* av Inger-Lise Lien

Aftenposten (lørdag 15. desember 2007 s. 15): *Tvinges til å bære skaut* av Sudarasan Raghavan, The Wasington Post

Aftenposten, Aften (Fredag 7. mars 2008 s.5 til 9): *Burka for alle* av Cecilie Asker

Aftenposten (Tirsdag 29.juli 2008 s.6&7): *Norske hijaber på Catwalken* av Wasim. K. Riaz

Aftenposten, Aften (Fredag 26. september 2008 s.9): *Ønsker hijab til politiuniform* (NTB)

Aftenposten (Tirsdag 21. Oktober 2008 s.4): *Mangfoldets skygger* av Nina Witoszek

Aftenposten (Mandag 27. oktober 2008 s.4): *Dokumenter rasismen* av Cora Alexa Døving

Aftenposten (Mandag 27. oktober 2008 s.12): *arbeidsgiveren ga alenemora Rola Mcheirfe (30) valget: -jobb eller hijab* av Marie Melgård

Aftenposten (Tirsdag 18. Desember 2008 s.2&3): *Tøft for afrikanere og muslimer i Norge* av Jenny Sandvig & Tone C. s. Thorgrimsen

Aftenposten.no (Oppdatert 19.02.2009): - *Noe må man være villig til å ofre. Muslimske politikvinner mener Norge ikke er klare for politi med hijab.*

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2934056.ece?service=print> [lesedato 19.02.2009]

Aftenposten.no (24.02.2009): *Gransker Storberget og Stoltenberg, men Kontroll- og konstitusjonskomiteen er splittet i hijab-saken.*

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article2944348.ece?service=print> [lesedato 26.02.2009]

Aftenposten.no (25.02.2009): *Ber Storberget begrunne hijab-nei*

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2945664.ece?service=print> [lesedato 25.02.2009]

Aftenposten.no (25.02.2009): *De er ikke fanatikere*

<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2945349.ece?service=print> [lesedato 26.02.2009]

Aftenposten (Tirsdag 3.mars 2009 s.6): *Bekkemellem lei "dialog og toleranse"- Kvinnebevegelsen må være uredd.*

Budstikka.no (04.02.2009): *Takket politimesteren for hijab-tillatelse*

http://www.budstikka.no/sec_nyheter/sec_innenriks/article225944.ece [lesedato 26.02.2009]

Budstikka.no (06.02.2009): - *Kvinner med hijab er ikke egnet til å bli politi*

http://www.budstikka.no/sec_nyheter/sec_innenriks/article226156.ece [lesedato 26.02.2009]

Budstikka.no (24.02.2009): *Stortinget ber om hijab-svar*

http://www.budstikka.no/sec_nyheter/sec_innenriks/article229401.ece [lesedato 26.02.2009]

bt.no (13.02.2009): Tror politihijab vil gi bedre integrering.

<http://www.bt.no/lokalt/bergen/article791887.ece?service=print> [lesedato 26.02.2009]

bt.no (17.04.2009): Muslimske utpressing.

<http://www.bt.no/meniger/leder/article793981.ece?service=print> [lesedato 26.02.2009]

Dagbladet.no (publisert fredag 08.06.2007): *Frp vil gi rett til å forby turban og hijab på jobben* <http://www.dagbladet.no/nyheter/2007/06/08/502933.html> [lesedato 29.02.2008]

Dagbladet (lørdag 1. desember 2007 s.48): *Feil i debatt om slør* av Yvonne Dehnes

Dagbladet (lørdag 8. mars 2008 s. 3): *Brun feminisme* av Marte Michelet

Dagbladet (onsdag 4.juni 2008 s.53) *Islam: Hvorfor er muslimske kvinner en utfordring for Europa? Muslimske feminisme* av Ziba Mir-Hosseini

Dagbladet, Magasinet (Lørdag 11.oktober 2008 s.6): *Den store misforståelsen. Hvorfor skal jeg forstå meg i hjel hver gang jeg ser en jente på snaut åtte år, tildekket i hijab.* Av Noman Mubashir

Dagbladet (søndag 14. desember 2008 s.39): *Europas islamspørsmål* av Tariq Ramadan

Dagbladet.no (publisert torsdag 19.02.2009): *Anklages for hijab-kupp*

<http://www.dagbladet.no/2009/0219/nyheter/hijab/politikk/innenriks/regjeringen/492...> [lesedato 19.02.2009]

Dagbladet.no (20.02.2009): *Dropper planen om å bli politi. Keltoum H. Missoum mener hijabretretten en skandale.*

http://www.dagbladet.no/2009/02/20/nyheter/innenriks/hijab/knut_storberget/politi/49... [lesedato 26.02.2009]

Dagbladet (lørdag 7.mars 2009 s.20): *-Folk spytter på oss. Mener regjeringa har ødelagt for muslimske jenter.*

Dagsavisen (Tor Sandberg 14.juni 2007) *Får erstatning etter hijab-forbud på jobb*
<http://www.dagsavisen.no/innenriks/article295865.ece?service=articlePrint> [lesedato 29.02.2008]

Dagsavisen.no (10.mars 2009): *Hun brente min hijab*
<http://www.dagsavisen.no/meninger/article403082.ece> [lesedato 11.03.2009]

Dagbladet.no (11.02.2009): *Umoderen motstand mot hijab.*
<http://www.dagbladet.no/kultur/2009/02/11/565350.html> [lesedato 26.02.2009]

Dagbladet.no (11.02.2009): *150 000 nordmenn sier nei til politi-hijab*
<http://www.dagbladet.no/2009/02/11/nyheter/regjeringen/hijab/blasfemiparagrafen/bla...>
[lesedato 26.02.2009]

Dagbladet.no (11.02.2009): - *Naivt av Kari Vogt. Hege Storhaug mener hijab er kvinnefiendtlig og undertrykkende.*
http://www.dagbladet.no/2009/02/11/nyheter/hijab_and_police/hijab/hege_storhaug/4...
[lesedato 26.02.2009]

Dagsavisen (NTB 22. Oktober 2008) *Tyrkisk høyesterett forsvarer hijabforbud*
<http://www.dagsavisen.no/utenriks/article376339.ece> [lesedato 03.11.2008]

firda.no (12.02.2009): *Opprop mot politi-hijab*
<http://www.firda.no/Innenriks/article4120767.ece?service=print> [lesedato 26.02.2009]

Eliassen, Knut Ove (19.09.2002): *Foucault og genealogien*
<http://www.nrk.no/nyheter/lesekunst/teorier/2148431.html> [lesedato 25.10.2009]

Fokus (Samah Jabr, Palestina-11.03.2004): *Reisen begynner i Paris*
http://www.fokuskvinner.no/publikasjoner/Kvinner_sammen/2004/copy-of-1_2004/3...
[lesedato 29.02.2008]

Forskning.no (31.12.2006): *Farlege fiendebilete. Legitimering av kritikk mot politisk islam har ført til at muslimer er blitt fritt vilt, meiner minoritetsforsker Randi Gressgård.*

http://www.forskning.no/artikler/2006/desember/farlege_fiendebilete/print [lesedato 11.03.2009]

Forskning.no (Kristin Engh Førde 05.12.2007): *Likestilt med hijab?*

http://www.forskning.no/Artikler/2007/november/1196344559.72/artikkel_print [lesedato 29.02.2008]

Forskning.no *Tragedier og æressaker* av Kristin Skjørten.

<http://kilden.forskningsrådet.no/c17251/artikkel/vis.html?tid=37885> [lesedato 16.09.2009]

fvn.no (19.02.2009): *Brannslukking i Islamsk Råd etter hijab-uttalelse*

<http://www.fvn.no/nyheter/innenriks/article649929.ece> [lesedato 26.02.2009]

Hegnar.no (19.02.2009): *Frp vil forby all uniform-hijab*

<http://www.hegnar.no/okonomi/politikk/article360697.ece?service=print> [lesedato 26.02.2009]

Helgeland Arbeiderblad (av Nils Johnsen og Ester Nordland, publisert 05.10.2005): *Jenter krangler om muslimsk hodeplagg* <http://www.helgeland-arbeiderblad.no/riksnyheter/article1769784.ece?service=print>

[lesedato 29.02.2008]

Klassekampen (lørdag 9. februar/søndag 10. Februar 2008 s.14 &15): *Farvel til slør-forbud* av Espen Løkeland-Stai

Klassekampen (Lørdag 14.juni 2008 s. 14 til 17): *Dokument: To konvertitter forteller sine historier. De tok av seg hodeplagget.*

Klassekampen (Lørdag 15. November s.29): *Om islamofobi* av Lars Gule

Klassekampen nettutgaven (26.02.2009): *Krever utredning om tro. Samarbeidsutvalget for tros- og livssynssamfunn reagerer kraftig på Frps påstander om "særkrav fra islamske grupper"* http://www.klassekampen.no/artikler/kultur_medier/55717/article/item/null [lesedato 26.02.2009]

Klassekampen nettutgaven (25.03.2009): *Til kamp mot kulturrelativismen*
http://www.klassekampen.no/52364/mod_article/item/null [lesedato 06.11.2009]

Nettavisen (26.02.2009): - *Aggressiv stemning i Norge nå* <http://pubtv2.no/dyn-nettavisen/printerversion/article.jsp?id=2555275> [lesedato 26.02.2009]

Norge I DAG nett:” *Mange kristne støtter hijab-forbud*” <http://idag.no/aktuelt-oppslag.php3?ID=4447> [lesedato 18.10.2006]

NRK, Vestfold: *Godkjenner engangshijab*
<http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/ostafjells/vestfold/1.6295989> [lesedato 05.11.2008]

NRK Nyheter (21.02.2009): - *Snik-islamisering av Norge*
<http://www.nrk.no/nyheter/1.6492049> [lesedato 27.02.2009]

NRK Nyheter (26.02.2009): - *Tilbakeskritt for trosfriheten*
<http://www.nrk.no/nyheter/1.6491577> [lesedato 26.02.2009]

NRK Nyheter (08.03.2009): *Hijaben brant og snøballene haglet*
<http://www.nrk.no/nyheter/1.6514468> [lesedato 08.03.2009]

Plesner, Ingvild Thorson (2003): *Tilslørt diskriminering*. Dagbladet 23. desember 2003

Razack, Sherene: *Advarer mot rasisme i feminismens navn*
<http://kilden.forskningsradet.no/c116880/artikkel/vis.html?tid=50007> [lesedato 30.01.2008]

Senter mot etnisk diskriminering, av Fjellanger, Guro: *”Hodeplagg til besvær”*
<http://www.smed.no/artikkelID.asp?artikkelID=237> [lesedato 18.10.2006]

Stavanger Aftenblad (26.02.2009): *Europarådet kritiserer norsk politisk debatt*.
http://www.aftenbladet.no/innenriks/poletikk/993545/Europaadaet_kritiserer_norsk_p...
[lesedato 27.02.2009]

Stavanger Aftenblad (26.02.2009): - *Hijabforbud krenker kvinners rettigheter*
http://www.aftenbladet.no/utenriks/993858/-_Hijabforbud_krenker_kvinnens_retigh...
[lesedato 26.02.2009]

Storhaug, Hege (2004): *Det begynner med sløret*. Dagbladet 7. januar 2004

The Muslim News: *Women vow to protect Muslim hijab*
http://www.muslimnews.co.uk/news/print_version.php?article=7521 [lesedato 29.02.2008]

Thorbjørnsrud, Berit (2004): *Det omstridte tøyestykket*. Dagbladet 24. desember 2004

TV2 Nyhetene (04.02.2009): *Endelig fikk hun "Ja" til politihijab*.
<http://www.tv2.no/TV2/do/print> [lesedato 26.02.2009]

TV2 Nyhetene (04.02.2009): *"Ja" til politikvinner i hijab* <http://www.tv2.no/do/print>
[lesedato 26.02.2009]

TV2 Nyhetene (12.02.2009): *Carl I. Hagen om hijab: - Gir du fanden lillefingeren...*
<http://www.tv2.no/TV2/do/print> [lesedato 26.02.2009]

Universitas (14.11.2007): *Bruk av niqab i høyere utdanning: En av tre vil ha forbud*
<http://www.universitas.no/pritervennelig.php?sak=49975> [lesedato 13.02.2008]

Utrop.no (26.02.2009): *Hijab sees på med stolthet*
<http://www.utrop.no/Nyheter/Innenriks/517> [lesedato 26.02.2009]

Velkommen til *Hijab*-brigaden www.hijab-brigaden.net [lesedato 11.03.2009]

VG (søndag 10. Februar 2008 s.19): *Ja til skaut på tyrkiske universiteter* av Anne-Lise von Der Fehr

VG Nett (NTB 12.02.2009): *50.000 nett-protester mot politi-hijab*
<http://www.vg.no/pub/skrivervennlig.hbs?artid=547013> [lesedato 19.02.2009]

VG Nett (17.02.2009): *Karita likestiller hijab med omskjæring*
<http://www.vg.no/pub/skrivervennlig.hbs?artid=558743> [lesedato 19.02.2009]

VG Nett (NTB 18.02.2009): *Vurderer om religiøse symboler skal tillates i norsk rett*
<http://www.vg.no/pub/skrivervennlig.hbs?artid=536947> [lesedato 19.02.2009]

VG Nett (19.02.2009): - *Muslimske politikvinner bør ikke pågripe menn*
<http://www.vg.no/pub/skrivervennlig.hbs?artid=537088> [lesedato 19.02.2009]

VG Nett (19.09.2009): - *Må lytte mer på oss som er født i Norge...og mindre på
førstegenerasjonsinnvandrerne* <http://www.vg.no/pub/skrivervennlig.hbs?artid=537002>
[lesedato 19.02.2009]

VG Nett (26.02.2009): *2 av 3 nordmenn sier nei til hijab*. Killengreen: - *Tvilte oss frem.*
<http://www.vg.no/pub/skrivervennlig.hbs?artid=536358> [lesedato 26.02.2009]

VG Nett (26.02.2009): *Hagen legger hijab-saken på is*
<http://www.vg.no/pub/skrivervennlig.hbs?artid=558812> [lesedato 26.02.2009]

Walid Al-Kubaisi: *Den sanne historien om slør og skaut (tørklæde) i islam*
<http://www.islamist.dk/artikler/den-sande-historie-om-sloeret.htm> [lesedato 29.02.2008]

TV-debatter:

”Redaksjon en” NRK 03.02.2009

”Redaksjon en” NRK 16.02.2009

”Redaksjon en” NRK 23.02.2009

”Redaksjon en” NRK 03.03.2009

Litteraturliste

Ahmadi, Farida (2008): *Tause skrik, minoritetskvinnens behov for anerkjennelse* Pax Forlag A/S

Ali, Ayaan Hirsi (2007): *Mitt liv min frihet* J.W Cappelen Forlag A/S 2007

Badram, Margot (1995): *Femenist, Islam and Nation. Gender and the Making of Modern Egypt*. Midtøsten og Nord Afrika, Identitet, etnisitet og kjønn compendium 3, Unipub kompendier 2001

Bangstad, Sindre (2009): *Sekularismens ansikter* Universitetsforlaget

Benhabib, Seyla (2002): *Jämlikhet och mångfald. Demokrati och medborgarskap i en global tidsålder (originalets titel: The Claims of Culture. Equality and Diversity in the Global Era)* Bokförlaget Daidalos AB 2004

Berger, Peter L. (1993): *Religion, samfund og virkelighed* Vidarforlaget

Berry John W. & Jean S. Phinny, David L. Sam, Paul Vedder (edt) (2006): *Immigrant Youth in Cultural Transition, Acculturation, Identity, and Adaptation Across National Contexts* Lawrence Erlbaum Associates, Publishers London

Boden, Alison I. (2007): *Women's rights and religious practice claims in conflict* Palgrave Macmillan

Borchgrevink, Tordis (2004): *Globalizing Secularity? Human Rights and Sociological Perspectives*. The Power of Faiths in Global Politics. Red. Stålsett, Leirvik og Beyer, Novus Forlag

Bourdieu, Pierre (1999): *Meditasjoner* Pax Forlag A/S

Bourdieu, Pierre (2001): *Den maskuline dominans* Pax forlag A/S

Bosworth, Mary & Jeanne Flavin ed. (2007): *Race, gender, and punishment: from colonialism to the war on terror* New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press

Brooks, Geraldine (1995): *Slør og begær: islamiske kvinders skjulte verden* Gyldendal, Copenhagen

Brå, brottsförebyggande rådet (2004): *Intolerans, Antisemitiska, homofobiska, islamofobiska och invandringsfientliga tendenser bland unga* Forum för levande historia

Brå, brottsförebyggande rådet Rapport 2008:15: *Hatbrott 2007, En sammanställning av anmälningar med främlingsfientliga, islamofobiska, antisemitiska och homofobiska motiv* Brottsförebyggande rådet, Informations och förlag, Stockholm

Caplex leksikon, Cappelen Forlag A/S Oslo 2004

Churchill, Robert Paul (2006): *Human Rights and Global Diversity* Pearson Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey

Christoffer, Allen (2002): *Summary Report on Islamophobia, in the EU after 11 September 2001* EMUC

Dahl, Tove Stang (1992): *Den muslimske familie* Universitetsforlaget, Oslo

Darder, Antonia & Rodolfo D. Torres (2004): *After Race, racism after multiculturalism* New York University Press

Engelstad, Fredrik red. (2004): *Om makt: teori og kritikk* Oslo: Ad notam Gyldendal Akademiske Forlag A/S

Engen, Thor Ola (1989): *Dobbelt kvalifisering og kultursammenlikning* Opplandske bokforlag

Everett, Euris Larry & Inger Furseth (2004): *Masteroppgaven, Hvordan begynne – og fullføre* Universitetsforlaget

Ferguson, Robert (1998): *Presenting "race", Ideology, identity and the media* Arnold, Oxford University Press Inc., New York

Foucault, Michel (1999): *Diskursens orden* Oversettelse og etterord av Espen Schaanning, Spartacus Forlag A/S

Foucault, Michel (2006): *Tingenes orden* Spartacus Forlag

Fremmed ordbok. Kunnskapsforlagets Blå ordbøker, Ordbok Oslo/Gjøvik 1986

Gullestad, Marianne (2002): *Det norske, sett med nye øyne* Universitetsforlaget

Grung, Anne Hege (2004): *Kvindeperspektiv på kristen-muslimsk dialog*. Islam, kristendom og det moderne. Red. Rasmussen og Larsen, Tiderne Skrifter Forlag

Handlingsplan mot rasisme og diskriminering (2002-2006) Kommunal- og Regionaldepartementet 1. juli 2002

Hellum, Anne (2006): *Menneskerettigheter, pluralisme, kompleksitet og integrasjon* Oslo: Universitetsforlaget

Høstmælingen, Njål (2004): *Forbudt å forby, forbudt å tillate. Hijab I Norge, trussel eller menneskerett?* Red. Høstmælingen, Njål, Abstrakt forlag AS

Juschka, Darlene J. (edt) (2001): *Feminism in the Study of Religion* Continuum London

MDI-rapport 3-2007: *Kvinner og arbeid, utfordringer for kvinner med innvandrerbakgrunn* Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. Lastet ned 08.10.2008

IMDI-rapport 7-2007: *Integreringsbarometeret 2006, om befolkningens holdninger til integrerings- og mangfoldsspørsmål*. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. Lastet ned 08.10.2008

Kandiyoti, Deniz (1997): *Rethinking Modernity and National Identity in Turkey* Midtøsten og Nord Afrika, Identitet, etnisitet og kjønn compendium 3, Unipub kompendier 2001

Kelly, Paul ed (2002): *Multiculturalism reconsidered: Culture and equality and its critics* Cambridge: Polity Press

Kjeldstadli, Knut (2008): *Sammensatte samfunn. Innvandring og inkludering* Pax Forlag A/S

Larsson, Goran (2006): *Muslimarna kommer: tankar om islamfobi* Gøteborg: Makdam

Mayer, Ann Elisabeth (2007): *Islam and Human Rights, Tradition and Politics* Westview Press, A Member of the Perseus Books Group

Mile, Kristin (2004): *Diskriminering av kvinner. Hijab I Norge, trussel eller menneskerett?* Red. Høstmælingen, Njål, Abstrakt forlag AS

Moghadam, Valentin M (1994): *Introduction and overview: Gender dynamics of nationalism, revolution and Islamization* Midtøsten og Nord Afrika, Identitet, etnisitet og kjønn compendium 3, Unipub kompendier 2001

Møse, Erik (2002): *Menneskerettigheter* Cappelen Akademiske Forlag

Naguib, Nefissa & Berit Thorbjørnsrud (1996): *Midtøsten* Midtøsten og Nord- Afrika kunnskap, Politiske og sosiale forhold. Unipub kompendier 1999

Narayan, Uma (1997): *Dislocating Cultures, Identities, Traditions, and Third World Feminism* Routledge, New York

Neumann, Iver B. (2001): *Mening, materialitet, makt: En innføring I diskursanalyse* Fagbokforlaget

Opsal, Jan (2005): *Islam- lydighetens vei* Universitetsforlaget

Otterbeck, Jonas & Pieter Bevelander (2006): *Islamofobi – en studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet* Stockholm: Forum för levande historia.
Lastet ned 08.10.2008

Paulina de los Reyes, Irene Molina och Diana Mulinari (red) (2002): *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniale Sverige: en festskrift til Wuokko Knockel* Bokförlaget Atlas

Paulina de los Reyes & Masoud Kamali (red).: *Bortom Vi och Dom, Teoretiska reflektioner om makt, integrasjon och strukturell diskriminering* SOU 2005:41 Stockholm

Plesner, Ingvild Thorson (2004): *Erfaringer i fra Tyskland og Frankrike. Hijab I Norge, trussel eller menneskerett?* Red. Høstmælingen, Njål, Abstrakt forlag AS

Plesner, Ingvild Thorson (2004): *Should the State Support Religion? Human Rights and Sociological Perspectives. The Power of Faiths in Global Politics.* Red. Stålsett, Leirvik og Beyer, Novus Forlag

Plesner, Ingvild Thorson (2006): *Skal vi skilles?- veier videre for stat og kirke* Forlaget Press

Prieur, Annick (2004): *Balansekunstnere- Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge.* Pax Forlag A/S

Roald, Anne Sofie (2001): *Women in Islam, the Western Experience* Routledge, London

Roald, Anne Sofie (2005): *Who are the Muslims? Questions of Identity, Gender and Culture in Research Methodologies.* Gender, Religion and Diversity, Red. King, Ursula og Beattie, Tina, Continuum

Roald, Anne Sofie (2005): *Er muslimske kvinner undertrykt?* Pax Forlag A/S

Rose, Gillan (1993): *Feminism & Geography* University of Minnesota Press, Minneapolis

Said, Edward W. (1994): *Orientalism. Western conceptions of the Orient* Penguin Books

Sheriff, Sarah (1989) oversatt av Kristin E. Standnes: "Womens's Rights in Islam" Al Shooraa International, BoP 2467 Solheimsviken, N-5824 Bergen, 2001

Slettebø, Gerd Marie: *Striden om et hodeplagg: norsk avisdebatt (2003-2004) i lys av muslimske kvinners erfaringer* Masteroppgave i religionshistorie – Universitetet i Oslo 2005

Solheim, Jorun (2007): *Kjønn modernitet* Pax Forlag A/S

Storhaug, Hege (2006): *Men størst av alt er friheten, om innvandringens konsekvenser* Kagge Forlag A/S

Storhaug, Hege (2007): *Tilslørt. Avslørt, Et oppgjør med norsk naivisme* Kagge Forlag A/S

Talle, Aud (2003): *Om kvinnelig omskjæring. Debatt og erfaring* Det Norske Samlaget

Tohidi, Nayereh (1994): *Modernity, Islamization, and Women in Iran* Midtøsten og Nord Afrika, Identitet, etnisitet og kjønn compendium 3, Unipub kompendier 2001

Thorbjørnsrud, Berit (2008): *Kritikk av relativismekritikken* Samtiden 1. 2008 Lastet ned 06.11.2009

Utdanningsdirektoratet (20.06.2006): *Bruk av hode – og ansiktsplagg i skolene* Kunnskapsdepartementet, www.utedningsdirektoratet.no

Utvik, Bjørn Olav (1995): "Filling the Vacant Throne of Nasser: The Economic Discourse of Egypt's Islamist Opposition" Midtøsten og Nord- Afrika, Islam som social og politisk kraft. Unipub kompendier 2000

Ward, Colleen & Stephen Bochner, Adrian Furnham (edt) (2001): *The Psychology of Culture Shock* Routledge New York

Woodhead Linda & Paul Heelas (2005): *Religion in modern times* Blackwell Publishing

Aakervik, Rolf Undset (2008): *Rasisme på norsk* Almater forlag